प्राचीन नेपाल

पुरातत्त्व विभागको द्वैमासिक मुखपत्र

ANCIENT NEPAL

Journal of the Department of Archaeology

संख्या ७७
भाद्र—आश्विन २०४०

Number 77
August-September 1983

सम्पादक
जनकलाल शर्मा

Edited by
Janak Lal Sharma

प्रकाशक
श्री ५ को सरकार
शिक्षा तथा संस्कृति मन्त्रालय, पुरातत्त्व विभाग
काठमाडौं, नेपाल

Published by
The Department of Archaeology
His Majesty's Government
Kathmandu, Nepal

प्राप्ति स्थानः–
साझा प्रकाशन
पुलचोक, ललितपुर
नेपाल ।

To be had of:–
Sajha Prakashan
Pulchok, Lalitpur
Nepal.

मूल्य रु. १०।–

Price Rs. 10/-

Printed at Matribhoomi Press, Ghantaghar

प्राचीन नेपाल

संख्या ७७

भाद्र–आश्विन २०४०

Ancient Nepal

Number 77

August–September 1983

सम्पादक

जनकलाल शर्मा

Editor

Janak Lal Sharma

विषय–सूची
Contents

		Page
A glimpse of Archaeology Studies in Nepal	– *Riddhi Pradhan*	*1*
Nepal	– *Sylvain Levi*	*7*

नेपाली खण्ड

		पृष्ठ
खश–सम्राट् नागराज र श्रीपाली वंशावली	– पूर्णप्रकाश नेपाल 'यात्री'	१
'प्राचीन नेपाल' : एक झलक	– बलरामदास डंगोल	१३
प्राचीन तमसूक ताडपत्र	– शङ्करमान राजवंशी	२३
तीनधारा संस्कृत छात्रावासको ताम्रपत्र	– भूपहरि पौडेल	२७
ऐतिहासिक पत्रस्तम्भ		४३

A glimpse of Archaeological Studies in Nepal

– Riddhi Pradhan

Nepal is a land-locked country with an area of about 141,000 sq. kms. situated in the middle belt of the Himalayan between East Longitude 80°15'-88°15' and North Latitude 26°20'-30°10'. Upon this land about 15 million people dwell. On its North is Tibetan region of the Peoples Republic of China and on the other three sides is India. Physiographically, Nepal can be divided into three broad regions such as Tarai, hills and the mountains.

So far as the written history of the Kathmandu Valley is concerned it does not exist prior to 5th century A. D.; whatever is written before this period is all conjectural. The first historical record of this valley starts from the Changu Narayan inscription of Manadeva (Lichhavi Dynasty) dated 464 A. D. The discovery of early stone sculptures, Kushan coins and silver punch marked coins in the valley indicate the existence of some Pre-Lichhavi dynasty. Geneological and literary evidences also support to the above statement.

Because of the very location of Nepal, its archaeology and history compared with its neighbours is quite young.

It was in 1893 A. D. that an Asoka pillar was accidentally sighted and reported by Major Jaskaran Singh of Indian Army. In 1896 A.D., A. Fuhrer explored and discovered the Lumbini pillar inscription at Lumbini.

In 1899 P. C. Mukerjee of India did the first scientific excavation at Lumbini and Tilaurakot. He identified the fortified mound at Tilaurakot in Taulihawa district, with ancient Kapilvastu-the capital of famous Shakya clan. The discovery of P. C. Mukerjee was tempting enough to encourage further archaeological exploration in the Tarai of Nepal.

Keeping in view of the need and importance of archaeology, His Majesty's Government of Nepal established the Department of Archaeology in 1953. Its main aim is to extend its activities in the field of excavation, exploration, documentation and preservation of the archaeologically and historically important monuments, objects, sites, etc. In 1956, His Majesty's Government of Nepal, Department of Archaeology published the first "Ancient Monuments Preservation Act 1956" in the official gazette.

Departmental activities since its establishment

It was in 1961 the Department, for the first time in collaboration with Archaeological Survey of India, undertook the prehistoric survey of Kathmandu Valley.

In the year 1962 the first excavation at Tilaurakot was undertaken by the Department of Archaeology in collaboration with Archaeological survey of India.

In 1964, the Department undertook explorations to the south-east of Lumbini and to those areas done by P. C. Mukerjee and D. Mitra of India. The exploration helped to locate the sites of Paisia and Banjarahi on the bank of the Dano river. The excavation here proved that there was cultural contacts between early Banjarahi and Hastinapur of India earlier than the middle of the first millineum B. C. The ceramic similarities between the above said sites proved to this. It brought again to light the existence of Painted Grey ware in the Tarai of Nepal.

In 1965, the Department, for the first time did excavation in the Kathmandu valley in a limited area The main purpose of the excavation was to trace out the cultures of different periods of the valley, and to correlate them with the culture of the Tarai of Nepal.

Two sites were selected for this purpose, i. e. Hadigaon and Lajimpat in Kathmandu.

The excavation at Hadigaon yielded some ceramics of the Lichhavi period which helped to create a provisional ceramics for the valley. These are typologically similar to the Gupta and post-Gupta periods at Achichhatra in India. The coins discovered from the site prove that the earliest occupation of this site was occupied by the early Lichhavi and pre-Mallas. But there is no evidence of the occurance of the Grey ware and N. B. P. in the Valley.

Excavation at Lazimpat exposed temple structure of medieval period. The excavation at Dhumbarahi near Hadigaon in 1965-66 proved the site a Lichhavi period.

Excavation at Tilaurakot

A continuous excavation and conservation is going on at Tilaurakot and Lumbini respectively. The main objective of the excavation at Tilaurakot was to identify it as Kapilvastu, the capital city of the Shakya people on the basis of its finding, the accounts of Chinese travellers, Fahien and Huien-Tsang, Buddhist literatures and previous works done for this site.

P. C. Mukerjee is the first person who identified Tilaurakot as Kapilvastu. It is he who had discovered the eastern gate, western stupa, defence wall existed in the site.

The excavation carried out on the site by the Department of Archaeology since 1966 brought to light the majestic western gateway complex, roads of different periods, moat, some structures, twin stupas, three phases of cultural sequences.

In relation with the preservation of the site, the site was fenced with barbed wire. The following exposed structures were conserved–

1. Eartern Gate
2. Western Gate
3. Defence walls
4. Exposed portions of some structures
5. Twin stupa
6. Some of the civil houses found in the central area.

Some important pottery and antiquities of Tilaurakot

Its Pottery

The study of the antiquities and pottery of the Tilaurakot site proved that it had three phases of cultural sequences, the Painted Grey ware and Nothern Black Polished (NBP) ware period (C. 800-300 B. C.), the Sunga period (200-100 B. C.) and the Kushan period (100-200 A. D.).

The pot sherds of Painted Grey ware and Nothern Black Polished ware (NBP) and its associated pottery are very fine, well levigated and metalic in sound.

The Sunga pottery are all red to buff-red wares mostly having thick red slip. The quality of clay and the firing process are very fine. Kushan has ill-fired red pottery, of course, fabric having silt or mica on the surface.

Terracotta figurines

The terracotta figurines excavated from the site also can be divided into three different schools of art. They are as follows:-

Mauryan period

The terracotta figurines were made mostly by hand, the decorations of suitable clay bands were made separately and added over the body. The figurines have big eyes, prominent nose, less ornaments and very expressive face.

Sunga period

The figurines of Sunga period were all moulded, have elaborate ornaments with large varieties of hair dressing.These figurines do not have finish or decorations on the back side. Some have holes on the top, may be for hanging purposes They had red slip. The figurines represent mostly mother and child, some figurines are feeding parrot, others are standing pairs etc.

Kushan period

Kushan period was famous for stone art Hence, the demand of terracotta art decreased considerably. They are all hand-made, made of clay mixed with husk and ill-fired, and less in weight, the eyes, nose, mouth are made with incised lines or dotted lines. The ornaments are heavy, have fan-like head gears. They are crude and have no delicacy or expression on the emotion in their faces.

In the same way the technique of making terracotta animal figurines is different from period to period. The size of these figurines show that they are used as children toys.

Coins, Seals and Sealings

A number of silver Punch marked coins (600 B. C.) are found during the excavation. A hoard of copper coins over 2200 pieces dating from first century B. C. to second century A. D. were found from different layers. Some seals bear inscriptions such as "Dabilasa", some with letters "Negame" and some tokens with legend "sa-ka-na-sa".

Other important objects

A large number of bangles, beads, antimony rods of precious and semi-precious stones, terracotta, bone, ivory, glass and shells are found.

From the foregoing studies, the Buddhist annals, the accounts of Chinese travellers, the identification of the ancient sites, associated with Kapilvastu is now represented by Tilaurakot.

A site museum at Tilaurakot has already been constructed and necessary arrangements for the display of the excavated antiquities is being made.

Lumbini

The ancient site of Lumbini is nearly 29 kms. west of modern township of Bhairahawa in the Rupandehi district of western Nepal.

Chinese pilgrims Fahien and Huien-tsang narrate that Lumbini is situated on the bank of Telar river. The site has an Asokan pillar, a bathing tank, a Buddha nativity sculpture and some stupas. Besides the religious monuments, there is also another site which bears the ruins of ancient Lumbini Village, mentioned in the Asokan pillar inscription.

All the monuments narrated by the Chinese pilgrims have been located at Lumbini. The Asokan pillar clearly speaks about the birth of Shakyamuni Buddha at the place near Lumbini grama. Since its establishment, the Department of Archaeology is undertaking its activities in the field of excavation as well as the conservation of the excavated areas.

The structures dedicated to the memory of the Lord Buddha from the earliest time upto the medieval period are scattered at Lumbini and its surrounding area of 16,081 sq. yards (10,500 sq.m.). For the preservation of the site, it has been protected and fenced.

To avoid further damage to the site, the Department, since 1975, aim to preserve the already exposed structures rather than to excavate new one. Hence, excavation at Lumbini is mainly carried out to complete the preservation activities. To date the preservation works on the following structures have been completed-

1. Votive Stupas
2. A group of 16 stupas
3. 5 Stupas in a row around ehe Mayadevi temple
4. Main structures around Mayadevi Temple
5. Drainage work to prevent the site from water-logging.

The antiquities so far discovered from Lumbini are Grey ware pieces, NBP (Nothern Black Polished ware) dated to C. 600-300 B. C., small fragment of stone horse which originally surmounted the Asokan Pillar as mentioned by the Chinese pilgrims, Sunga period coins, Kushan, Gupta and Pala figurines of Bodhisvatas, Buddha, etc. At present, the Lumbini Development Project sponsored by His Majesty's Government of Nepal and the U. N. O. according to its Master Plan is carrying out the developmental activities including excavation and preservation of Lumbini and Tilaurakot.

Palaeontological and Pre-historic Exploration

The recent discovery of a tooth of the first possible ancestor of man has geologically and palaeontologically proved that the antiquity of Nepal goes back to the pre-historic period. It was discovered in December 1980 near Butwal, the Tinau river, in the western tarai of Nepal by Nepal-U.S.A. Scientific Expedition. This upper left molar of Ramapithecus was dated approximately 11 million years old on the basis of palaeo-magnetic dating method. This hominid finding is the oldest in Asia and the second oldest in the world.

A few scientific explorations for the

pre-historic remairs at the Gardaki river valley and the Kathmandu Valley by the Department of Archaeology have brought to light some palaeolithic tools at Danda, stone tools at Kot-Tandi (Nawalparasi district) and a few palaeolithic implements in Kathmandu on the bed of the Dhobi Khola river. Some fossils of vertebrates in rock and scattered Neolithic tools from the Dang valley were also discovered.

This marks a fresh milestone in archaeological research in the country, but the major work has yet to be undertaken.

Conservation of the Monuments and Palaces

The Kathmandu Valley is famous for its own medieval art and architecture. It is mentioned by the western scholars that there are as many temples as houses and as many idols as its people. They are scattered all over the Valley. But due to the time factor, natural calamity, and human vandalism the conditions of most of these monuments are deteriorating. The Department and the Guthi (Trust) Corporation are undertaking restoration and repair works of the monuments each year on a limited scale due to the budget constraint.

Since 1973-74, the Bhaktapur Development Project, His Majesty's Government of Nepal in collaboration with Federal Republic of Germany, is undertaking the renovation work at Bhaktapur.

Since 1975, the Master Plan for the conservation of cultural heritage in the Kathmandu Valley is underway, sponsored by His Majesty's Government of Nepal and UNESCO. Under this plan the Department is carrying, at present, restoration work of the monuments and palaces such as Hanuman Dhoka Palace at Kathmandu, Gokarneswara temple at Gokarna, Brahmayani temple at Panauti, Narayan temple at Banepa and Patan Durbar at Lalitpur. Besides these activities, the Department is undertaking renovation work of palaces of Gorkha and Nuwakot. According to the Master Plan, the iconographical survey has also been undertaken since 1982.

Conclusion

Nepal, in archaeological view point, is in initial stage. Archaeologically, its pre-historic and ancient historic evidences up till now discovered are very limited. Most of the pre-historic evidences are found outside the Kathmandu Valley. Same is the case with the ancient history. The concrete ancient historical evidences are confined to Tilaurakot and Lumbini areas (Lumbini Zone) and all those available evidences are associated with Pre-Buddha and Buddha.

Kathmandu Valley preserved ancient and medieval historical evidences. The recently established Department of Archaeology takes care of all the archaeologically and historically important monuments in the country.

But systematic research is required as there is no record what-so-ever to continue and bridge the different periods such as stone ages, ancient historic and even the historic period.

Selected Bibliography

Deo, S. B.	Arch. Investigations in Nepal Tarai, Kath, Dept. of Arch. HMG/Nepal 1964.
HMG/Nepal	Tilaurakot: The Ancient City of Kapilvastu Note on the Subject, Dept. of Arch., HMG/Nepal.
Mitra, Debala	"Excavation at Tilaurakot and Kodan & Exploration in the Nepalese Tarai", Kath; Dept. of Arch., HMG/Nepal 1971.
Mishra, T. N.	"Tilaurakot Excavation" 2023-2039 V. S., Ancient Nepal, Journal of Dept. of Arch., HMG/Nepal. Nos. 41-42 Aug.–Nov. 1977.
Mukerjee, P. C.	"Antiquities of Kapilvastu" Delhi-Varanasi; Indological Book House, 1969 (Reprint).
Mishra, T. N.	"The prominent Archaeological sites in Nepal-the Himalayan Kingdom" (1982). HMG/Ministry of Communications, Dept. of Information 1982.
Banerjee, N. R.	"Discovery of the remains of Pre-historic man in Nepal". Ancient Nepal; Journal of the Dept. of Arch., HMG/Nepal No. 6.
Banerjee, N. R. and Sharma, Janak Lal	"Neolithic Tools from Nepal and Sikkim", Ancient Nepal, Journal of the Dept. of Arch., HMG/Nepal No. 9.
Rijal, B. K.	"Archaeological remains of Kapilvastu Lumbini, Devdaha"; Educational Enterprises Pvt. Ltd., Kath. 1979.
" "	"Excavation, Exploration & other Archaeological Activities in Tilaurakot", 1972-73 Ancient Nepal, Journal of Dept. of Arch., HMG/Nepal No. 22. Jan. 1973.
" "	"Excavation & other Archaeological, Activities in Tilansakot (Ancient Klp) 1973-74", Ancient Nepal, Journal of Dept. of Arch., HMG/Nepal No. 26 Jan. 1974.
" "	Archaeological Activities in Lumbini 1976-1977, Ancient Nepal 30-39.
Sharma, Janak Lal	"Neolithic Tools from Nepal", Ancient Nepal, Journal of the Dept. of Arch., HMG/Nepal No. 75.
Shetenko, Dr.	"The outcomes of Scientific Mission to Nepal in Brief", Ancient Nepal. No. 43–45.
अमात्य, साफल्य	नेपालमा पुरातत्व, साझा प्रकाशन २०३६
शर्मा, जनकलाल	ह्याम्रो समाज-एक अध्ययन, साझा प्रकाशन २०३९

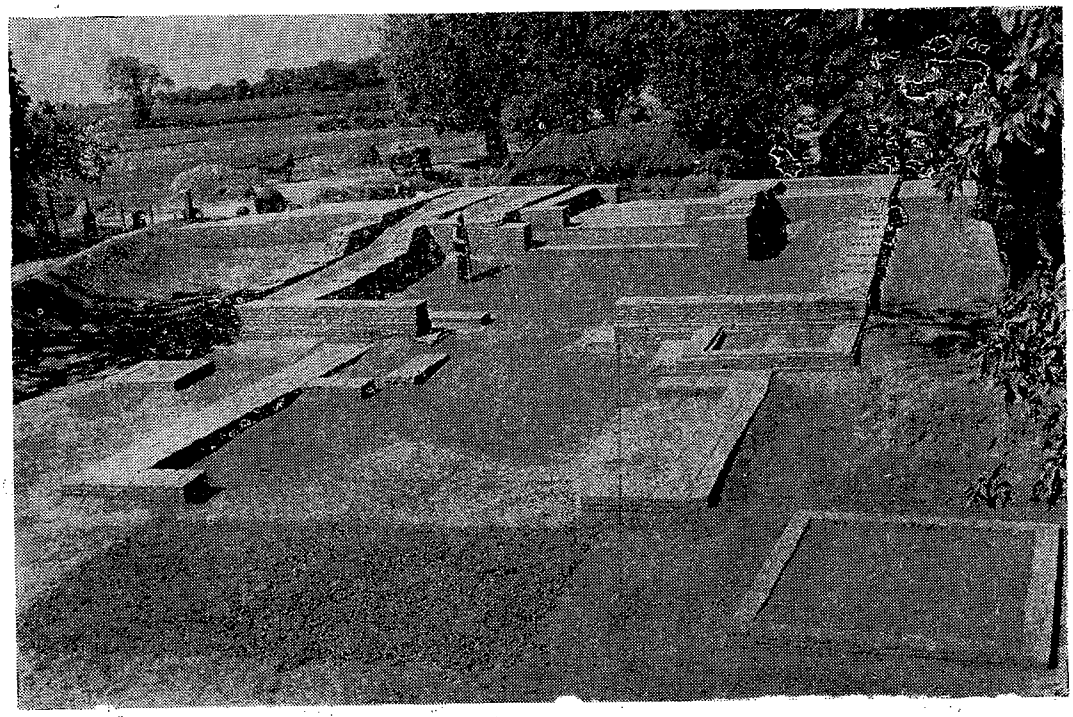

Western Gate-way Complex
Tilaurakot

Terracotta figurine (Mauryan period)
Tilaurakot

Terracotta figurine (Sunga period)
Tilaurakot

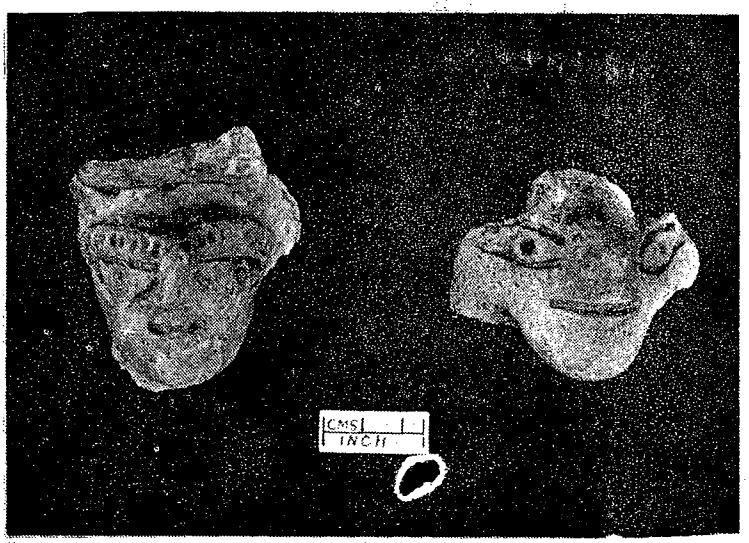

Terracotta figurines (Kushan period)
Tilaurakot

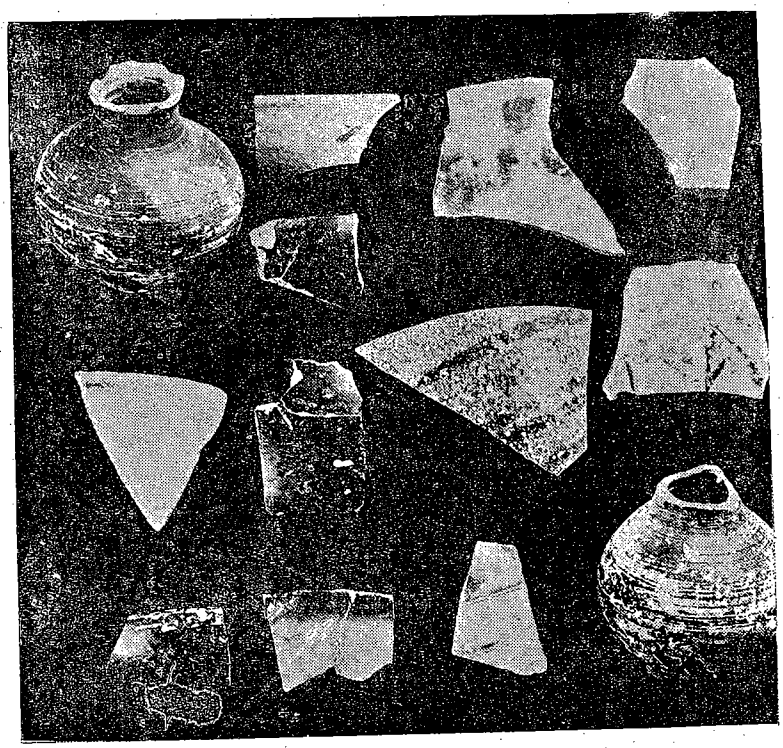

NBP and Painted Grey ware pottery (Tilaurakot)

A seal with inscription sa ka na sa

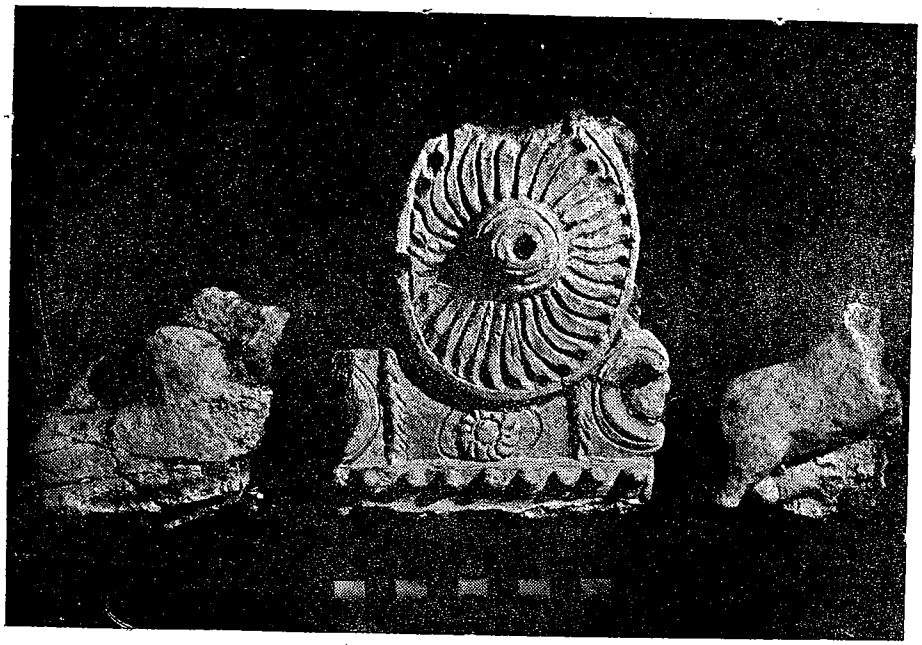

Terracotta – wheel (Lumbini)

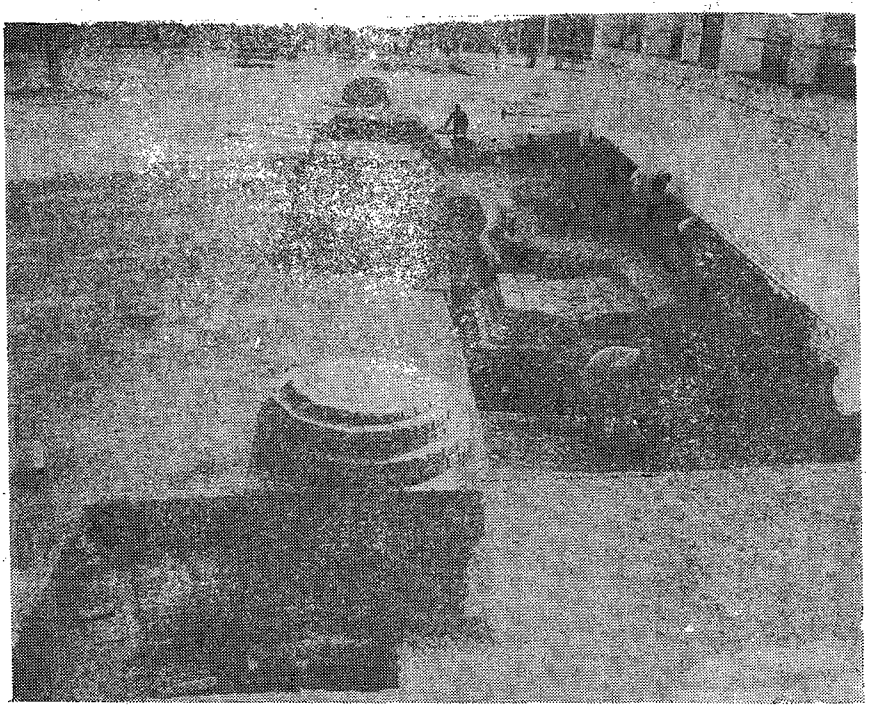

Conservation work going on the votive Stupas at Lumbini

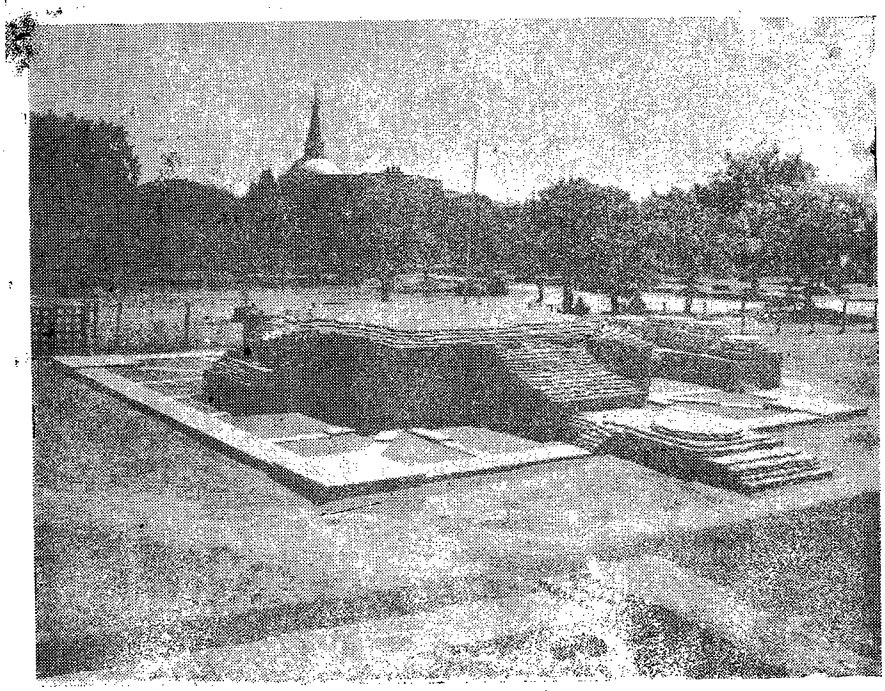

A Stupa to the Eastern side of Mayadevi Temple
Lumbini

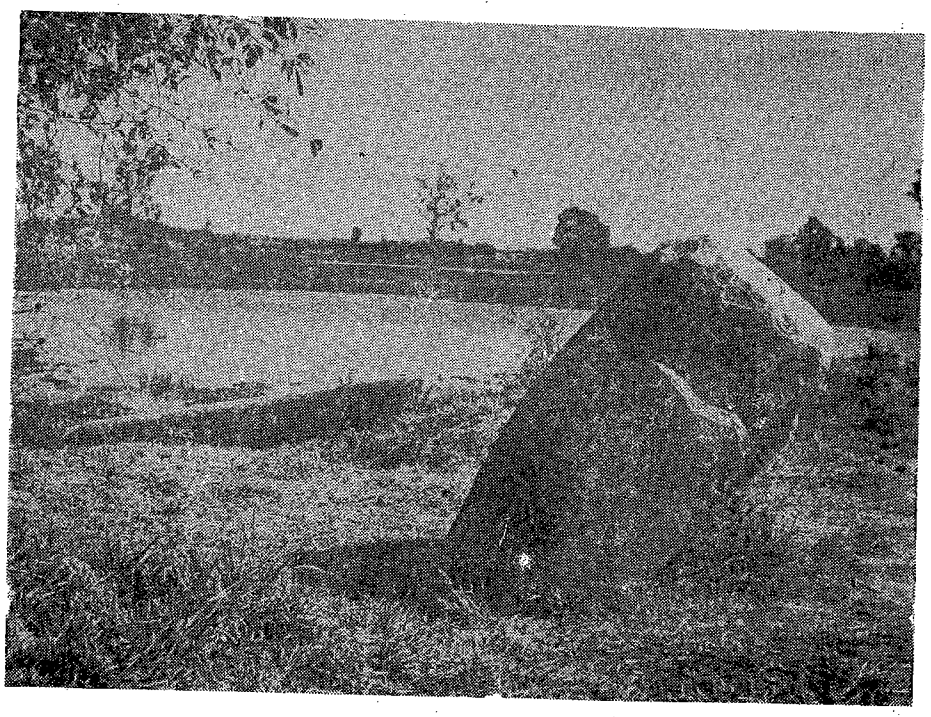

Asokan Pillar (*Niglihawa*)

NEPAL

(Continued)

– Sylvain Levi

The suspcious and brutal character of Jaya Prakaca deprived him of the fruits of victory. The people of Kirtipur asked him to become their king; the nobles chosen to settle the affair with him gathered together on his invitation. He arrested them with the help of his soldiers and handed over several of them to the executioner, in order to humble or definitively do away with this swarming and boisterous aristocracy that held him in check at Patan. A noble called Danuvanta was paraded in the streets garbed in a woman's clothes with several others dressed in a ridiculous attire; they were afterwards held in long captivity.

The nobility revenged itself by treason. The Thais handed over to Prithi Narayan several of the places of Nepal which depended on Kathmandu. The Gurkha being now convinced of the insufficiency of his forces flattered himself of succeeding by means of famine. He posted troops at all the mountain defiles, to intercept all communications from outsides, his orders were carried out strictly. Who-so-ever was found on the road with a little salt or cotton, was hung from a tree. He most cruelly put to death the inhabitants of a village found guilty of having supplied a little cotton to inhabitants of Nepal; the very woman and children were not spared. It was impossible not to be horror-stricken at the sight of so many hanging from the trees by the roadway. At the same time the intrigue was consuming its work; two thousand Brahmans in the service of the Gurkha king, freely roamed the country buying consciences. At last Prithi Narayan re-appeared before Kirtipur; after a siege of several months, he ordered the town to surrender. The commander of the town, seconded by the approbation of the inhabitants sent him an injurious and insolent reply on the head of an skulls" (Ginesppe).

Immediately afterwards, Prithi Narayan invested Patan. The inhabitants show sign of preparations for resisting. The Gurkhas threaten to cut them, besides the nose and the lips, the right wrist if they do not surrender within five days. A diversion saves the town from these horrors. The British company, solicited by the three Mallas and anxious at the progress of Prithi Narayan, thought the occassion suitable to extend its influence in the mountain. But the country is still badly known. Captain Kinloch who commands the Anglo-Indian detachment, penetrates as far as Hariharpur; the

swollen streams on account of the rainy season bar his progress sweep away the brigades he built; malaria ravages his troops; communications for the supply of victuals fail him (October 1767). He is compelled to retreat in the beginning of December 1767. The Gurkha chronicle naturally represents the failure of Kinloch as a positive Gurkha victory over the English.

Once free from anxiety, Prithi Narayan brings back his troops into Nepal and besieges Kathmandu whilst the Brahmans paid by him win over to their side the principal inhabitants. At last, on the 20th September 1768, whilst the population of Kathmandu was celebrating the Indra-Yatra by feasings and orgies, the Gurkhas penetrate the town in the evening without encountering the least resistance. Jaya Prakaca who was then in the temple of Tulaja spreads powder on the steps, flees to Patan, drags with him king Tejo Simha and both of them escape to Bhatgaon. At the moment when the Gurkhas enter the abandoned temples the gunpowder explodes and kills a great number of the victors. Prithi Narayan orders the feast to continue and receives in the title of king the present (prasada) of the Kumari.

He despatches on the morrow, a messenger to Patan, promises the nobility that he would not touch their properties and even would increase them. To dispel distrust he desclares by the medium of his priest that he should happen to turn a perjurer, he would himself call the curse of the gods on his descendants up to five generations. The nobility welcomes him. For several months he manages it, even proposes to it to select a viceroy among its own. Before solemnly entering the town, he orders that the majority of children born should be handed over to him in order to connect them to his court, so he says; in reality he keeps them as hostages. On the day of the ceremony he orders the arrested of the nobles gathered in a body, and hands them over to the executioner, and also orders the mutilation of the corpses.

Bhatgaon still resisted the three Mallas united in misfortune, remained threatening. A desparate resistance was to be expected; a straggling village, Dhulikhel (Dhaukhel) in the mountain, to the east of Bhatgaon had stopped the Gurkhas for six months. The resistance of Chaukot, in the neighbourhood of Dhulikhel has the beauty of an epic ballad in the Vacmavali. The Gurkhas beseiged Chaukot. The people fled some to Pyuthana and some elsewhere. Nam Simha Rai went and found Mahindra Simha Rai, and said to him: we cannot hope to resist the Gurkhas with fifty houses only; the remainder of the population has fled; I come to tell you this. Do not delay; flee quickly. Mahindra Simha treated him as a coward; 'Do not remain for my save; save your life. I shall repulse the Gurkhas. I shall earn great renown and I shall enjoy my properties in heaven and thereby assure the walfare of my sons and grandsons. He then gathered his faithful companions who also wanted the happiness of the next world and he encouraged them. (The battle was fought; the Gurkhas are repulsed). At last a soldier stepping behind Mahindra Simha, killed him with the blow from a lance; he wounded Nam Simha on the left shoulder with a knife and Nam Simha fell unconcious to the ground. The people of Chaukot fled at this sight and the town was set in flames. In this battle the Gurkhas lost 201 men; on the previous day they had lost 131. Nam Simha Rai, returning to consciousness, saw no Gurkhas around him; he attended to his wound with the cloth of his dress and then fled to Pyuthana through Basdol. He saw Mahindra Simha Rai stretched lifeless on the ground, pierced

from behind with a lance but he had no time to stop.

On the following day, Prithi Narayan inspected the battle field and seing the lifeless body of Mahindra Simha Rai pierced with blows, he praised his bravery, sent for his parents and told them that he would take under his protection the family of a so brave man. Morning and evening they were fed from the royal kitchen, after this he captured easily the five market-towns of Panauti, Banepa, Nala, Khadpu, Sauga and returned to Nayakot.

Eight months later, he appeared at the gates of Bhatgaon. He had seduced the "Sat Bahalyas" (the seven illegitimate sons of Rana Jit Malla) with beautiful promises; he would leave them the throne,the revenues and would be satisfied with a nominal suzerainty. The troops of the Sat Bahayas fired blank shots, allowed the Gurkhas to approach within the precincts of the walls and even helped them with munitions. Having penetrated the town very easily, the Gurkhas rushed to the palace. Jaya Prakaca, always energetic and courageous faced the enemy; but a bullet struck him on the foot which placed him hors de combat (incapacitated him). Rana Jit Malla had taken Tibetan mercenaries in his service; but suspecting their fidelity he burnt them alive in their barracks.

Prithi Narayan entered the palace, followed by his companions. At the sight of the three Mallas, they burst out laughing. Gravely Jaya Prakaca said to them : It is the treason of our servants which has done everything; otherwise you would have nothing to laugh about. The Gurkhas then became serious. Prithi Narayan respectfully approached Rana Jit Malla and requested him to keep his kingdom. Rana Jit answered that he was compelled to submit to the will of the gods and that he only wanted to leave to go to Benares; the treason of the Sat Bahalyas had definitively cured him of the world. He took the road to India and on the pass of the Chandragiri, he turned his eyes for the last time towards his kingdom and pronounced formidable curses against the Sat Bahalyas and their posterity. Then he bade adieu to Tulaja, to Pashupati, to Guhyecvari and descended towards the Ganges.

Prithi Narayan then summoned the seven traitors, publicly reproached them their infamy had their nose cut off and confiscated their goods. Then he enquired for informations of Jaya Prakaca. The king of Kathmandu simply asked to be carried to Pashupati on the spot of the cremation of kings, to die thither. His request was granted; a message of the conqueror even placed at this disposal everything he wished to give as alms. Jaya Prakaca only asked for a parasol and a pair of shoes. At this request which surprised the court, Prithi Narayan became thoughtful; he had well understood that Jaya Prakaca wished by these symbols to become king again, because the parasol marks the royal dignity and the shoes represent the land, spouse of kings. He got on horseback, galloped to Pashupati gave to Jaya Prakaca the parasol and shoes; adding: I give you what you want; do not enjoy it in my lifetime but under my grand-sons lifetime. Jaya Prakaca consented. He died shortly afterwards.

Tejo Nara Simha the king of Patan, grew stubborn in keeping silent. Nothing could decide him to speak; he was locked up in a prison and died in irons. The old mother of Jaya Prakaca, whom age had almost rendered blind, asked like Rana Jit to end her days in Benares. She was allowed to go, but they at first deprived her of a necklace of precious stones which she was wearing, she ended her

days in misery on the banks of the sacred river.

Ruler of Nepal, Prithi Narayan established the capital of the Gurkha kingdom at Kathmandu. But he was not lulled to sleep by success. No sooner was Bhatgaon subdued then he renewed his campaign against the twenty-four king confederates of the seven Gandakis, whom he wanted to eliminate one by one as he had done in Nepal. He at first succeeded by means of his two favourite instruments—war and intrigue. But the king of Tanahung inflicted on him a heavy defeat. Faithful to his method he went to mend and try his forces elsewhere he proceeded towards the east of Nepal, invaded the country of the Kirata which had so far maintained its independence almost whole and even threatened Sikkim. His troops under the leadership of Kaji Kahar Simha subdued the North of the country as far as the defiles of Kirong and Kuti, the South as far as the Terai. Compelled to maintain and enormous army on the revenues of a fairly poor kingdom, he oppressed the people and especially tne merchants who deserted Nepal. He thought of finding compensations on the side of Tibet. He wrote a letter, to the lama asking him to arrange markets of exchanges on the frontier of the two countries; he was disposed to allow the transport of Indian goods, but determined to prohibit the import of glass and curiosities of this nature. He asked Tibet to decline all relations with the Fringhis (Europeans) or the Moghuls and to refuse them admission in the country as he was doing himself. In short he intended remaining like the Mallas before him the supplier of the coined silver of Tibet and he addressed a first dispatch of 2000 rupees stamped in his name. (To be Contd.)

खश–सम्राट् नागराज र श्रीपाली वंशावली

—पूर्णप्रकाश नेपाल 'यात्री'

१. प्राचीन तथा मध्यकाल

१.१. परिचय

प्रस्तुत सन्दर्भ 'नृवंशशास्त्र'संग अप्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित रहेको छ । नेपालमा नृवंशशास्त्रको वैज्ञानिक औ सुरुचिपूर्ण अध्ययनको सजिलोका लागि प्रस्तुत प्रयास लाभदायक हुन सक्तछ । त्यसउसले यस सूक्ष्म प्रयासद्वारा नृवंशशास्त्रका वर्चस्वमा आशानुकूल प्रकाश पर्ला भन्ने अपेक्षा राखिएको छ ।

१.२. विषय प्रवेश

नेपाली समाज-संस्कृतिका निजस्व एवं वर्चस्वमाथि केही अंशमा प्रकाश पार्न सक्छ मानवशास्त्रीय समाजशास्त्रीय सैद्धान्तिक अध्ययन अन्वेषणले । तसर्थ नेपालमा मानवशास्त्र समाजशास्त्रको पृष्ठभूमि निर्विवाद नृवंशशास्त्रमा रहेको देख्ने प्रस्तोताको दृष्टिकोण अनुकूल यस सन्दर्भको विषय चयन गरी प्रस्तुत गर्न अग्रसर भएको छ। अतएव लहरो तान्दा पहरो गर्जने उखान अनुसार यो प्रस्तुतीकरण मूलतः मानव-शास्त्रसंग सम्बद्ध छ भन्नु उचित हुनेछ । तथापि कतिपय राष्ट्रिय जनजाति र वंशानुवंशमध्ये एक समुदाय वंशवृक्षको इयत्ता मात्र प्रकाश पार्ने उद्देश्य रहेकोले मानवशास्त्र-समाजशास्त्रको एक अङ्ग नृवंशशास्त्र अन्तर्गत नै छलफल सीमित रहनेछ । यस छलफलमा मुख्यतः मानव प्रजाति-शास्त्रमा विश्वास मात्र लायक वर्चस्वका केही आधारभूत मान्यतामाथि प्रकाश पार्ने प्रयत्न गरिनेछ । त्यसमा पनि नेपालीकरणका केही कारकमै गन्तव्य सीमित रहेको छ । यसको पूर्णताको लागि दुई भागमा बाँडी अध्ययन गरिंदैछ ।

१.३. अध्ययनको उत्पति

नेपालको निजी मान्यता अनुरूप मानव प्रजाति–शास्त्रको अध्ययन गर्दा मानवशास्त्रका दुवै पक्षको समान स्वागत गर्न आवश्यक पर्दछ । जस्तो– यायावर मानव एवं भूमिपुत्र मानव । नेपालमा भूमिपुत्र मानवको बाहुल्यता छ भन्ने सत्यता सर्वथा स्वीकार्य छ । यो मान्यता शतांश सत्यपरक बुझिन्छ । तथापि पूर्वाचार्यहरूले अथवा जो जति मित्रवर विद्वानहरूले नेपालमा मानवशास्त्रको अध्ययन गरे त्यसमा कतिपय प्रकारान्तर बाझिन सम्भव छ तापनि निम्नतम एक-डेढ हजार वर्षको आधार वर्ष राखी यायावर मानव एवं भूमिपुत्र मानवको वर्गीकरण गर्दा तथ्यात्मक हुनु वांछनीय हुनेछ । वस्तुतः जे जसरी मौलिकताका प्रकीर्णहरू उज्यालिन सक्छन् त्यसो गर्नु युगको माग भन्न पनि सकिने छ । तसर्थ नेपालका भूमिपुत्रहरूमा एक अथवा दुई समु–दायका प्रजातीय विशेषतामाथि केही अंशमा प्रकाश पार्नसक्ता बाँकी समुदायका विशेषतावारे जानकारी पाउने जिज्ञासा पैदा हुन्छ ।

मौलिक दृष्टिकोणबाट नेपालमा मानवशास्त्र-सम्बन्धी अध्ययन गर्दा व्यवहारमा यायावर मानव एवं भूमिपुत्र मानव उत्तिकै सम्मानित रहे तापनि नीतिगत कुरामा भने भेद राख्नु कल्याणदायी हुनेछ । कल्याणदायी कुन अर्थमा भने त्यसमा विश्वसनीय एउटा तथ्य अविस्मर–णीय छ त्यो हो राष्ट्रिय जातित्वको निर्माणमा यायावर

मानवको उदारताभन्दा भूमिपुत्र मानवको अनुदारता श्लाघ्य हुन आउनु। यो पार्थक्यलाई परापूर्वदेखि रही आएको भौगोलिक विशेषताको छाप भनेमा शायदै अत्युक्ति होला। वस्तुतः यस जोड दिलाइको तात्पर्य हो नेपालमा फिरन्तेवर्गलेभन्दा त्यहींका आदिवासीवर्गले राष्ट्रिय जातित्व-को निर्माण एवं संस्कृतिको निर्माण र राष्ट्रस्वरूपको निर्माणमा जीवन्त योगदान पुऱ्याएको छ।

पूर्वोक्त भेद अनुसार नेपालमा भूमिपुत्र मानवका वंशको अध्ययन प्रारम्भिक अवस्थामा छ। पूर्ववर्ती अध्ययनहरू प्रथमकोटिकै मानववर्गका सम्बन्धमा प्रतिबद्ध रहेका बुझिन्छन्। त्यस अनुसार राष्ट्रमा भूमिपुत्र मानवको अस्तित्व शून्य प्रायः मानिन्छ। त्यसो हो भने द्वितीया-कोटिका मानवको अस्तित्व संसारबाट उठ्नेछ र अन्तमा यसो भन्नु पर्नेछ मानव उदाउँदो र अस्ताउँदो अन्तहीन क्षितिजको फिरन्ते जाति हो जो कदापि एकासनमा स्थिर भएर रहन सक्तैन।

यथार्थमा भूमिपुत्र मानव र यायावर मानवको वर्गीकरण गर्ने मापदण्ड के हो त्यो पत्ता लगाउने सजिलो माध्यमको रूपमा नृवंशशास्त्रको अध्ययन हुनसक्छ। यस माध्यमबाट सांस्कृतिक संरचनाका मूलाधारहरू पत्ता लगाउन समेत सजिलो हुनजान्छ। तसर्थ नेपालमा युगौं-देखि स्थिर रही आएका भूमिपुत्रहरूका सम्बन्धमा वैज्ञानिक ढङ्गले खोजबीन गरी तथ्य पत्ता लगाउने कार्यमा प्रस्तुत प्रसंगले आशानुकूल योगदान पुऱ्याउला भन्ने अपेक्षा राख्न सकिन्छ।

१.४.१. अन्वेषणक्रम र औचित्य

नेपाली जगतले आफ्नो वास्तविकताको खोज गर्ने प्रवृत्तिको विकास गरेको धेरै समय भएको छैन। तथापि यस सम्बन्धका मूलभूत प्रकाशको बृद्धि हुँदै गएको यथार्थ सत्य कदापि बिर्सन सकिंदैन। यद्यपि नेपालमा सैद्धान्तिक मानवशास्त्रको अध्ययन अन्वेषण प्रवृत्तिको नवप्रभात छ भनेर स्वीकार पनि गर्नु परेको छ।

मानवशास्त्रीय अध्ययन अन्वेषण क्षेत्रमा नेपाली प्रवृत्ति पछि परिएको छ भनेर पनि युगसापेक्ष प्रगति गर्न नसकिनुमा अनेक बाधा र कठिनाइ हुन सक्लान् तथापि सम्प्रति त्यता लाग्नु छैन। वस्तुतस्तु नितान्त आवश्यक भएको छ विद्यमान समस्याको समाधानको खोज गर्न सुगम वैज्ञानिक उपाय। वश्, त्यस उद्देश्यपूर्तिको लागि नेपालीकरणका कारकहरू एक एक गरी पहिल्याएर, परिमार्जन गरेर अन्तर्मुखी प्रवृत्तिको विकास गर्नु। तसर्थ प्रस्तुत पंक्तिहरू त्यस उद्देश्यपूर्तितर्फ उद्यत छन्।

नेपाली नृवंश अध्ययन गर्दा जुन मौलिक आधार सामग्रीको अपेक्षा गरिन्छ त्यस अनकूल प्रारम्भदेखि पाँच पाँच रूढसंख्याको आधारबाट गर्दै आएका सम्बन्धमा हामी-ले नेपालीकरणका सांस्कृतिक पूर्वाधार, नेपालीकरणका पाँच कारकहरू, नेपाल सौरभी तथा राराको सौंराइ जस्ता प्रतिकृतिमार्फत् पूर्वप्रकाश पारेका छौं। तसर्थ यस प्रसंगमा निर्दिष्ट विषयमै छलफल सीमित राखौं।

१.४.२. औचित्यको विवृत्ति

प्राचीन तथा मध्यकालमा पश्चिम नेपालमा एउटा दुर्दान्त र अपराजेय शक्ति थियो भन्ने ईषदाभास कतिपय विद्वान्हरूका सातत्य प्रयत्नले गराएको हो। साथै पश्चिम नेपालबाटै उद्बुद्ध चेतनारूप शब्दपुष्पहरू तादी नै पूर्वतर्फ व्यापक रूपमा जनमानसमा मुखर नभएको होइन। जस्तो-नेपाली लोकसाहित्यमा विनोदात्मक शैलीमा प्रस्फुटित हुने अभिव्यञ्जन "मिजारौ ! मिजारौ !! यति आँसी बनाइ-देऊ लालीधार लगाइदेऊ खाँ चापिचल्लाका बच्चा नबच्चा" साथै ज्योतिषीहरूले जन्मपत्रिकामा सगर्व उल्लेख गर्दै त्याएको वाक्यांश "श्रीमती जावेश्वर विषये कुलान्त राज्ये" जस्ता वाक्यहरूले वर्षौं पहिले नेपालीलाई उत्प्रेरित नपा-रेको होइन। एवंरीत्या नेपाल बाहिरका प्रबुद्धवर्गले समेत आफ्ना रचनामार्फत पश्चिमी नेपाल अथवा पूर्वी मानस प्रदेशका त्यस शक्तिको अस्तित्वको संकेत नगरेका होइनन्।[1] तापनि प्रारम्भमा मेलोमेसो पाइएन।

वर्षौंको अनवरत चिन्तन, मनन र अभ्यासको फलस्वरूप त्यस शक्तिको सभ्यता प्रकाशमा आयो। तत्पश्चात् जान्न पाइयो माध्यमिककालकै पनि लगभग पाँच-सय वर्ष दुर्धर शक्तिको रूपमा रहेको खश-साम्राज्य गौण

रहेको रहेछ । त्यसले प्रभावित पारेका अनेकथरि जन-समुदायहरू नेपाली निजस्वका चहकिला किरणहरू रहेछन् । यस्ता किरणहरूका तेजपुंज, उपर्युक्त अभिव्यञ्जनका प्रतीक, जन्मपत्रिकामा फुलिरहेको शब्दपुष्पका श्रीमती जावेश्वर विषये कुलान्त राज्येका संस्थापक र नवनिर्माता रहेछन् खश-सम्राट् नागराज ।[2] यस रहस्योद्घाटनपछि विदित हुन आयो नेपालीत्वको उद्गम-स्रोत जान्नका लागि कतिपय प्रस्रवणको अध्ययन मनन चिन्तन गर्नु अत्यावश्यक रहेछ ।

नेपाली जातिको उत्पत्ति मुख्यतः प्रमुख पाँच महासमुदायको उत्तराधिकारबाट भएकोले त्यसपछिका काल-क्रम अनुकूल भएका विभाजनहरू आत्मालोचन र आत्मदर्शन जस्ता दुर्वैथरि प्रयोगमा उपयोग हुन सक्ने आधारका अर्थपरक छन् । जस्तो प्रारम्भका पाँच महासमुदायको नाम लिँदा १. खश २. मकर ३. नागर ४. किरात ५. तंगण ।[3] त्यसरी नै गोत्रको आधार पनि पाँचै पाइएको छ । १. काशी गोत्र वा काश्यप गोत्र २. पर्वत गोत्र ३. सुवर्ण गोत्र ४. वत्सल गोत्र वा रवि गोत्र ५. मानव गोत्र वा समुन्द्र गोत्र । यस आधारमा गोत्रद्वारा विभाजित नेपाली समाजको स्वरूप सम्बन्धमा अनुशीलन मनन गर्दा निस्सन्देह पाँच कारकमै प्रतिबद्ध एवं वर्गीकृत पाउन सकिएला । जस्तो- १. काश्यप-कपिल । २. कौशिक-मुद्गल । ३. अग्नि-आंगीरस । ४. वाशिष्ठ-पाराशर । ५. अत्रि-आत्रेय । यिनै पाँचका समूह तथा उपसमूहको कारकले कालान्तरमा विस्तृतीकरणको नीति अवलम्बन गरेको अनुभव हुन्छ ।

पूर्वोक्त पाँच कारकका उत्तराधिकारीहरू क्रमशः खश (खश-ब्राह्मण क्षेत्रीय), मकर-मगर, नागर-नेवार, किरात तथा तामाङ, गुरुङ, शेर्पा थामी आदि । यिनीमध्ये खश समुदायका एक पक्षको आविर्भाव यस प्रकार निर्देश हुँदै आएको अनुभव गरिन्छ जो मुख्यतः क्षेत्रको आधारमा विभाजित छ- १. खप्तडी २. श्रीपाली ३ सिजापति ४. कालीकोटे ५. खुलाल । यी पाँच समुदायका मष्ट झाँक्री तथा राज्यकी इष्टदेवी अलग-अलग छन । जस्तो- खप्तडीका खापडमष्ट जालपा देवी र धौले झाँक्री । श्रीपालीका आदिमष्ट ऐराठ वैराठ कुलदेवी, सुर्मादेवी र बूढा झाँक्री । सिजापतिका लाटेमष्ट, सुन्दरीदेवी र रिठ्ठे झाँक्री । कालीकोटेका कावाशिल्ला र कागेमष्ट मालीकादेवी र सुना झाँक्री । खुलालका क्षेत्रपालमष्ट, विन्दबासिनीदेवी र भूरे झाँक्री ।[4]

उक्त तालिका अनुसार विभाजित यी पाँच समुदायका वर्चस्व जातीय बन्धनमा प्रतिबन्धित नरहेको स्वच्छन्द र उन्मुक्त विचरित छन् । यस अस्तित्वले उक्त महासमुदायका अङ्ग प्रत्यङ्गमा समेत प्रत्यक्ष एवं अप्रत्यक्ष रूपले स्पर्श गरेको पाइएको छ ।[5] अतएव निर्दिष्ट तालिका बमोजिम सांगोपांग अध्ययन मनन गर्न यस्ता लघु प्रयासबाट कदाचित सम्भव हुँदैन । त्यसकारणले पहिले नै प्रस्तुत छलफल एउटा समुदायको पनि एक पक्षसंग सम्बद्ध रहेको छ भनेर सनम्र निवेदन गर्नु परेको हो ।

विश्वस्त सूत्रबाट विजीगीष खश-सम्राट् नागराज श्रीपाली वंशका थिए भन्ने जानकारी पाएपछि यस विषयलाई जनसमक्ष प्रकाशमा ल्याउने औचित्यको विवृत्ति मुखर भएको हुँदा यस अध्ययनको व्यापकता स्थलगत अध्ययनमा पुगेको छ । नृवंशशास्त्रको अथवा मानवमितिशास्त्रको अध्ययनका दृष्टिले सम्बन्धित क्षेत्रमा पुगी अध्ययन अन्वेषण गर्दा प्राप्त हुन आएका वंशावलीका पुराना लिखितहरू यसका मूलभूत आधार हुन आएका छन् । त्यस दृष्टिले यसमा सहारा अध्ययन र सन्दर्भ स्रोतमा आंशिक रूपमा न्यूनता खड्कन सम्भव छ ।

नेपालीकरणका कारकहरूमध्ये खश महासमुदायको अङ्गमा सिजापति समुदाय अगुवा ठानिनु पर्ने थियो ।[6] परन्तु पूर्वीसपादलक्ष अर्थात् पूर्वीमानस प्रदेशमा साम्राज्य निर्माण जस्तो महति अभीप्सा लिएर उदाई शासनारूढ हुनमा सफलता पाउने समुदायमा श्रीपाली समुदाय देखिन आएको छ । किनभने वर्तमान अवस्थामा जुन भू-भाग ताकलाखार, यारी र खारीका नामले जान्न पाइएको छ त्यस भूभागलाई लगभग संवत् ६०० देखि क्रमशः १२८० का आसपासमा कूर्माञ्चल वा कराचल भनिन्थ्यो भन्ने आभास पाइएको छ ।[7] त्यसअघि त्यस भू-भागको नाम श्रीपाल रहेको थियो । त्यसका छिमेकी देशहरू थिए - दाक्षिण-पूर्वमा शैलदेश र गढवाल, पश्चिममा सुवर्णभूमि र स्रुघ्नदेश, उत्तर-पश्चिममा देवभूमि, दानवभूतल र स्वर्णप्रस्थ, पूर्व-उत्तरमा देवह्रद र नीलाचल ।[8] यी देशहरूको स्थिति अनुमान गर्दा श्रीपालभूमि वर्तमान पश्चिमी तिब्बत,

कुमाउँको सिरा, दानपुर, जोहार लगायत सिरमौरदेखि नेपालका, दार्चुला, बझाङ, बाजुरा र हुम्ला जिल्ला समेत पर्दथ्यो भन्ने अडकल गरिएको छ । स्वभावतः स्वर्णप्रस्थ अथवा खारी प्रदेशको राजधानी र पछि श्रीपाल राज्यको राजधानी बन्न पाएको ताकलाकोट आठौं शताब्दीतिर समृद्ध राजधानी थियो भन्ने कुराको पुष्टि बहुधा विद्वान्हरूले गरेका छन् ।

अन्ततोगत्वा यस परिप्रसङ्गमा यति उल्लेख गर्नु कर्तव्य भएको छ श्रीपाली वंशको खोजमार्फत् नेपालमा नृवंशको खोज गरिने प्रवृत्तिमा मनाक् प्रकाश पर्नेछ । त्यस दृष्टिले यदाकदा प्रसङ्गवश स्थानीय किंवदन्ती एवं लोकोक्तिको औचित्यले पनि कम मार्मिक अनुभव गरिंदैन । त्यसैले पूर्वोक्त अभिव्यञ्जनाको महत्वसंग यस जनश्रुतिको समेत औचित्य महसूस गरिएको छ– 'सिजापति जालन्धरी महाराज तीनशय चौसट्ठौ वर्ष बाँच्या' जस्ता ।

२.० उद्देश्य

श्रीपाली वंशावलीको अध्ययन अन्वेषणको मूलभूत उद्देश्य जे थियो त्यस सम्बन्धमा पूर्व परिच्छेदमा पनि यत्-किंचित उल्लेख गरेका छौं । त्यसमा पनि खश समुदायका अनेक डफ्का र प्रकारान्तरको एकसाथ प्रवेश नभई ईशापूर्व दुई हजार वर्षदेखि आठौं शताब्दीको प्रारम्भसम्म भएकोले तदनुरुप आस्था र प्रतिष्ठामा नजानिंदो पार्थक्य देखिन्छ । त्यस पार्थक्यले चाहिं पूर्वोक्त विभाजनमा प्रत्यक्ष भेद राख्तैन । जसमा कोही अग्निपूजक, कोही सूर्यपूजक, कोही चन्द्रपूजक तथा कोही वरुणपूजकमा पर्दछन् । यसपछि वर्तमान नेपालमा विभिन्न मार्गबाट विभिन्न जातिका मानिसको प्रवेश पनि सर्वथा उपेक्षित हुंदैन । त्यस अर्थमा नेपालीको निजस्व र वर्चस्वको आधार केहो भन्ने प्रश्न आइपर्दा त्यसकै उत्तरका लागि पनि नृवंश अध्ययन अपरिहार्य हुन आएको छ ।

समाज संस्कृति र नृवंशशास्त्र अध्ययनका प्रमुख स्थलहरू मुख्यतः पाँच वटा मानिन सक्छन् । जस्तो ब्रह्मपुत्र प्रस्रवणको इलाम क्षेत्र, कोशीप्रस्रवणको माझ किरात (भोजपुर) क्षेत्र, बागमती प्रस्रवणको काठमाडौं उपत्यका क्षेत्र, गण्डकी प्रस्रवणको म्याग्दी–बेनी उपत्यका क्षेत्र र कर्णाली प्रस्रवणको सिजा उपत्यका क्षेत्र । त्यस दृष्टिले प्रस्तुत पुष्पिकामार्फत् पूर्वमध्यकालमा कर्णाली प्रस्रवणको सिजा उपत्यकाबाट मौलाएको, उक्त मितिमा कश्यप सागर-को पूर्वी तट त्यागी पामिरको पठार हुंदै पूर्व चित्राल जालन्धरतर्फ बढ्ने कुलान्त डफ्काको एक समूह सूर्यपूजक थियो जो यस प्रसंगको विवेच्य विषय रहेको छ ।

२.१. प्राप्ति प्रसंग

यसको जीवन्तता र सान्दर्भिक धारणामा हाम्रो मान्यता यस प्रकार प्रस्फुटित भएको छ– नेपाली समाजको रचनात्मक पूर्व पीठिका पुराणकालमा जोडिन पुग्ने पूर्वानु-मान प्रबल भएर वैदिक समाजसित सम्बद्ध रहन पुग्ने अनुकल्पनाको पुष्टि मिल्दैछ । जीवित एवं प्रत्यक्ष प्रमाण खश र किरात खडा छन् जो वैदिककालमा पनि यस नामले परिचित थिए । इदमित्थम् खश र किरात समुदायले युगौं युग पार गरेर पनि अद्यावधि अपरिवर्तित रहन सक्नु कम स्पृहणीय विषय होइन । उक्त समुदायसंग सहचर्यमा रहेका भिल्ल, किन्नर, पुलिन्द, सबर, दरद, पुलोम र पारदहरू परिवर्तित भएर कहाँको कहाँ पुगे । तथापि यी दुई समुदाय भने अन्यत्र बसाइ सरी गएका बाहेक नेपाल धरातलमा प्रवेश गरे जति उही नामले जीवित छन् । साथै महाभारतकालमा यस पर्वताश्रयिन धरातलमा विचरण गर्ने अन्य प्रजातिहरू तंगण, परतंगण, पह्लव, कुलिन्द, आभीर, देव, नाग, गन्धर्व, असुर, यातुधान इत्यादि कहाँका कहाँ पुगे । परन्तु यी दुई जाति एकात्मना झैं रहेका छन् ।

मानवशास्त्रीय सिद्धान्त अनुसार वर्तमान नेपालको पश्चिमोत्तर भागमा पर्ने पश्चिमी तिब्बत (एक समयको दानवभूतल जो एक समयको खारीप्रदेश) जसले कालक्रम बशात् स्वर्णप्रस्थ, पूर्वासपादलक्ष, असूर्य, दानवदेश, तंगण–देश, पुलिन्ददेश, मानस–प्रदेश आदि नामले प्रख्यात रह्यो त्यस प्रदेशमा नार्डिक आर्य–खश जातिको प्रवेश भयो ।[9] ईशापूर्व दुई हजार वर्षदेखि मध्य एशिया छाड्न विवश बनेका चापिशली[10] शाखाका सूर्य उपासक खशहरू पामिर-घाटी पार गरी चित्राल जालन्धर तथा मेरू पूर्वको अश्वपति र लवणिका (स्पीती र गिलगीत) आइपुग्दासम्म यस समूहलाई लगभग अठ्ठाइस सय वर्ष लागेको अनुमान गरिन्छ । यस अघिको समूहले विक्रमको दोस्रो शताब्दीतिरै

पूर्वीसपादलक्षमा[11] प्रवेश गरेको भए तापनि त्यस समयमा परी आएका दैवी तथा सम्भावित विप्लवको सामना गर्दै आउँदा यस शाखालाई लगभग छ सय वर्ष बढी लागेको थियो। यस घटनालाई रोमाञ्चकारी घटना मात्र भनिन्छ तापनि यो समूह सभ्यताको जनक बन्न सक्यो सकेन त्यस सम्बन्धी पूर्वाभासको प्रायः अभाव रहेको छ।

खश जातिको सांस्कृतिक पृष्ठभूमि एवं इतिहासको जीवन्तता 'मष्ट' देखापरेको छ जसको संक्षिप्त चर्चा पूर्वपृष्ठमा गरेका छौं। वस्तुतः हृदयंगम गर्दा खश जातिको मष्ट निराकारको प्रतीक रहेको अनुभव हुन्छ। तथापि यसै परिपृष्ठमा व्यक्त गर्नु पर्दा यसरी मष्टप्रति ईश्वरीय आस्था र विश्वासको समर्पण नै सर्वस्व मानिआएका जातिको पुरातन अवस्था शिकारी र आक्रमणकारीको रूपमा परिचित थियो भन्ने अनुमान गरिएको छ। त्यस्तो अवस्था परित्याग गरी नयाँ सभ्यता ग्रहण गर्न कृषि र पशुपालन वृत्ति अपनाउनु परेको थियो भन्ने मान्यता सर्वमान्य भएको छ।[12]

सान्दर्भिक शाखा जो प्रारम्भमा लवणिका र दानवभूतलमा अधिशासक र शक्तिपुंज रह्यो त्यसले पूर्वीसपादलक्षमा समयानुकूल साम्राज्यको नीव बसाल्न सबल प्रयास गर्नु र केही अंशमा सफलता हासिल गर्नु कम उल्लेखनीय प्रसङ्ग होइन। पूर्वोक्त लोकोक्ति अनुसार लामो अवधिसम्म अकण्टक राज्यको शक्तिपुंजको रूपमा सिजामा शासनारुढ रही सिजापति–जालन्धरी पदवी धारण गर्न सफल रहेको देखिन्छ। लगभग पाँचसय वर्ष अकण्टक राज्य गर्न सफल रहेको वंशलाई लोकले अवतार पुरुषको प्रतीकमा लिदै तीनसय चौसट्ठी वर्ष बाँच्या भनेर लोकोत्तर सम्मान ज्ञापन गर्नु सुहाउँदो कुरा हो।

यो वंशावली पाइने सम्भावना नदेख्ता ती विजिगीषु नरशार्दूलहरूको थिए, कताबाट आएका थिए र अन्तमा तिनीहरूका सन्तानहरू कता बिलाए वा कसमा विलीन भए इत्यादि कुरा कौतुहलको विषयमा परे तापनि जान्न पाइएको थिएन। एक मात्र आधार लोकोक्तिमा पनि यिनीहरूलाई जाडराजा अथवा भोटेराजा भन्नुभन्दा बढी कुरा सुन्न बुझ्न पाइएको थिएन। यस अज्ञात अवस्थाले गर्दा एक विशाल भू–भागको ऐतिहासिक शृङ्खलामा नै प्रश्न–चिह्न लाग्नु स्वाभाविक थियो। बाहिरबाट इतिहास-कारहरूले पूर्वीसपादलक्ष (ङरीयात्से चपराङ पुराङ) को अस्तित्वबारे इङ्गित नगरेका पनि होइनन्, यद्यपि दृष्टिकोण अनुकूल नभए तापनि गरेकै बुझिन्छ। तथापि अन्वेषणको अभावमा ज्ञात अज्ञातको कुनै निष्कर्ष पाइएको थिएन। तसर्थ तीं नरशार्दूलका प्रादुर्भाव प्रसङ्गमा स्वीकार्य हुन सक्ने एक दुई सकेतहरू यहाँनेर उल्लेख गरेर नै प्राप्ति प्रसङ्गको गोहो खिच्नु मनासिब होला। संकेतहरू यस प्रकार छन्—

(१) ईशापूर्व दोस्रो शताब्दीतिर कश्यपसागरको पूर्वीतट कश्यपगिरिका केही कुश जातिहरू जो अग्निपूजक-संग सामान्य भेद राख्तथे सूर्यपूजकबाट परिचित रहे। तिनमा सरत्ति, पिनस, विरथस, अभिरथस, जिमस, देहुस, लथुस आदि उल्लेखनीय पराक्रमी पुरुष थिए। परन्तु कालान्तरमा कशान्त र शकान्तमा विभाजित हुन पुग्दा आपसमा सङ्घर्ष चल्यो र कशान्तमध्येको एक समूह पैतृक स्थल त्याग्न विवश भयो। पूर्ववर्ती विभाजन जो आपिशली, चापिशली, कुशली र माण्डली प्रकारले भएको थियो। त्यस अनुपातमा यो दोस्रो विभाजन कम संवेदनशील भए पनि नित्य नूतन प्रयोगका कारणले गन्तव्य भिन्न रह्यो। फलतः त्यो समूह जसले ईशापूर्व पाँचौं शताब्दीतिर पैतृकस्थल त्यागी युराल पर्वतको पुरै भाग त्यागेर पामिरघाटी पार गरी कुशद्वीपको पूर्वी भाग चिनाल, जालन्धर तथा गिलगीततर्फ प्रवेश गऱ्यो अत्यन्त दुर्धर थियो।[13]

(२) सिन्धको इतिहासका विषयमा प्रचुर सामग्री-हरू उपलब्ध छैनन्। सम्राट् हर्षबर्धनभन्दा पूर्वको सिन्ध-बारे जान्न पाइएको छैन। यतिसम्म निर्विवाद छ कि प्राचीन केकय, गान्धार, बाह्लीक आदि देशहरू यसै सिन्ध-भूमिमा पर्दथे र यस भू-भागलाई प्रारम्भमा (एक समय) शाकद्वीप भनिन्थ्यो। शाकद्वीप भन्नुको अभिप्राय थियो पारियात्र पर्वत कश्यपगिरिभन्दा केही पश्चिम कश्यप-सागरको पूर्वीतट र कुशद्वीपको पश्चिमी भागमा पर्दथ्यो। केही पूर्व कशाक्त (कज्जाख) र पामिरको पठार छोड्न बाध्य भएका खश जातिले यस भूमिलाई आफ्नो उपनिवेश बनाएको थियो। कुश जातिको अपभ्रंश 'कश' र कशको व्यत्यय 'शक' एउटै जाति मानिने हुनाले खशको उपनिवेश-लाई 'शकद्वीप' अर्थात् शक जातिको अधिकृत भूमि भनिन थाल्यो। कालान्तरमा त्यही जाति पश्चिमोत्तर भारतको

पर्वतीय भागमा दुर्धर शक्तिशाली रहेको थियो ।[14]

अन्ततोगत्वा यी दुई संकेतमार्फत् हामीलाई यस्तो अनुभव हुन्छ पूर्वीसपादलक्ष एक अजेय शक्तिको रूपमा प्राचीनकालमा उदाएको थियो । जसलाई स्थानीय हिसाबले प्राक्खशयुगीन वैभव मान्न सकिएला, परन्तु त्यसको खोजीनीति भएको रहेनछ ।

यसपछि प्रस्तुत वंशावल को प्राप्तिपूर्व हामीले पाएको पूर्वाभासको संक्षिप्त चर्चा गर्नु नितान्त प्रासंगिक हनेछ । लगभग यसै चासोका बशिभूत भएर नै मित्रजनका सहयोगद्वारा हिमाञ्चल–प्रदेश अन्तर्गत स्पीती लदहौलको यात्रा गर्ने अवसर मिल्यो । त्यहाँको अथाह भग्नावशेषको अवलोकनपश्चात् हृदयमा जुन धारणा उद्बुद्ध भयो त्यो सदा अविस्मरणीय रहेको छ । त्यस प्रदेशका जनजीवनको निकट सम्पर्क साथै विनोदमय 'जुले जुले' शब्दमा घोलिएको शिष्टाचार अभिवादनले जस्तो प्रभाव पार्‍यो सम्भवतः त्यही नै यस दिशाको अमूर्त प्रेरणा भन्नुपरेको छ । त्यस्तै स्थानीय विद्वान्हरूको संसर्गले ज्ञानैषणाको तीव्र क्षुधा जुन रूपमा शान्त गर्ने अवसर मिल्यो त्यसकै फल हो यो प्राप्ति पनि ।

सम्भवतः प्रस्तुत टिप्पोट र पूर्वोक्त मतहरूकाबीच सामञ्जस्य नआउला, परस्पर विरोधाभासपूर्ण हुन जाला त्यो कुरा अलग भयो । त्यस मतान्तरलाई अलग राखेर मध्यदृष्टिले विद्वद्जनका विवेचना भएका खण्डमा यस प्राप्तिलाई राष्ट्रिय उपलब्धि मान्दा शायदै अनर्थ होला ।

यस आशयको पहिलो टिप्पोट 'प्रज्ञा' पत्रिकामा प्रकाशित गरेका छौं, किन्तु त्यो चाहिं यसको सौदामिनी प्रयाससम्म हो । त्यस अनुसार पनि ज्ञातव्य हुन आएको छ विक्रमीय सातौं शताब्दीको मध्यतिर सिन्धको राजधानी 'अलोर' का नरेश साहसीराय र मेसोपोटामियाको राजधानी बगदादका खलिफा वलीदका बीचमा देवल र पीरलीवन जस्ता सीमान्त क्षेत्रका निहुँमा विवाद परी शीलवनमा खश -राजाहरूको सम्मेलन गराई साहसीरायले विजयश्री आफूतर्फ पारेका थिए । त्यस सम्मेलनमा कश्मीर बाहेक अरू सबै खश माण्डलिक एवं मण्डलेश्वरले भाग लिएका थिए । कश्मीरमा भने ठीक त्यसैताक तिब्बत-को रिंचन बोन्छे नामक तिब्बती विजेताले कश्मीरमा कचपच गरेको कारण थियो ।

एक प्रकारको शक्तिप्रदर्शन भन्न सुहाउने त्यस सम्मेलनपछि बगदादसंग त संझौता भयो तर यता आफ्नै आन्तरिक कलहका कारणले गर्दा आफ्नै सहोदर भाइ एवं योग्यमन्त्री 'चच' का षडयन्त्रबाट राजा साहसीरायको मृत्यु भयो ।

साहसीरायको मृत्युपछि खाली हुन आएको गद्दीमा चच बसेर साथै साहसीरायका विधवा रानी सिरामलासित विवाह समेत गरे । सिरामलाबाट दाहर जन्मिए । साहसीराय जातिका नाताले ब्राह्मण र धर्मका नाताले बौद्ध धर्मानुयायी हुंदा जनपदमा उनी अत्यन्त लोकप्रिय थिए । त्यसकारण चचको व्यवहार जनरुचि अनुकूल भएन । त्यसरी जनमानसमा आफू भिज्न नसक्नाको कारणले चचले दमनको सहारा लिएर आफूलाई नरुचाउने जनपदका बहुधा प्रजातिलाई जातिच्यूत गराए । यसरी अनादिकाल–देखि एकसूत्रमा संगठित रही आएको राष्ट्र बलमाथि अभेद्य परखाल खडा हुन आयो । वर्ण, गुण, कर्म र स्वभावका आधारमा जातिपाति छुट्याएका जनपदका इकाईहरूमा वर्ण व्यवस्था इतर खश, मकर, कठ, गूर्जर, जाट, योधी, मोदी, लोदी, अग्रहार सबर, लाट, मूरल, डहाल, जाड, लोहान, ततान, बलान र चारण इत्यादि गणहरू इतरेतर चलन व्यवहारमा बाँधिए ।

जनजाति र सत्ताधारी समाजका बीचमा यस्तो अभेद्य परखाल खडा गरेका झण्डै चालीस वर्षपछि अर्थात विक्रम संवत् ६९३ का लगभग सिन्धराज चचको मृत्यु भयो । चचको मृत्युपछि उनका पुत्र दाहर गद्दीमा बसे । वि. सं. ७३५ का लगभग बगदादबाट पुनः आक्रमण भयो । यस युद्धमा दाहरको पक्ष धार्मिक अनेकताले ग्रस्त जाति–पाति, छुवाछुत, ऊचनीच जस्ता भेदभावले ग्रस्त आपसी द्वेष र कलहले कुटकुट भरिएको रुढी र कुरीतिले जर्जर पारेको तितरबितर जनबलमा धर्मराएको अनि खलिफाको पक्ष धार्मिक एकता जातीय एकतामा टमक्क बाँधिएको संगठित शक्ति हुनाले बलिदको प्रखर सेनापति मुहम्मद बिन–कासिमको नेतृत्वमा आएको सेनाले सिन्धको विनाश गरायो । दाहरको युद्धस्थलमा मृत्यु भयो ।

सिन्ध विनाशको युद्ध विभीषिकाबाट बाँचेका खश, मकर औ ब्रात्यक आदि बहुधा प्रजातिका डफ्फाहरू दाहरपुत्र त्रय–जयादित्य, विनयादित्य र परमादित्य–संगै

करीव एकै समूहमा पुग्थ्यौं लीस्थल त्यागेर पूर्वतर्फ बढे । त्यसै क्रममा सिन्धुदेखि ब्रह्मपुत्रका बीचका पर्वतीय भू-भाग-मा खश-संस्कृति व्यापक रूपमा मौलाएको अनुमान गरिन्छ ।

कता कता यस्तो आभास मिल्दथ्यो; परन्तु गौंडो पाउन सकिएको होइन ! तथा यसका केही वर्षपछि स्वदेशदर्शनका क्रममा पश्चिम नेपालको भ्रमणमा लागियो । त्यसै परिपृष्ठमा भारतका उत्तर प्रदेश तथा हिमाञ्चल प्रदेशको समेत भ्रमण गर्ने अवसर पाइयो । यस उपक्रममा बालेश्वरमा गिरीशबल्लभ जोशी र दानसिंह मुनरालसंग साहचर्य लाभ भयो । दानसिंहको संग्रहमा पढिएका वंशा-वलीमध्ये हामीले जान्न चाहेका केही वंशावलीहरू रहेछन् । त्यसमध्ये एउटा प्रस्तुत वंशावली पर्दछ जो क्रमसंख्या १ मा दिइएको छ । त्यसपछिको दोस्रो प्राप्ति कर्णाली अञ्चल अन्तर्गत कालीकोट जिल्लाको थिर्पु गाउँका रजवार लालबहादुर बम्म र सर्बजित बम्मसंग भयो । त्यसको संयोजन स्थानीय मर्धुसिंह बम्मले गर्नु भएथ्यो । लाल-बहादुरसंग शाके १४१० मा लिखित एक ताडपत्रे पाँच पानाको पुस्तक रहेछ । तसर्थ यो अरूभन्दा बढी विश्वसनीय लाग्यो । त्यसलाई क्रमसंख्या २ मा राखिएको छ । यद्यपि यसका एक दुई महत्वपूर्ण नामहरू सरोट गर्नेका असाव-धानीका शिकार भएका बुझिन्छन् । यसो हुनाको कारण त्यो पुस्तक अरूहरूलाई छुन दिन हुँदैन भन्ने उनीहरूको सोचाइ र अन्धविश्वासको प्राबल्य हो भन्ने लागेको छ ।

तेस्रो स्रोत सर्वविदित दुल्लूस्थित पृथ्वीमल्लको स्तम्भलेख हो । त्यस मार्फत दोस्रो स्रोतका छुट नाम समेत जान्न मद्दत मिल्ने हुनाले यसलाई क्रमसंख्या ३ मा राखि-एको छ । यसबाट हाम्रा विजिगीषु खश-सम्राट् नागराजको वंशवृक्ष ज्ञात हुनाका साथै नेपालीत्वका पञ्चमुहानीमा समेत उद्दीपित प्रकाश मिल्ने अपेक्षा रहन्छ । साथै क्रमसंख्या ४ मा तुलनार्थ तिब्बतेली स्रोतका केही नामहरू समावेश गरेपछि यस क्रमले पूर्णता प्राप्त गर्ला भनी ठानिएको छ ।

२.२. सम्बन्धित नामावली

२.२.१. स्रोत दानसिंह मुनराल

(१) महर्षि कश्यप (२) आदित्य (३) देवसुत (४) विन्दक (५) देवापि (६) विलभ (७) होत्र (८) होत्रक (९) अभूम (१०) विक्षु (११) तोत्र (१२) प्रतोष (१३) डिम्भ (१४) कुश (१५) होविल (१६) जिहल (१७) सगर (१८) असमन (१९) सतभान (२०) पम्फ (२१) प्रद्योत (२२) प्रतीम (२३) फति (२४) ताउ (२५) तोमर (२६) मिहिर (२७) द्रुह (२८) कुलान्त (२९) तोरमान (३०) प्रतिञ्ज (३१) तांगूर (३२) जिम्भ (३३) नाभा (३४) कपिस (३५) उद्बर्त (३६) सुहोत (३७) प्रस्तोक (३८) प्रसूत (३९) चाचु (४०) सिराय (४१) चच (४२) दाहर (४३) विनयादित्य (४४) सिन्धुज (४५) प्रविन्दस (दास) (४६) दुर्लभ (४७) द्रुमिल (४८) तामु (४९) जेजी (५०) जीहड (५१) सुस (५२) भागु (५३) राइमल (५४) द्युतिमान (५५) मरुत (५६) सुदेव (५७) श्रीदेव (५८) जाव (५९) नाभ (६०) नागराज (६१) चाप (६२) चापिल्ल (६३) काशिचल्ल (६४) काधिचल्ल (६५) काचल्ल, श्रीचल्ल (६६) अशोकचल्ल, दशरथ, जयन्त (६७) जितारीमल्ल, जालन्धरमल्ल (६८) अक्षयमल्ल, आदित्यमल्ल (६९) कल्याणमल्ल (७०) प्रतापमल्ल । (६८) रिपुमल्ल (६९) संग्राममल्ल (७०) प्राणमल्ल ।

२.२.२. स्रोत रजवार लालबहादुर बम्म

अथ श्रीपालीबम्मको वंशावली

श्री गणेशायनमः ॥ अथ श्रीपाली बम्म ठकुरीको वंशावली लिख्यते ॥ सूर्यवंशी रामअंशी वशिष्ठ गोत्र वशिष्ठ इन्द्रप्रमद मरदावसु इति तीन प्रवर माध्यन्दिनीय शाखा आदिमष्ट, वाराहमष्ट, क्षेत्रपालमष्ट विन्दवासिनी देवी सावर्णी आस्पद मानी राजा सगरका सन्तानमा सत्य त्रेता द्वापर युगसम्म अलोर थाइमैं बस्या । तहाँपछि राजा प्रतिमनकी रानी वसुमनाका गर्भबाट भ्रामरा जेजी सागर फिनी कमलका फूल सरह प्रथम राजा सत्यभान जन्मिया उनकी रानी सुकेशाका गर्भबाट रौतेला सत्रवायु भया । सत्रवायुले अलोरकन छाडिकन जालन्धर देशको कुण्डलीवन जाई रजायाका हुन् । उनका रातेला प्रद्योत भया र प्रद्योत प्रतापी भया, ताहींबाटका प्रद्योतवंशी कहलायाका हुन् । प्रद्योतका प्रतीम भया तनका फति भया, फतिका ताउ भया, ताउका तोमर भया तनका रौतेलाकन मिहिर

बोलियाको हो। मिहिरका दुरुह भया तनका कुलान्तक भया तनका तोरमान भया तनका प्रतिज्ञा भया तनका तोगूर भया तनका जिम्भल तनका नाभा तनका कपिसा भया तनका उद्वत तनका सुहोत तनका प्रतोक तनका पहुत तनका चाचु भया। चाचुका सिराय एक अपुर चच भया। चचबाटका दास भया तनका आदित्य भया तनका भोज भया तनका दास भया तनका दुल्लभ भया प्रतापी थिया। दुर्ल्लभका दुम्मिक तनका तामु तनका जेली तनका जीहड भयाका हुन्। जीहडका सुस तनका भागु तनका राइमल राइमलका मरु भया। राजा मरु कत्युरमा जाई रजाया का हुन्। सो नगरीमा रहँदा स्वामी कार्तिकको आराधना तपस्या गरी सत्कर्मद्वारा राजपाट चलायाको हुँदा सो पुण्य प्रतापले रौतेला कीर्तिमान जन्मिया ताहींमा तिनीकन वसुदेव भनी भन्याको हो। तिनकै पालामा कत्युरको नाम कार्तिकेयपुर रह्याको हो। उहाँपुडो तनका रौतेला द्युतिमान भया, तनका मरुतमान भया तनका सुदेव भया। राजा सुदेवका श्रीदेव भया। राजा श्रीदेवका राजा जाब भया। जावका राजा नाभ भया। राजा नाभका प्रतापी बडाराजा नागराजा भया। बडाराजा नागराजका पालामा कार्तिकेयपुरबाट राजधानी श्रीपाल खारीकोटमि सारियाको हो। तबैदेखि यस वंशकन श्रीपाली बोलियाको हो।

बडामहाराजा नागराजले बडुवालराजा, रावल-राजा, पालराजा, थापाराजा, खड्काराजा, बिष्टराजा र जोडराजाकन मारिकन खारीकोटको राज्य बढायाको हो। बडामहाराजाका पालामा दशै दिशा मारी जितो सिजान-गरीमा सुनको दरबार लगायाको हो।

नागराजका चाप भया। राजा चापका प्रतापमा राज्यको बिस्तार बाह्लीक गान्धारसम्म भयाको हो। राजा चापका पाला कश्मीरका राजा सुरपीडले सलाम चढाय का हुन्। राजा चापका रौतेला चापिल्लराज भया। राजा चापिल्लराजका खराचल्ल भया। राजा खराचल्लका क्रधिचल्ल भया। राजा क्रधिचल्लका काशीचल्ल, श्रीचल्ल भया। काशीचल्लकन सिज नगरीको राज र श्रीचल्लकन देशको बाज मिल्याको हो। श्रीचल्लका पालामा अछाम लियाकोटको द्वाली मिल्याको हो।

श्रीचल्लका राजा राजल्ल, राजा राजल्लका भामल्ल, राजा भामल्लका श्रीमल्ल र बरमल्ल दुई रौतेला भया। बरमल्ल अछाम सपुकाटयाका राजा भयाका हुन्। श्रीमल्लका रौतेला राजा श्रीचनबम्म भया। राजा श्रीचनबम्मका रौतेला तीन भया। तिनीकों नाम कालुबम्म, दाखुबम्म, बागुबम्म हो। राजा बागुबम्मका रौतेला राजा चतुरबम्म हुन्। राजा चतुरबम्मका पाला हिन्दूराजा महाराणा प्रतापको र मुशलमान राजा अकबरको हल्दीघाटीमा ठूलो लडाइँ भयाको हो। त्यस लडाइँमा महाराणार्थि राजा चतुरबम्मको सौगात गयाको हो।

राजा चतुरबम्मका पालामा ब्रह्मदेउमा राज्य कायम भयाका हो। मलासमा दरबार लगाई, झिलिमिल्या ताल थुनी ब्रह्मदेउमा हाट लगायाका हुन्। राजा चतुर-बम्मका हरितालबम्म भया। हरितालबम्मले ब्रह्मदेउ राज्य छाडी लियाकोटमा फिर्ता आयाका हुन्। राजा हरिताल-बम्मका राजा अजैपालबम्म भया। राजा अजैपालबम्मका विजयपालबम्म भया। राजा विजयपालबम्मले डोटी बोगटानको राजा खेलथापाकन मारी डोटी सारीकोटमा दरबार लगायाका हुन्। राजा विजयपालबम्मका रौतेला शक्तिबम्म भया।

राजा शक्तिबम्मका रौतेला सारीबम्म भया, सारीबम्मका नरसिंहबम्म भया, उनका रौतेला नरपालबम्म भया, नरपालबम्मका उदैबम्म भया, उनका वीरबम्म भया। वीरबम्मका धीरबम्म भया, धीरबम्मका संसारीबम्म भया। संसारीबम्मले मल्लो अछाम मारी सावलीकोटमा राज्य चलाया। राजा संसारीबम्मका रौतेला चन्द्रबम्म भया। चन्द्रबम्मका इन्द्रबम्म भया। राजा इन्द्रबम्मले तल्लो भैसोल्या अछाम मारी हिच्मा नवाकोट बसाल्याका हुन्। हिच्मा नवाकोटमा राजा इन्द्रबम्मका रौतेला विशुद्धबम्म भया, विजानबम्म, सारुबम्म, दशरथबम्म भया। राजा विशुद्धबम्मका वसन्तबम्म भया। वसन्तबम्मका प्रीतिबम्म भया। प्रीतिबम्मका सुरजितबम्म भया। राजा सुरजितबम्मले अछाम बाजकोटको रैकाराजा मेदिनीजय मल्लकन मारी बाजकोटमा राज चलाया। राजा सुदत्त-बम्म राजा सुरजितबम्मका रौतेला हुन्। राजा सुदत्तका

कालीबम्म भया । कालीबम्मका पाला वाजकोटबाट जुमला रावुलीकोटमा सारियाको हो । तहाँपुछो राजा कालीबम्मका रौतेला विशुद्धबम्म भया । विशुद्धबम्मले तिबूकोट चौरीको रानाराजाकन मारी तिबूकोटको महाराजी पायाका हुन् । विशुद्धराजका रौतेला राजा विक्रमजित भया । राजा विक्रमजितले पलाता माझकोटको रानाराजाकन मारी छत्तीसकर अकर अकच्यई बाझकोटको महाराजी पायाका हुन् । राजा विक्रमजितका रौतेला हटिबम्म भया । राजा हटिबम्मले पलाता बाउनीकोटको छत्याल राजाकन हाँक दिई सात दिन सात रातसम्म जुद्ध गरी बाउनीकोटको महाराजी पायाका हुन् ।[A] राजा हटिबम्मका रौतेला राजा नरिबम्म, माइँला रतिबम्म कान्सा बिर्छामबम्म भया । राजा नरिबम्मले चुत्रीकोटको राजा मारी, बुढाकोटको राजा मारी, बदालकोटको राजा मारी, अनिकोटको राजा मारी महाराजी चलाया । यारी, अगाडु, पिलु, पोरख्या, लैफु, कवाडी, लालीकोट, ताडीको चौथो, आलिको गडो, तालीको माछो दुल्लू पटांगिनीको राज चलाया । तब महाराज नरिबम्मको महाराजी कायम भयाको हो । बाउनीकोटका राजा नरिबम्मले डंसिले खापडमष्टका धामी विजय बूढालाई धामी बसाली कुकुरका बिष्टिले लिपी गोबरले लिप्याँ भनी लिपी धामी पतुराउँदा खापडमष्ट रिसाइकन बाउनीकोट फुटाली आधा दरबार कुंडाकोट (कुंडादराँ–बाजुरा) काट्टियामा र आधा दरबार पलातादरामा पारी राज नाश गर्याको हो । राजा नरिबम्मको दम्भ र घमण्डले गर्दा श्रीपालीबम्मको राज टुट्याको हो ।

सन्तान समेत नाश हुन्या खण्ड देखियापछि राजा नरिबम्मले सत्य पुकारी बम्मको राज्य रहन्या, सन्तान रहन्या, भयापछि धनाया चली जाएस् बाँस पलाई जाएस् भनी बाँसको घना रोपी बाचा हाल्याका हुन् ।

राजा नरिबम्मका रौतेला कालीबम्म भया । उनले डंसिले खापडमष्टलाई बाईस धार्नीको घाँड, दश धार्नीको र लो चढाई अगिको अपराधको माफी मागदा डंसिले खापडमष्टले सन्तान नाश नहुन्या बचन दियाको हो । सिजापति सुनाचडी महाराजको सवारी अगाडु चौथामा भयाका बखत पैकेलाको खाँचो परी खोजतलास गर्दा कालीबम्म सामु पर्याकाले सुनाचडी महाराजले कालुबम्मलाई तारुपाते खाँडो पियालमुठे छुरी, अलंग्या लौडी दिई दुश्मनसंग लड्न पठाउँदा कालुबम्मले दुश्मनलाई हाँक पारी लडाइँ फत्ते गरी आउँदामा सिजापति सुनाचडी महाराज खुशी भई सुनाचडी पैह्री जाऊ भन्दा मकन सुनाचडी चाहिंदैन सिजा राज्यभरमा लुटी–खाती, ढाँटी–खाती, ठगी–खाती बात नलगाउनू भनी मागेकाले कालुबम्मलाई 'खाती' पद मिल्याको हो । त्यस दिनदेखि खाती बोलियाको हो ।

कालुखातीबम्मका चेला सिगारुबम्म र उनका चार चेला भया– जेठा हित्तिम खाती, माइँला सुक्रिम खाती, साइँला साक्रम खाती र कान्छा सुन्दरे खाती । सिगारुबम्म खातीकी चेलीको नाम सुनकेशरा पड्याको हो । सुनकेशराकन सिजापति महाराज विक्रमकन व्याह अरिदियाको हो ।

राजा नरिबम्मका चार चेला हुन्—जेठा कालीबम्म खाती, माइँला रतिभान खाती, साइँला सारिन खाती र कान्छा सारुबम्म खाती । यो वंशावली लेखियाको मिति १८८८ मार्गशिर शुदी ५ मा हो । लेखन्या जोडासिंह खाती बम्म, पठानसिंह खातीबम्म हुन् ।। सद्दर ।।[B]

ताडपत्रको अन्तमा अर्थात् श्रीचल्ल शाखाको उक्त हरिबम्मसम्मका पुस्ताको उल्लेख गरी सकेपछि 'सिजापति महाराज पाट्टे' जनाएर यी नामहरू लेखिएका छन्:–

A. द्रष्टव्य:– राजा हटिबम्मसम्मका नामै नामहरू उक्त ताडपत्रमा लेखिएका छन् तर वाक्य संयोजन गरिएको छैन । यसमाको वाक्यशैली १८८८ मा लेखेको भने तापनि आधुनिक शैलीसंग धेरै मात्रामा मिल्ने बुझिएकोले धेरैपछि प्रतिलिपिकारको प्रभावमा परेको अनुमान हुन्छ । तसर्थ वाक्य गठन र लेखन खास पुरानो हो भन्न सकिदैन ।

B. द्रष्टव्य:– यसपछि विस्तारमा वर्तमान पुस्तासम्मको नामावली उल्लेख छ जो निकट भविष्यमा 'कर्णाली अञ्चल दिग्दर्शन' को वंशावली सन्दर्भमा प्रकाशित हुनेछ ।

१. महाराजाधिराज काशीचल्ल २. महाराजाधिराज क्राधिचल्ल ३.महाराजाधिराज क्राचल्ल ४.महाराजाधिराज अशोकचल्ल खशराज ५. महाराजाधिराज जितारिमल्ल, राजकुमार जालन्धरीमल्ल ६. महाराजका अक्षयमल्ल, आदित्यमल्ल ७ आदित्यका कल्याणमल्ल ८. प्रतापमल्ल । राजकुमारी शकुनमाला शोभनमाला गेलालराजा पुण्यमल्ल-संग विवाह भयाका ।

६. राजकुमार जालन्धरीका रिपुमल्ल ७. संग्राम-मल्ल, सूर्यमल्ल, सागरमल्ल, आदित्यमल्ल, प्राणमल्ल । सागरमल्लका भोतानदराका रावल र बिष्ट हुन् । जाड बोलि छन । सूर्यमल्लका सन्तान करानका जाड हुन् । 'खरेल' बोलिन्छन् । केही साउँद पनि कहिन्छन् ।

२.२.३. स्रोत पृथ्वीमल्लको स्तम्भलेख:

१. नागराज २. चार्प ३. चाप्पिल्ल ४. क्राशिचल्ल ५. क्राधिचल्ल ६. क्राचल्ल ७. अशोकचल्ल ८. जितारि-मल्ल. आनन्दमल्ल ९. जितारिका अक्षयमल्ल, आदित्यमल्ल १०. आदित्यका कल्याणमल्ल ११. प्रतापमल्ल । आनन्दका ९. रिपुमल्ल १०. संग्राममल्ल ।[C]

सस्वयं नागराजस्य नैवाशेष यदन्वयम् ।
अथ गेलान्वय: पुण्यमल्लस्तत्राभ्यषिच्यत ।।

२.२.४. तिब्बतेली स्रोत:

१. ल्दे-गचुग २. खोर-ल्दे, स्रोङ-ल्दे ३. खोरल्दे (देवराज) का नागराज । (चम्बो नगरजइ थुप्प पुष्ठि) ४. ल्हे-ल्दे ५. ओद-ल्दे ६. चे-ल्दे (सम्वत् ११३२ का आसपास अनुमान) ७. दुङ-ल्दे ८. ब्क्र-शिस-ल्दे ९ भ-ल्दे । १०. ग्रगस्-ब्चन-ल्दे ११. अनमल-ए रुग-ल्दे १२. जिनदर मल १३. अजिग मल १४. कलन मल ।

चेल्देको समय ई. १०७६ प्राय: निश्चित छ, जसबाट आठौं पीढीमा अनमल (अशोकचल्ल- प्र०) पैदा भएथे । अर्थात् आठ-आठ पीढींका लागि जम्मा १२५ वर्ष लिने हो भने अनेकमल्ल र अनमल्लको समय एउटै हुन जान्छ । चाहे जेहोस् यो विचार गर्न लायक छ कि यतापट्टि नगीचै नै शङ शोङ (थोलिङ) इलाकातिर मल्ल नामधारी राजाहरू बाह्रौं शताब्दीका अन्तमा थिए[15] साथै पश्चिमी नेपालमा पर्वत गलकोट आदिका राजाहरू मल्ल कहिन्थे ।[D]

३. प्राप्ति समीक्षा

पूर्वपरिच्छेदमार्फत चर्चामा ल्याइएका विषयवस्तुमा यस वंशावली अध्ययन मननमा सुगमतापूर्वक सर्वबोध्य हुन सके लाभदायक हुँदो हो भन्ने सोचेर उक्त चारवटै स्रोतका नामावली र पाइएसम्म मत सम्मत सहित उतारिएपछि हामीलाई यस प्राप्तिले झण्डै ६६-६७ पुस्ताको वंश-शृङ्खलाबारेमा सोच्न र पुनरावलोकन गर्न उचित अवसर दिने अनुभव गरिन्छ । यसमा सालाखाला पच्चीस वर्षको एक पुस्ता मानी लिदा पनि झण्डै सोह्रसय पचास वर्ष जति हुन आउँछ । त्यसउसले यसका आधारबाट केसम्म ज्ञात हुनसक्छ भने विक्रमको पाँचौं शताब्दीदेखि सातौं शताब्दीका बीच पश्चिमी नेपालमा आबाद हुन आएको खश परिवार पूर्वापरवर्ती परिवारको अपेक्षा अदित्य उपान्त वा सोझै सूर्यउपासक रहेछ भनेर छुट्याउन र मनन गर्न सजिलो हुनेछ ।

अब आयो प्रसङ्ग केही चर्चित व्यक्तित्वको । त्यस-मा पनि विश्वसनीय प्रकीर्ण सजिलो छ जस्तो नागराज लगायतका प्रायश: शक्तिशाली पुरुषहरू बहुचर्चित थिए ।

C. द्रष्टव्य: - यस अभिलेखमा संग्राममल्लको मात्र उल्लेख छ । परन्तु सूर्यमल्लको ताम्रपत्र अभिलेख प्राप्त भएको र अन्य स्रोतले समेत स्पष्ट गरेकोले रिपुमल्ल-का सूर्यमल्ल लगायत निकै छोरा रहेछन् भन्ने बोध हुन्छ । यसभन्दा बढी जानकारीमा अन्वेषक मोहन-प्रसाद खनालले प्राप्त गर्नुभएको तिब्बतेली स्रोतसंग प्राय: मिल्दोजुल्दो नामावलीमा सूर्यमल्लका छोराको नाम मोतीमल्ल भएको जानकारी गराउनु भएको छ । इत्यादि कतिपय स्रोत-सूत्र अनुसार पनि करान भेक अथवा छार्का भेकतर्फ खोजी गरिएमा मोतीमल्लभन्दा पछिको नामावली पाइने बढी संभावना छ । यो स्रोत 'कर्णाली-प्रदेश एकबिटो अध्ययन (२०२८)' पृष्ठ ३५ को आधारबाट लिइएको छ । अन्य बहुधा अन्वेषणीय छँदैछ ।

D. यो स्रोत महापण्डित राहुल सांकृत्यायनकृत 'कुमाऊँ' (२०१५) पृष्ठ ६२-६५ का बीचको अंश हो, भाषा रूपान्तर गरिएको छ ।

जस्तो पूर्वोक्त अभिव्यञ्जनको तात्पर्यबाट अनुभव गर्न सकिन्छ हिमजिउ भनिएका नागराज जो श्रीमती जावेश्वरका सूत्रधार नै ठहरे; त्यसपछि चापजिउ लोकजिब्राम। आशीर्बचनमा मात्र नअटाएर रोष प्रकट गरिने शब्द-व्यञ्जनामा समेत प्रतीक बनेका छन् । त्यस्तै चाप मात्र पराक्रमी थिएनन् कि उनका पुत्र चापिल्ल झन् बलशाली थिए भन्ने अनुभव हुन्छ । चापिल्लपुत्र, काशीचल्ल, नाति क्राशिचल्ल र पनाति क्राधिचल्लको शौर्य वीर्य कुन प्रकार-को थियो तत्सम्बन्धमा व्यक्तिगत तवरका कुनै सूत्रहरू पाउन नसकिएको भए तापनि उनका उत्तराधिकारी क्राचल्लको प्रभावले स्वत: कीर्तिवन्त थिए भन्न सकिन्छ । क्राचल्ल र अशोकचल्लको प्रभाव एवं दूरदर्शिताका सम्बन्धमा आफूले केही व्यक्त गर्ने आत्तुरी दर्शाउनुभन्दा निम्न ललित पदावली स्मरण गर्नु पर्याप्त होला जस्तो लाग्दछ:-

क्राचल्लजोभूभृदशोकचल्लो दिग्भित्तिषु क्षान्तिलतां ततान।
जितारिमल्लस्तनयोथ तस्य तस्यात्मजोथाक्षयमल्ल नामा ।१४।

(पृथ्वीमल्लस्तम्भलेख, इ. प्र. सं. सं. पृ. ७६७)

जितारिमल्लपछि आदित्यमल्ल. रिपुमल्लका सम्बन्धमा अपेक्षित प्रकाश पार्दै आएको छ । तसर्थ अपेक्षित नवोन्मेष प्राप्त गर्ने उद्देश्यले अध्ययन मनन गर्नु पर्दा तिनीहरूका दिव्यताजन्य उद्दीपित किरणवलीहरू के कस्ता आभासित हुन सक्लान् तत्सम्बन्धमा नितराम दीर्घकालीन अध्ययन अन्वेषण हुनु आवश्यक छ। नत्र यस्ता हचुवा टिपोटबाट ठोस लाभ हुन नसक्ला ।

अन्ततोगत्वा पूर्वपरिच्छेदमा प्राप्ति-स्रोतको विश्वसनीयता जनाउँदा दोस्रो स्रोत बढी विश्वसनीय लागेको सम्बन्धमा पनि स्पष्टीकरणको अपेक्षा गरिएला, जो स्वाभाविक हो । त्यसको सोझो र संक्षिप्त उत्तर यसो हो- अन्य स्रोतले औंल्याएको प्रमाणभन्दा कार्यकारणले जसको नेकिबदि हों उसैले भनेको तथ्य यथार्थमा आधारित हुन्छ । यद्यपि यस स्रोतले सृष्टि सौरभबारे केही भनेको छैन तथापि सत्तासम्बन्धी निजी देय ग्राह्य हुने अर्थमा यसलाई बढी विश्वसनीय मान्न खोजिएको हो । जस्तो यस वंशको शासन समाप्त भएपछि सत्तारुढ पक्षको दमन र शोषण जसरी भोग्न विवश हुनु पऱ्यो त्यो दारुण कथा जसलाई पऱ्यो उसैसंग हुन्छ । तसर्थ त्यसभित्र घोरिंदा अझ नौला प्रकीर्ण र ज्ञातव्य तथ्यहरू प्रकाशमा आउने सम्भावना रहन्छ ।

प्राप्ति स्रोतका नामावलीहरू भिड्याउने तालिका-बद्ध कार्य बाँकी नै भए तापनि यसबाट मनन गर्दा आन्तरिक कलहका कारणले सत्ताच्यूत हुनु, वंश विनाश हुनु, वैराठ जस्तो महानता बोधक विरुदावलीको सट्टा ऐराठ जस्ता असभ्यताको प्रतीक विरुदावली थपी पाउनु, हत्यारा र भुंडीफोरा जस्ता उपहासजनक पगरी पाउनु, जातिच्यूत हुनु र कालान्तरमा बल्लतल्ल मुक्ति पाउनु जस्ता घटनाहरू श्रीपाली वंशले भोग्दै आएको मननीय छ । त्यस्ता घटनाको चर्चा परिचर्चा व्याख्या र विमर्श आदि सबै विषयान्तमा दिइएको छ जो 'मध्यकाल तथा उत्तर-मध्यकाल' शीर्षकमा समावेश छ । यसको अभिप्राय केही होइन केवल वाचन मनन जस्ता मानक सुविधालाई ध्यानमा राखेर नै त्यसो गरिएको हो । यसमा यत्ति ।

सहयोगी सामग्रीहरू:—

वंशावली संग्राहक रजबार लालबहादुर बम्म, सर्वजित बम्म, नरबहादुर बूढा, शूरवीर शाही लगायतका संकलनबाट-

१. अर्जुन काश्यप- आदि भारत, पृष्ठ ४६१, प्रकाशक बाणी - विहार वाराणसी, सन् १६५३ ।

२. प्रा० बालकृष्ण पोखरेल - गोरखापत्र, वर्ष ८१, मिति २०३८।३।१२।

३. पूर्णप्रकाश नेपाल 'यात्री'- सांग्रिला, वर्ष १ अङ्क ४, सम्पादक- विजय चालिसे, प्रकाशक- विजय चालिसे २०३६ ।

४. प्रस्तोताको प्रकाशोन्मुख कृति - मध्यकालीन कर्णाली प्रदेशको सामाजिक इतिहास ।

५. " " नेपाल सौरभी ।

६. सेती अञ्चल दिग्दर्शन - प्रकाशक हिमाली सौगात

प्रकाशन, विराटनगर, नेपाल (२०३५) ।

७. यमुनादत्त वैष्णव 'अशोक'—कुमाऊँका इतिहास (१९७७ ई.) प्रकाशक— माडर्न बुक स्टोर्स, दिमाल, नैनीताल ।

८. प्रस्तोताको प्रकाशोन्मुख कृति—कर्णाली अञ्चल दिग्दर्शन ।

९. जनकलाल शर्मा—हाम्रो समाज—एक अध्ययन, प्रकाशक— साझा प्रकाशन, नेपाल (२०३९) ।

१०. आचार्य महावीरप्रसाद द्विवेदी—हिन्दी भाषाकी उत्पत्ति (१९५१) ।

११. प्रस्तोताको प्रकाशोन्मुख कृति— 'राराको सौराइ' द्रष्टव्य छ ।

१२. पूर्णप्रकाश नेपाल— राउटे लोकजीवन, प्रकाशक— श्री ५ को सरकार, संचार मन्त्रालय, सूचना विभाग (२०४०)

१३. पुरुषोत्तमलाल भार्गव—प्राचीन भारतका इतिहास, प्रकाशक— द अपर इण्डिया पब्लिशिङ्ग हाउस लिमिटेड, अमीनुछौलापार्क, लखनऊ, १९६६ ।

१४. पूर्णप्रकाश नेपाल 'यात्री'—प्रज्ञा ४२, सम्पादक— प्रा० ढुण्डीराज भण्डारी समेत, नेपाल राजकीय प्रज्ञा—प्रतिष्ठान, कमलादी, काठमाडौं, नेपाल (२०४०) ।

१५. महापण्डित राहुल सांकृत्यायन— 'कुमाऊँ, पृष्ठ ६२–६५ (२०१५) ।

१६. कर्णाली अञ्चल परिदर्शनसम्बन्धी 'यात्री' प्रायः प्रकाशनहरू अधीतव्य हुनेछन् ।

'प्राचीन नेपाल' : एक झलक

—बलरामदास डंगोल

२०२४ साल आश्विनमा जन्मेको 'प्राचीन नेपाल' १६ वर्ष पुगी १७ वर्षको खुड्किलामा चढ्दैछ। प्राचीनकालमा १६ वर्ष उमेर पुगेकोलाई पाको र समझदार-को रूपमा मान्ने गरिए तापनि आधुनिक युगमा १६ वर्षको उमेरलाई कलिलै रूपमा लिने चलन छ। पुरातत्त्व विभागको मुखपत्रको रूपमा निस्कने यो एउटा अनुसन्धान-मूलक त्रैमासिक पत्रिका हो। स्वदेश तथा विदेशको ख्यातीप्राप्त लेखकहरूका रचनाहरूलाई नेपाली तथा अंग्रेजीमा यसले प्रकाशनमा ल्याइरहेको छ। यसको ७६ अंक प्रकाशनमा आए तापनि वास्तवमा ४३ अंक मात्र प्रकाशित भएको छ। जसरी बालक हुर्कने क्रममा बिरामी हुन्छ, लड्छ—त्यस्तै यसको १ देखि २४ अंकसम्म अर्थात् २०२४ देखि २०३१ सालसम्म नियमित रूपबाटै प्रकाशित भएको देखिन्छ। तर ३० अङ्कदेखि कतिपय प्राविधिक तथा बौद्धिक खुराकको अभावमा हुनसक्छ यसको नियमित प्रकाशनमा अवरोध आएको देखिन्छ र ३० अङ्कदेखि संयुक्ताङ्कको क्रम शुरू हुन्छ। यो क्रम बीचमा तीन अङ्क ४०, ५७, ५८ छोडेर ७४ अंकसम्म चालू नै रहेको छ। अंक ७५ र ७६ भने संयुक्ताङ्क भएन। ४१ अंकदेखि अर्थात् २०३४ साल भाद्रबाट यो पत्रिका त्रैमासिकबाट द्वैमासिक भएको देखिन्छ। यस पत्रिकामा जम्मा १७५ लेखहरू छापिएका छन् जसमध्ये नेपालीमा १३१ तथा संयुक्तनाम २ गरी जम्मा १३३, र अंग्रेजीमा ३८ तथा संयुक्त लेखहरू ४ गरी जम्मा ४२ छन्। लेखकहरूको नाम, अकारादि वर्णक्रम अनुसार र तिनका लेख संख्या तथा प्रकाशनको अङ्क नम्बर निम्न बमोजिम छन्।

यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण परिशिष्ट 'क' मा दिइएको छ।

क्र. सं.	लेखकको नाम	लेख संख्या	अङ्क संख्या
१)	ऋषिकेशवराज रेग्मी	४	१०,१७,२३,४०
२)	कृष्णप्रसाद भट्टराई	१	२
३)	खोमराज नेपाल	२	६,१२
४)	चूडानाथ भट्टराय	१	४
५)	जनकलाल शर्मा	४	२,४,१५, (६१–६४)
६)	डा० जगदीशचन्द्र रेग्मी	२	१३,२१ र २२
७)	ढुण्डीराज भण्डारी	१	३
८)	तारानन्द मिश्र	५	१६,२०,२१, २४,७६
९)	देवीप्रसाद लंसाल	७	१,५,७,८,९, ११,४०
१०)	धर्मराज थापा	१	३
११)	नयराज पन्त	१	१३
१२)	बालकृष्ण सम	१	३
१३)	बालचन्द्र शर्मा	१	४,५ र ६
१४)	बाबुकृष्ण रिजाल	२	१०,१४
१५)	बाबुराम आचार्य	१	२१
१६)	बुद्धिसागर पराजुली	६	१,३,४,५,६ र ७,८

क्र. सं.	लेखकको नाम	लेख संख्या	अङ्क संख्या
१७)	मधुसुदन रिसाल	१	८
१८)	मातृकाप्रसाद कोइराला	१	४
१९)	मोहन खनाल	६	९,१०,११,१३, १४,२०
२०)	मोहनबहादुर मल्ल	५	१६,१९,२६,२७ (३०–३९), ४० (दोहरिएको)
२१)	रमेशजंग थापा	४	३,४०,(४१–४२), (४३–४५)
२२)	राजेश माथेमा	१	७५
२३)	राजाराम सुवेदी	१	७५
२४)	रेहाना वानु सैयद	१	(३०–३९)
२५)	विश्वनाथ भट्टराई	३	२७,(३०–३९), (४६–४८)
२६)	शिवगोपाल रिसाल	१	(३०–३९)
२७)	शङ्करमान राजवंशी	४१	२ देखि १३, १६ देखि २०, २२ देखि २७,२७ २९,(३०–३९) (३०–३९),४०, (४१–४२) देखि ७६ सम्म
२८)	शङ्कर कोइराला	१	३
२९)	साफल्य अमात्य	५	११,१४,२८, (३०–३९), (४९–५२)
३०)	सूर्यविक्रम ज्ञवाली	६	१,९,१६,१७, १९,२१
३१)	हरिराम जोशी	१२	१९ देखि २२, २४,२८,२९, ४०,(४१–४२), (४३–४५), (५३–५६), ५७,(५९–६०)
३२)	हेमराज शाक्य	१	१०
३३)	होमप्रसाद 'गृहस्थी'	१	७६

संयुक्त लेखहरू

क्र. सं.	लेखकको नाम	लेख संख्या	अङ्क संख्या
१)	देवीप्रसाद लंसाल, राधेश्याम भट्टराई	१	२६
२)	देवीप्रसाद लंसाल, राधेश्याम भट्टराई, बलराम चित्रकार	१	(३०–३९)

अंग्रेजीतर्फ

1.	Adam Latusek	1	75
2.	Prof. Albrecht Wezler	1	(65-74)
3.	Babu Krishna Rijal	4	22,26, (30-39),(46-48)
4.	Chakra Man Bajracharya	1	(30-39)
5.	C. R. Swaminathan	2	1,4
6.	G. C. Sastri	1	4
7.	Grace Morley	1	5
8.	Janak Lal Sharma	2	75,76
9.	John Sanday	1	76
10.	Neil Ratna Banarjee	5	1,2,6,13 & 14,40
11.	Poorna Harsha Bajracharya	1	20 & 21
12.	Pashupati Kumar Diwedi	1	3
13.	Ramesh Jung Thapa	2	1,3
14.	Ram Niwas Pandey	3	10&11,12&15, 16 to 18
15.	Miss Rehana Banu Syyaid	1	(30-39),40 & (41-42)
16.	Ronald M. Bernier	1	(46-48)
17.	Saphalya Amatya	3	6,7, (46-48)
18.	S. C. Lohani	1	8
19.	Dr. Stella Kramrisch	1	18
20.	Dr. Schtenko	1	(43-45)
21.	Sylvain Levi	1	23 to 29, (49-52) to 76&to contd.
22.	Tara Nanda Mishra	2	(41-42),75
23.	V. V. Rao	1	19

Co-Writers

1 (a) Lama Mora Sbordoni (b) Paolo Moro	1	(30–39)
2. J. L. Sharma H. Shakya T. R. Tamrakar John Sanday C. Jesth	1	(65–74)
3. (a) N. R. Banarjee (b) B. K. Rijal	1	4
4. (a) N. R. Banarjee (b) J. L. Sharma	1	9

यसरी प्रकाशित लेखहरूलाई केलाएर हेर्दा नेपालीमा जम्मा ३३ लेखकहरू तथा २ सहलेखकहरूले नेपाली संस्कृतिको विभिन्न पक्षमा आफ्ना आफ्ना लेखहरू दिई पत्रिकालाई स्तरयुक्त बनाएका छन् । संख्यात्मक दृष्टिकोणबाट हेर्ने हो भने यस पत्रिकामा शङ्करमान राजवंशीको लेखको संख्या सबैभन्दा बढी छ । जम्मा प्रकाशित ४३ अङ्कमध्येमा वहाँले ४१ लेख दिनु भएको छ । यसरी सरदर प्रत्येक अङ्कमा वहाँको एउटा लेख पर्न आएको छ । पत्रिकाको ६ अङ्कदेखि नेपाल देशबारे विभिन्न वंशावली तथा ऐतिहासिक पत्र–स्तम्भले पनि स्थान पाएको छ । वंशावली तथा ऐतिहासिक पत्रस्तम्भ क्रमशःगर्दै प्रकाशनमा ल्याउनमा पनि पत्रिकालाई शङ्करमानले आवश्यक सामग्री पुऱ्याई सहयोग गरिरहनु भएको छ । अतः शङ्करमान राजवंशीलाई यस पत्रिकाको स्थायी लेखकको संज्ञा दिएमा पनि अत्युक्ति नहोला । सर्वाधिक लेख दिनेमा दोस्रो स्थान हरिराम जोशीको छ । वहाँको १२ लेख प्रकाशित भएको देखिन्छ । यसो त पत्रिकामा प्रकाशित सबैजसो लेखहरू स्तरयुक्त तथा अनुसन्धानमूलक छन् । फेरि पनि मौलिकताको दृष्टिकोण–बाट केही लेखहरू अति नै गहकिला छन् ।

अंग्रेजीतर्फ जम्मा ४२ लेखहरू प्रकाशित भएका छन् जसमध्ये ४ लेखहरू संयुक्त लेखकहरूको नामबाट छापिएका छन् । अंग्रेजीमा छापिएका लेखहरू जम्मा २८ विद्वान्–हरूका छन् जसमध्ये १४ विदेशी तथा १४ स्वदेशी छन् । स्वदेशी लेखकहरूमध्ये केहीले अंग्रेजी तथा नेपाली दुवै भाषामा आफ्ना लेख दिएका छन् । अंग्रेजीमा प्रकाशित लेखहरू पनि स्तरयुक्त, अनुसन्धानमूलक तथा गहकिला छन् भन्नुमा अत्युक्ति नहोला । फेरि पत्रिकाले फ्रेन्च भाषामा लेखिएको सेल्भीन लेभीको 'नेपाल' भन्ने अप्राप्य तथा भाषाको कठिनाईले गर्दा अत्यधिकले नबुझ्ने पुस्तकको क्रमशः गरी अंग्रेजी अनुवाद प्रकाशनमा ल्याउने गरेकोले इतिहासका छात्रहरूको एउटा ठूलो खाँचोलाई पूर्ति गर्ने प्रयास भएको छ । तीन खण्ड भएको उक्त फ्रेन्च पुस्तकको अंग्रेजी अनुवाद हाल दोस्रो खण्डको क्रमशः प्रकाशित भइरहेका छन् ।

वंशावली प्रकाशन गर्ने क्रममा जम्मा दुई वंशावली पत्रिकामा देखापरेका छन् (१)बालचन्द्र शर्माद्वारा लिखित "काठमाडौं उपत्यकाको एक राजवंशावली"(४,५,६ अङ्क) (२) पुरातत्त्व विभागद्वारा नेपालको इतिहास राजभोग माला (७ देखि २७ अङ्कसम्म, १५ अङ्कलाई छाडेर)। ऐतिहासिक पत्रस्तम्भको क्रम ७ औं अङ्कदेखि शरू भएर आजसम्म प्रकाशित सबै अङ्कमा अटुट रूपमा यथावत् चालू नै रहेको छ ।

विभागद्वारा सञ्चालित तथा कार्यान्वित गंभीर अनुसन्धान तथा खोजका प्राप्त परिणामको सही जानकारी दिनु नै पत्रिकाको मुख्य उद्देश्य भनिएको छ । यस उद्देश्य अनुरुप पुरातत्त्व विभागको गतिविधिमा प्रकाश पर्ने किसिम-को समाचार आदि "टिप्पणी समाचार" अन्तर्गत प्रथम ५ अङ्कसम्म क्रमबद्ध रूपमा समाचार प्रकाशन भएको देखिन्छ । तर छैटौं अङ्कदेखि यो 'टिप्पणी समाचार' को क्रम टुटेको टुटयै छ । अतः टिप्पणी समाचारको क्रम पूर्ववत चालू गरेको खण्डमा पुरातत्त्व विभागको गति-विधिलाई विभाग बाहिरसम्म पनि पुऱ्याउन सजिलो हुनेछ ।

परिशिष्ट—क

क्र. सं.	लेखकको नाम	लेखको शीर्षक	अङ्क संख्या
१.	ऋषिकेशराज रेग्मी	१) पालुङको मानवशास्त्रीय सर्वेक्षणको संक्षिप्त परिचय	१०
		२) पूर्वी नेपालमा धिमाल	१७
		३) कोशीका थारु समुदाय र तिनका परिवर्तनशील संस्कृति	२३
		४) तामसेनका ढलौट तथा कांसका भाँडाकुँडा आदि बनाउने बाँडा समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक जीवन	४०
२.	कृष्णप्रसाद भट्टराई	१) हरमेखला — एक परिचय	२
३.	खोमराज नेपाल	१) तान्त्रिक दर्शन — एक परिचय	९
		२) वैदिक शिल्पविज्ञान — एक दिग्दर्शन	१२
४.	चूडानाथ भट्टराय	१) नेपालमा शैव र बौद्ध धर्मको समन्वय	४
५.	जनकलाल शर्मा	१) चितवनदेखि जनकपुरसम्मका केही पुरातात्त्विक स्थल	२
		२) वराह क्षेत्र र केही अन्य स्थल	४
		३) डोल्पा र केही अन्य स्थलका पुरातात्त्विक उपलब्धि	१५
		४) नेपालमा मानवजातिको पुर्खा	(६१-६४)
६.	डा० जगदीशचन्द्र रेग्मी	१) प्रताप मल्लका पालाका पाँच अभिलेख	१३
		२) गोपाल वंशावली (दुई अङ्कमा)	२१ र २२
७.	ढुण्डीराज भण्डारी	१) श्री ५ राजेन्द्र विक्रम शाह र तत्कालीन नेपाल	३
८.	तारानन्द मिश्र	१) प्राचीन नेपालमा भिक्षुणी सङ्घ तथा उपासिकाको परम्परा	१६
		२) नेपालमा सौर्य सम्प्रदाय तथा नवग्रह मूर्ति	२०
		३) नापको माध्यमको रूपमा पाथीको प्रयोग	२१
		४) गणेश्वर तथा सिमरौनगढका मन्त्री र पुरोहितहरू	२४
		५) प्राचीन नेपालमा राजपथ र यातायातका साधनहरू	७६
९.	देवीप्रसाद लंसाल	१) सुमति तन्त्र	१
		२) अश्वमधीय यात्रा	५
		३) जल विज्ञान	७
		४) विवाह पटल	८
		५) हिन्दू विवाह पद्धतिको वैज्ञानिकता	९
		६) मानव शरीरमा अंगुष्ठको स्थान	११
		७) वेद पुराण — एक अनुशील	४०
१०.	धर्मराज थापा	१) वैतडी र डडेलधुराका लोकसाहित्य	३
११.	नयराज पन्त	१) श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको कान्तिपुर प्रवेशको दिन विषयणी केही विचार	१३

क्र. सं.	लेखकको नाम	लेखको शीर्षक	अङ्क संख्या
१२.	बालकृष्ण सम	१) नेपाली संस्कृतिको भूमिका	३
१३.	बालचन्द्र शर्मा	१) काठमाडौं उपत्यकाको एक राजवंशावली (३ अङ्कमा)	४,५ र ६
१४.	बाबुकृष्ण रिजाल	१) लिच्छविकालीन केही ब्रह्माका मूर्तिहरू	१०
		२) लिच्छविकालीन केही माटाका छाप	१४
१५.	बाबुराम आचार्य	१) थारु जातिको मूल घर कहाँ ?	२१.
१६.	बुद्धिसागर पराजुली	१) वास्तु	१
		२) योग	३
		३) वास्तु अन्तर्गत यज्ञ मण्डप	४
		४) चार्वक दर्शन	५
		५) बौद्ध दर्शन (२ अङ्कमा)	६ र ७
		६) विवाह	८
१७.	मधुसुदन रिसाल	१) मोक्ष सिद्धि	८
१८.	मातृकाप्रसाद कोइराला	१) मकवानपुरको सेन वंश	४
१९.	मोहन खनाल	१) राजा भास्कर मल्लको विषयमा संशोधन र निर्णय	९
		२) वाभ्रु तथा राजग्रामको भौगोलिक निर्णय	१०
		३) श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको नालादुम विजय	११
		४) इतिहास संशोधनको केही संशोधन	१३
		५) अंग्रेजको आक्रमणमा पृथ्वीनारायण शाहको विजय	१४
		६) लिस्टीको आड	२०
२०.	मोहनबहादुर मल्ल	१) पर्वतको इतिहास	१६
		२) कर्णाली प्रदेशका मल्ल	१९
		३) कर्णाली प्रदेशका पाल	२६
		४) कर्णाली प्रदेशका वर्मन्	२७,४० (दोहरिएको)
		५) जुम्लाको अन्त्य	(३०–३९)
२१.	रमेशजङ्ग थापा	१) काष्ठमण्डप	३
		२) इनरुवाको नरसि	४०
		३) फाखेलमा फेला परेका धातुका प्रतिमाहरू	(४१–४२)
		४) वराहक्षेत्रका प्राचीनतम वराहमाथि एक संक्षिप्त टिप्पणी	(४३–४५)
२२.	राजेश माथेमा	१) वझाङ जिल्लाको डोम — एक परिचय	७५
२३.	राजाराम सुवेदी	१) वीरशालीको जीवनीमा नयाँ प्रकाश	७५
२४.	रेहाना वानु सैयद	१) तारीखे सगमौरको अनुवाद	(३०- ३९)

क्र. सं.	लेखकको नाम	लेखको शीर्षक	अङ्क संख्या
२५.	विश्वनाथ भट्टराई	१) जाजरकोटे राजा र मल्ल राजाहरूको वंशावली	२७
		२) प्राचीन डोटी राज्यको राजनैतिक तथा सांस्कृतिक इतिहास	(३०–३९)
		३) आगमानुसन्धानको सन्दर्भमा प्रेमनिधि पन्त	(४६–४८)
२६.	शिवगोपाल रिसाल	१) शाह राजाहरूको छत्रछायाँमा नेपाली साहित्यको विकास	(३०–३९)
२७.	शङ्करमान राजवंशी	१) ऐतिहासिक निरीक्षण र त्यसको उपलब्धि	२
		२) श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहका लालमोहर र धैबुङ्गको अभिलेख	३
		३) सिद्धिनरसिं मल्लका ताडपत्रका तमसूकहरू	४
		४) श्री निवास मल्ल र योगनरेन्द्र मल्लका ताडपत्रका तमसूकहरू	५
		५) हिन्दू वर्णमाला र तिनका अधिपति	६
		६) अर्घामा प्राप्त ऐतिहासिक पत्र	७
		७) ललितपुरका मल्ल राजाहरूका ताडपत्रका तमसूकहरू	८
		८) योगप्रकाश मल्लका ताम्रपत्र, ताडपत्र र तमसूकहरू	९
		९) नुवाकोटमा उपलब्ध ऐतिहासिक उपकरण	१०
		१०) केही ऐतिहासिक उपकरण	११
		११) श्री ५ बडामहाराजाधिराज पृथ्वीनारायण शाहको संक्षिप्त जीवनी र जन्म कुण्डलीको व्याख्या	१२
		१२) नुवाकोटमा उपलब्ध ऐतिहासिक उपकरण	१३
		१३) शिलालेख र त्यसको अनुवाद	१६
		१४) पार्थीवेन्द्र मल्लको ताम्रपत्र	१७
		१५) लुम्बिनी अञ्चलका केही ऐतिहासिक पत्र	१८
		१६) मल्लकालको ताम्रपत्र र त्यसको अनुवाद	१९
		१७) भक्तपुर मल्लको ऐतिहासिक ताडपत्र	२०
		१८) भक्तपुरका तमसूक ताडपत्र	२२
		१९) वर्णोचारणको वैज्ञानिकता र त्यसको लिब्याङ्कन्	२३
		२०) हाम्रो वर्णमालाको महत्व	२४
		२१) ब्राह्मी तथा देवनागरी लिपिमा मतमतान्तर	२५
		२२) धार्मिक अभिलेख	२६
		२३) कंकेश्वरीको गुठी व्यवस्था	२७
		२४) धार्मिक अभिलेख	२७
		२५) भौमगुप्तको पतनपछिको नयाँ संवत्	२९
		२६) आजसम्म प्राप्त लिच्छवि अभिलेखमा सर्वप्रथम कुन ?	(३०–३९)

क्र. सं.	लेखकको नाम	लेखको शीर्षक	अङ्क संख्या
		२७) सेती–महाकाली भ्रमणको ऐतिहासिक सारांश–डोटीको राजनैतिक इतिहासको रूपरेखा	(३०–३९)
		२८) सैद्धान्तिक – एक निष्कर्ष	४०
		२९) अनुसन्धानको एक निष्कर्ष	(४१–४२)
		३०) लिच्छवि संवत्को निर्णयमा अनुसन्धानको बाटो	(४३–४५)
		३१) अंशुवर्माको राजनीतिक क्रान्ति र अभ्यूदय	(४३–४५)
		३२) नरेन्द्रदेवको क्रान्ति र लिच्छबिको पुनरुत्थान	(४६–४८)
		३३) लिच्छविकाल नेपालमा गुप्तको राजनीति	(४९–५२)
		३४) लिच्छविकालीन – दक्षिण राजकुल	(५३–५६)
		३५) लिच्छविकालीन – पुण्डी राजकुल	५७
		३६) राजकुमारी जयसुन्दरीको निवास जयपल्लिका ग्राम	५८
		३७) लिच्छविकालीन दावाकोट	(५९–६०)
		३८) कर्णाटवंशी र मल्ल राजवंशको सम्बन्ध हुनामा केही घटना	(६१–६४)
		३९) लिच्छविकालीन सभ्यता	(६५–७४)
		४०) मल्लकालीन भूमिसम्बन्धी ताडपत्र	७५
		४१) प्राचीन तमसूक ताडपत्र	७६
२८.	शङ्कर कोइराला	१) कोशी प्रदेशका माझी जाति	३
२९.	साफल्य अमात्य	१) महाकाली अञ्चलको पुरातात्त्विक अन्वेषण	११
		२) मकवानपुरका केही पुरातात्त्विक उपलब्धि	१४
		३) नेपालका केही महत्त्वपूर्ण भित्ते चित्रहरू	२८
		४) पनौतीको संक्षिप्त ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	(३०–३९)
		५) सप्तरीको चन्द्रभागा र कान्छा खोरीयाको भग्नावशेषहरू	(४९–५२)
३०.	सूर्यविक्रम ज्ञवाली	१) नेपाली संस्कृतिको ऐतिहासिक आधार	१
		२) शाहवंशका केही राजाहरूका राज्यकालका विषयमा विचार	९
		३) बुद्ध परिनिर्वाण संवत्का विषयमा नेपाली मत	१६
		४) जयप्रकाश मल्लको घोडा	१७
		५) नेपाली तथा समुद्र यात्रा	१९
		६) इतिहास शिरोमणि बाबुराम आचार्यका स्मृतिमा	२१
३१.	हरिराम जोशी	१) नवग्रह – एक अध्ययन	१९
		२) नेपालमा कार्तिकेय – एक अध्ययन	२०
		३) कीर्तिपुरमा महेश्वर मन्दिरस्थित सरस्वती – एक अध्ययन	२१
		४) नेपालका विष्णु विक्रान्त	२२
		५) ओंमणि पद्मे य	२४

क्र.सं.	लेखकको नाम	लेखको शीर्षक	अङ्क संख्या
		६) मानाङ्क मुद्रा	२८
		७) कलामा बुद्ध जीवनी	२९
		८) गणेश	४०
		९) विश्वकर्मा – एक संक्षिप्त परिचय	(४१–४२)
		१०) उत्तर प्राचीनकालीन नेपालको प्रशासन – एक दिग्दर्शन	(४३–४५)
		११) मध्यकालीन अभिलेख	(५३–५६)र ५७
		१२) आभीर	(५९–६०)
३२.	हेमराज शाक्य	१) नेपाली कलामा बुद्ध जीवनी	१०
३३.	होमप्रसाद 'गृहस्थी'	१) गाम्नाङ कुशवितिका अंशीयार वण्डापत्र	७६

संयुक्त लेखकहरू

१.	देवीप्रसाद लंसाल राधेश्याम भट्टराई	१) जनकपुर अञ्चलको पुरातात्त्विक सर्वेक्षण	२६
२.	देवीप्रसाद लंसाल बलराम चित्रकार राधेश्याम भट्टराई	१) रसुवा र धादिङ्ग जिल्लामा गरिएको अनुसन्धान भ्रमण	(३०–३९)

S.No.	Name of the Writer	Subject of the Articles	Issue No.
1.	Adam Latusek	1) Lamaistic Graphic Works from Nepal	75
2.	Prof. Albrecht Wezler	1) Report on two tours in search of Sanskrit manuscripts in some parts of the kingdom of Nepal	(65-74)
3.	Babu Krishna Rijal	1) Excavation exploration and the archaeological activities in Tilaurakot (1972-73)	22
		2) " " " (1973-74)	26
		3) Archaeological activities in Lumbini (1976-77)	(30-39)
		4) Sakya token from Tilaurakot	(46-48)
4.	Chakra Man Bajracharya	1) The medieval settlement	(30-39)
5.	C. R. Swaminatham	1) Nepal's Heritage	1
		2) A eulogy on the great king Prithvi Narayan Shah	4
6.	G. C. Sastri	1) Hinduism and Buddhism in Nepal	4
7.	Grace Morley	1) Museum–Their nature and their practical services to archaeology and to education	5

S. No.	Name of the Writer	Subject of the Articles	Issue No.
8.	Janak Lal Sharma	1) Neolithic tools from Nepal	75
		2) A brief note on museum development in Nepal	76
9.	John Sanday	1) An introduction to the Bramayani conservation project, Panauti	76
10.	Neil Ratna Banarjee	1) A note on the Iconography of Uma-Maheswar in Nepal	1
		2) Parvatis penance as revealed by the eloquent stones of Nepal	2
		3) Discovery of the remains of pre-historic man in Nepal	6
		4) Inscriptional evidence on the preservation (in two series)	13 & 14
		5) Principle of the conservation of ancient monuments with special reference to Nepal	40
11.	Poorna Harsha Bajracharya	1) Newar marriage customs (in two series)	20 & 21
12.	Pashupati Kumar Duwedi	1) A comparative survey of the coins of the Shah dynasty	3
13.	Ramesh Jung Thapa	1) Archives & Nepal	1
		2) Kasthamandap	3
14.	Ram Niwas Pandey	1) The ancient and medieval history of Western Nepal (in two series)	10 & 11
		2) The Kallala dynasty of the Jumla Valley (in two series)	12 & 15
		3) The rise and development of Baise states (in three series)	16, 17 & 18
15.	Miss Rehana Banu Syyaid	1) Lichhavi art of Nepal (in three series)	(30-39), 40 & (41-42)
16.	Ronald M. Bernier	1) Survival of wooden art in Nepal an overview	(46-48)
17.	Saphalya Amatya	1) British diplomacy and its various missions in Nepal	6
		2) Indo-Nepalese relations	7
		3) The failure of Capt. Knox's mission in Nepal (1801-04)	(46-48)
18.	S. C. Lohani	1) The birth of Rana Feudalism in Nepal	8

S. No.	Name of the Writer	Subject of the Articles	Issue No.
19.	Dr. Stella Kramrisch	1) The early sculptures of Nepal	18
20.	Dr. Schtenko	1) The outcomes of scientific mission to Nepal	(43-45)
21.	Sylvain Levi	1) Nepal (in continued series)	23,24,25, 26,27,28, 29,(49-52), (53-56),57, 58,(59-60), (61-64), (65-74),75, 76 & to contd.
22.	Tara Nanda Misra	1) Tilaurakot Excavations (2023-2029 V. S.)	(41-42)
		2) The Kushan coins from Rangapur	75
23.	V. V. Rao	1) Preliminary Report on Tilaurakot (Nepal) Skeltar remains	19

Co-Writers

1.	(a) Laura Mora Sbordoni (b) Paolo Moro	1) The Conservation of Tankas	(30-39)
2.	J. L. Sharma H. Shakya T. R. Tamrakar John Sanday C. Jesth	1) A report on the structure and conservation of the temples of Helambu in Nepal	(65-74)
3.	(a) N. R. Banarjee (b) B. K. Rijal	1) The early sculptures in stone from the National Museum, Kathmandu	4
4.	(a) N. R. Banarjee (b) J. L. Sharma	1) Neolithic tools from Nepal and Sikkim	9

प्राचीन तमसूक ताडपत्र

—शङ्करमान राजवंशी

ने. सं. ७९४

परिचय–

यो ताडपत्र भक्तपुर यंछेटोलका काशीराम प्रमुखका गुठीलाई राजा श्रीश्री जयजितामित्रमल्लले घरवारी निगाह गरिदिएको हो। यसमा प्रमाणित गरिदिएको माटोको सीलछाप लागेको छ। उक्त छापमा श्रीश्री जयजितामित्र मल्ल अङ्कित छ। यो पत्रमा साक्षी बस्ने माता श्रीश्री पद्मावती देवी र देवराम तथा जयचक्रसिंह छन्।

मूल–

१) १ स्वस्ति ।। श्रीश्री जयजितामित्रमल्लदेव प्रभु ठाकुर सनं प्रसादारपा वाति मण्डरस्मिम्,मगुथ्याया पछिमतः हाकुकस्य भूम्मेन उत्तरतः जधरमकय भूम्यन पूर्व्वतः जयरामकस्य दक्षिणतश्च एतेषामध्ये छेके

२) वभूं जिमतेकुत्या १२ × यं, जिमछकु ११ तरकनछानेमर तत मार्गधाला पूर्व्व सोसिमापरिभोगं, तत यथादेशकारप्रवत्तमानस्त संचारार्धेन सुवर्ण्ण पुष्पमालार्धप्रढौकिटमादाय क्रयविक्रस्वाधिने

३) न क्रयनविक्रयतं भवति ।। श्रीखप्वभूम्यां श्रीशिवगर स्थाने यंछेटोर गृहाधिवासि काशिराम प्रमुखगुथि प्रसादिकृतं अत्रार्थे साक्षि माता श्रीश्रीपद्मवतिदेवी देवराम लिखिति कायस्थ जयचक्रसिंह ।। संवत ७९४ भाद्रप्रदशुक्ल शुभ

अनुवाद–

कल्याण होस्। श्रीश्री जयजितामित्रमल्लदेव प्रभु ठाकुरबाट वातिमण्डल निगाह भयो। यसको साँध मगुथ्या-देखि पश्चिम हाकुको भूमिदेखि उत्तर जधरमको भूमिदेखि पूर्व जयरामदेखि दक्षिण यति मध्येको छेकेब भूमिसाढे १२ हातमा ११ हात थपियो त्यो मार्गधारादेखि पूर्व आफ्नो सीमाले चर्चिएको त्यसको यथा देशकाल चलन अनुसार उचित मूल्य चढाएको लिएर आफ्नो इच्छाले बेचबिखन भयो। श्री भक्तपुर शिवगल स्थान यंछेटोलको घरमा बस्ने काशिराम प्रमुख गुठियारलाई दिइयो। यस पत्रको साक्षी माता श्रीश्री पद्मवतिदेवी देवराम लेखक कायस्थ जयचक्र-सिंह। ने सं. ७९४ भाद्रपदशुक्ल शुभ

ने. सं. ८२०

परिचय–

यो ताडपत्रमा कान्तिपुर क्रमिलाछे टोलको तुंथिछे बस्ने हेरनामायेलाई राजा भूपालेन्द्र मल्लले भूपालेन्द्रमल्ली टंका ८ लिई रभाझुरवल भन्ने ठाउँको जग्गा आधा रोपनी बेचेको कुरा छ। यसमा साक्षी श्रीश्री जयभास्कर मल्ल छन्।

मूल–

१) स्वस्ति ॥ श्रीमत्पशुपतिचरणकमलधूलिधूसंरित शिरोरुह श्रीमन्मानेश्वरीष्टदेवतावरलब्धप्रसाद देदीप्यमानमानोन्नत श्रीरघुवंशावतार रविकुलतिलक-हनुमध्वज नेपालेश्वर महाराजाधिराज राजेन्द्र सकल राजचक्राधीश्वर श्रीश्रीजयभूपालेन्द्रमल्ल परम भट्टारक

२) देवानां सदा समर विजयीनां प्रभु ठाकुलसन श्रीमत्कान्तिपुरमहानगरे श्रीयंवूभूमौ क्रमिराछेटोरके तुथिछें गृहवास्तव्य हेरनामयिनाम्ने प्रसादीकृतं रभाझुरवल चुल २ थ्वतेया मूल भूपालेन्द्रमल्ली टंका ८ टुकास्यं विज्याडा व निस्तार चोस्यं क्रिविक्रीन प्रसन्न जुया । प्रतिनित्य मा

३) धियात थकुल विया ।। अत्र पत्रार्थे दृष्टसाक्षि श्रीश्री जयभास्करमल्लदेवस ॥ सम्वत् ८२० चैत्रवद्धि ४ शुभ ।।

अनुवाद–

कल्याण होस् । श्री पशुपतिका चरणकमलको धूलोले कपाल फुस्रो भएका श्री मानेश्वरी इष्टदेवताको वरप्रसाद पाएका मानमर्यादाले ठूला श्री रघुवंशमा पैदा भएका रविकुलका तिलक भएका हनूमानको ध्वजा भएका श्री नेपालेश्वर महाराजाधिराज, राजामा श्रेष्ठ, सकल राजसमूहका मालिक श्रीश्री जयभूपालेन्द्र मल्ल परम भट्टारक देव सदा समरविजयी हुनुहुन्छ । प्रभु ठाकुरले श्री कान्तिपुर महानगरमा श्री यंवूभूमिमा कमला छे टोलमा तुंथिछे नामक घरमा बस्ने हेरनामयिको नाममा निगाह गरिदिइयो रभाझुरवल चुल २। यसको मूल्य भूपालेन्द्रमल्ली टका रू ८। लिई सुक्रीविक्रीको पत्र लेखियो । प्रतिदिन माधिलाई थकुल दिइयो । यस पत्रका दृष्टसाक्षी श्रीश्री जयभास्करमल्लदेव । ने. सं. ८२० चैत्रवदि ४ शुभ ।

ने. सं. ८२५

परिचय–

यो ताडपत्र भक्तपुर तलमढी टोलको हाकु भन्नेलाई राजा श्रीश्रीजयभूपतीन्द्रमल्लले घर निगाह गरी दिएको हो । यस घरको चार किल्ला दिएको छ । उक्त चार किल्लामा राजभूमि र गृहमार्गधारा परेको छ । यस पत्रमा साक्षी माता श्रीश्री लालमतीदेवी र हाकु भारो तथा दैवज्ञ वालकृष्ण छन् ।

मूल–

१) स्वस्ति ।। श्रीश्रीजयभूपतीन्द्रमल्लदेवप्रभु थाकुलसन–प्रसादालपा गृहमण्डिलेस्मिन श्रीश्रो राजभूमेन पूर्व्वत: दक्षिणतश्च एतन्मध्य चलंगाछे धालापातचा वंओयो ओन नौयच्या

२) कुत्या २८ × यंओयेओन स्वकु ३ तत: मृहमार्ग धारापूर्व्व सोसिमापरिभोगं तत: यथा देशकाल प्रवर्त्तमानस्तथा संचारार्घेण सुवर्ण्णपुष्पमालार्घप्रढौकिट मादाय क्रयविक्रयस्वाधिनेन क्रयण विक्रीयतं भवति ।। श्रीखप्वभूम्यां

३) श्री चण्डिगलस्थाने तलमंढिटोल गृहाधिवासिन होकु नाम्ने प्रसादिकृतं अत्र पत्रार्थे दृष्टसाक्षि माता श्रीश्री लालमतीदेवी हाकुभारो लिखिति दैवज्ञ वालकृष्ण: ।। सं ८२५ वैशाषवदि ९ शुभं ।।

अनुवाद–

स्वस्ति श्रीश्री जयभूपतीन्द्रमल्लदेव प्रभु ठाकुरबाट निगाह भएको यस गृहमन्दिर श्रीश्री राजभूमिदेखि पश्चिम ग्राहकको घरदेखि उत्तर श्रीश्री राजभूमिदेखि पूर्व र दक्षिण पनि यस मध्येको चलंगाछे धालापात पूर्वपश्चिम साढे २८ हात उत्तर दक्षिण ३ हात घरको गृहमार्ग धाराको पूर्व आफना सीमासम्म भोगचलन गर्नु भनी त्यसको देशकाल चलन अनुसार उचित मूल्य लिएर सुक्री विक्री भयो । श्री भक्तपुर चण्डिगलस्थान तलमंढी टोल बस्ने हाकुलाई

निगाह भयो। यस पत्रका दृष्टसाकी माता श्रीलालमती देवी हाकु भारो लेखक दैवज्ञ बालकृष्ण। संवत् ८२५ वैशाखवदि ६ शुभम्।

ने. सं. ९६९

परिचय–

यो लिखितपत्र कान्तिपुर तंलछे टोल नास्वननीमा बस्ने पुनाराम माझीले सोही टोल नास्वननीको मनिकृष्ण कुसि भारोलाई साढे २६ रुपियाँमा नास्वननीमा रहेको लगापात जग्गा घरसारबाट बेची गरिदिएको हो। दस्तुर तिरी पास गर्नुपर्छ भनी यसमा उल्लेख गरेको छ। लगापात जग्गाको नाप तथा त्यसको चार किल्ला चाहिं खुलाएको छैन। केवल साक्षी बस्नेहरू मात्र दिइएको छ। त्यस बखत यस किसिमबाट लेनदेन कारोबार एवं बेचबिखन हुँदोरहेछ भन्ने यसले देखाएको छ।

मूल–

सम्वत् ९६९ फाल्गुणशुदि ८ ग्राहक तवलाछे टोलया नास्वननिया मनिकृष्ण कुसि भारोन स्वहस्तन पातालभू शिवकार याङाव काया धार्णाक स्वटोलया स्वननिया पुनाराम माझिन स्वहस्तन पातालभू शिवकार याङाव विया तस्य भरण अधलिसिका थान नियखु तकात्या २६॥ सिकाया मोह मूकं तस्याकस्य धार्णकया नास्वननि चोगु पातालभू धार्णक या अधिकालदको सपायन निवकाल याङाव काय धुनो विय धुनो भफलि फछा जुरो लिच्छु हच्छु मदुतो काया विया पार जु ो – – दस्तुर पुलाव मोहर कायमाल थ्वतेया दृष्ट साक्षि धार्णाकया काय देवीशंखर माझि दृष्ट साक्षि धार्णाकया ससुकिजा स्वटोलया सिंघवीर माझि लिखित दैवज्ञ गया नाराम।। शुभम् ॥ ७ ॥

अनुवाद–

ने. सं ९६९ फाल्गुनशुक्ल ८ मा ग्राहक तवलाछे टोलको नास्वननीको मनिकृष्ण कुसि भारोले आफ्नै हातले पापाल भूमि स्वीकार गरी लिइयो। ऋणी सोही टोलका सोही ननीको पुनाराम माझीले आपनै हातले पाताल भूमि स्वीकार गरी दिइयो। त्यसको मूल्य अधलि सिक्का थान साढे २६ सिक्काको मोहरै मोहर राखेर त्यस ऋणीको नास्वननीमा रहेको पाताल भूमि जग्गा ऋणीको अधिकार रहे जति सबै छिनेर लिइयो दिइयो मोल फछ्या भयो लेनदेन बाँकी नराखी लिइयो दिइयो। दस्तुर तिरेर मोहर पत्र लिनुपर्छ। यसको दृष्टसाक्षी ऋणीको छोरा देवीशंखर माझि ऋणीको शाला सोही टोलको सिंधवीर माझि लेखक दैवज्ञ गयानाराम।। शुभम् ॥

ने. सं. ९६९

परिचव–

यो लिखित पत्र कान्तिपुर तंलाछेटोल नास्वनीमा बस्ने पुनाराम पुतवार र भानाराम पुतवार दुई जना फुकीले नास्वदेवतातिर रहेको लगापात जग्गा सोही टोल नास्वननीमा बस्ने मनिकृष्ण कुसि भारोलाई २४ रुपियाँमा बेची गरिदिएको हो। यसमा पनि दस्तुर तिरी पास गर्नुपर्छ भनी उल्लेख गरेको छ। जग्गाको नाप तथा चार किल्ला खुलाएको छैन। केवल साक्षी बस्नेहरू मात्र दिइएको छ। अघिल्लो पत्रमा पुनारामलाई माझी भनिएको छ। यसमा चाहिं पुतुवार भनिएको छ। यसबाट माझीलाई पुतुवार भन्दो रहेछ भन्ने थाहा हुन्छ। मनिकृष्णलाई चाहिं कुसिभारो भनिएको छ। कुसिभारो भनेको तल्लो खालको भारो जस्तो बुझिन्छ।

मूल–

श्री३राजत्र

सम्वत् ९६९ भाद्रवदि ५ ग्राहक तवलाछे टोलया नास्वननिया मनिकृष्ण कुसि भारोन पातालभू शिवकार याङाव काया धार्णक स्वटोलया स्वननिया आदेशनं चोङ ह्मा पुनाराम पतुवार भानाराम पतुवार नेह्म फुकिजन स्वहस्तन पाताल भू शिवकार याङाव विया तस्य भरण अधलिसिका थान नियपेतका सिका २४ या मोह मुकं तस्याकस्थ धालनकया

लुछेया पातालपूभु नास्वदैव कोस्वगु पाता भू धार्णकया अधिकलदको चोकननि सागासमन सपायन शिवकार यांडेव कायधुनो वियधुनो फनिफछा जुरो लिचुहचु मदुतो कोया विया पार जुरो फछा जुरो।..... दस्तुर पुलाव मोहर कायमाल थ्वतेया दृष्टसाक्षि धार्णकया दारिक फुकिज कायचा प्रभुनारा पतुवार काय शिवनरसि पतुवार लिषित दैवज्ञ गयानारा ।। शुजम् ।।

अनुवाद—

ने. सं. ९६९ भाद्रवदि ५ मा ग्राहक तवलाछे टोलको नास्वननीको मनिकृष्ण कुसिभारोले पाताल भूमि स्वीकार गरी लिइयो। ऋणी सोही टोलको सोही ननीको आदेशले वसेको पुनाराम पुतवार भानाराम पुतवार दुइ फुकीले आफ्नै हातले पाताल भूमि स्वीकार गरी दिइयो। त्यसको मूल्य अधलि सिक्का लान २४ को मोहरै मोहर राखी ती ऋणीको लुछेको पाताल भूमि जग्गा नास्वदेवता मुनिको पाताल भूमि जग्गा ऋणीको अधिकार भएजति चोक ननी रछान समेत सबै स्वीकार गरी लिइयो दिइयो र फछचा भयो लेनदेन बाँकी नराखी लिईयो दिइयो। दस्तुर तिरेर मोहर पत्र लिनुपर्छ। यसका दृष्टसाक्षी ऋणीको आफ्नै फुकी भतिजा प्रभुनारान पुतवार छोरा शिवनरसि पुतवार लेखक दैवज्ञ गयानारान शुभम्।

तीनधारा संस्कृत छात्रावासको ताम्रपत्र

— भूपहरि पौड़ेल

प्रस्तुत ताम्रपत्र संस्कृत छात्रावास सुपरीक्षक कार्यालयको उत्तरपट्टि दक्षिणी मोहडा गराएर टाँसिएको छ । यो ताम्रपत्र मेरो हातले छ हात चौडाई र तीन हात लम्बाई (तल-माथि) छ । यसमा फर्म जस्तै तपसीलमा सात कोठा छन् । यसले तत्कालीन इतिहासको महत्त्वपूर्ण कुराको पुष्टि गर्छ । यो ताम्रपत्र संस्कृत छात्रावास, रानी-पोखरीको तपसील मात्र होइन यो त नेपालकै अमूल्य ऐतिहासिक वस्तु हो । सो ताम्रपत्रको उतार प्रस्तुत गरिन्छ–

ताम्रपत्र (मूल)

श्री ५ को सर्कार — श्री ६ बुवाज्यु
२ — १

१. स्वस्तिश्री मदति प्रचण्ड भुज दण्डेत्यादि श्रीश्रीश्री महाराज वीर सम्सेर जङ्ग राणा वाहादुर प्राइम् मिनिष्टर याराड कम्याण्डर इन चीफ स्परुव्का

२. स्वस्तिश्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कम्याण्डर ईन चीफ जनरल देव सम्सेर जङ्ग राणा वहादुर कस्य पत्रम्

३. आगे पाकसाला ३ धारा क्षत्र ब्राह्मण भोजन गुठीमा अघी हाम्रा–१–वाट दान पत्र गरी वकत्याका ब्राह्मण जना ५४ र हाल् हामीवाट थपी वक्साका ब्राह्मण जना ५४ जमा ब्राह्मण जना १०८ लाई सम्वत् १९४३ साल वैसाष् सुदि ३ रो

४. ज देषी नित्य वेहान वेलुका भोजन र वर्षका जनहि २ जोर लुगा ३ वर्समा १ फेरा दिने जनहि राडी पाषी षात् काम्दा र कारीन्दा के तलव काम् काम् के स्मेत् षर्च गर्नालाई पैदाव्रार निमित्त अघी हामा १ – – वाट संकल्प गरी

५. वक्स्याको र हाल हामीवाट संकल्प गरी वक्साको र गुठीका जगेरावाट षरीड भयाका जग्ग स्मेतका तप्सीलका जगाको तावापत्र गर्नालाई दान पत्र गरी वक्स्यौं काम गर्नालाई कामदार स्मेत राषी वक्स्याको छ तप्सीलका जगाको

६. पैदावार घर पसल्का वाल् स्मेत्ले रोजिन्दा ब्राह्मण जना १०८ लाई सो क्षत्रमा राषी वेहान वेलुका भोजन गराउनु रोजीन्दा भोजन गराउनलाइ चाहीने तप्सील वमोजिम्का आम्दानिले तप्सील वमोजिम्का माल दर वंदी वमो

७. जीम गुठीका जगावाट हुने मालले र गुठीवाट नआउने माल बजारबाट मुनासिव माफीक मोल दी षरीद गरी काम चलाउनु क्षत्रका श्री सतल् घर पसल भत्क्यो ब्राह्मण भोजनका भाडा वर्तन विग्रयो

८. नासियो भने जगेरावाट वनाउनु वर्षे दीनलाई धान् चावल् गहु जिन्सी माल आम्दानीवाट भण्डारमा

राषी जगा रह्याका जिन्सी माल समयका भाउले विक्रि गर्नु षेत्मा षोलो पैरो असिना सलह सुका आ

९. गलागि वालि पाकेन दैवागत् परो आयो भन्या जगा जाची टल्की वोटी नोकसान ठहर्‍याको मोहिलाई मिह्ना दिनु षर्चलाई साल् साल्का आम्दानीले पुगेन भने जगेराँवाट षर्च गर्नु साल् तमाम भयापछी गुठीयारले वहि

१०. बुझाई फार षति लिनु सो क्षेत्रमा हाम्रा संतान्हरूमा सपुत हुनेले आम्दानी थपी धर्म वढाउनु दान पत्र वमोजिम घटी वढी नगरी ईमान् धर्म समझी जसले काम गर्ला उसलाई ईहलोक परलोक वढीया होला घटी वढी पारी

११. जस्ले लोभानी पापानी गरी गुठी हिन गर्नामा लाग्ला तस्लाई यस्लोकमा लेषिया वमोजिम होला ।

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेच्च वसुन्धरां
षष्टिवर्ष सहस्राणि विष्टायां जायते कृमिः ।।

तपसील्

१. आम्दानी

२. हाम्रा—१—वाट ४१ साल वैसाष वदी १ रोजमा दान पत्र गरी संकल्प गरी व वक्स्याको

३. जग्गाको—

४. असामी—षेत सचा धान गहुँ मकै कोदो मास् दाउरा पराल् जुता घ्यू षानी ठेक् सेर्मा चार्दा

५. वल् भारी मुठा जोर मोरु पैरु
मोरु मोरु म् ठेकी पैरु

६. भांइ गाउ काली दह—

७.	।३२	८०	१।१४	—		=।।।=	≡।
८. ऐं. सासीयाको	।१८	४।१०	०	१०	.	१।।।	≡।
९. ऐं. डोला	।१६	०	५।	।१४	१		T
१०. ऐं चबु	१।१८	२।१०		।१०			T
११. ऐं सौडल	।१२	३।५	०	।१२			T
१२. वागेश्वडोभाल	।८	०	२।१४	।६।६			T
१३. नानावाला गाउँ अधीको	।४६	०	१२।११	१२।६			T
१४. ४० पं पछिको ।६	जमा षाटन गो षेत			।१६	२।१०	।१	T
१५. भांदगाउँला वसो	।८	१।१०	०	।५			T
१६. ऐं. नाधीक	।४	१।	।४				T
१७. ठेमीई टोल	।४	०१		।५			T
१८. ऐं वाग्षा २ ठाउ गरी	।८		।४	।२			T
१९. ऐं ईठिपुंखु १४ सिति ४ जमा	।८	०	।४	।२			२।।
२०. भाद गाउ षापी	।२०	५।५	१।६।२				T
२१. नं पंल चोवु	।१२	।३।३	।१०।४				T
२२. भाद गाउ वदेको	।१२	३।३		१२।४।२।।			T
२३. ऐं भालादो	।२४	६।६		१।११।४			T
२४. ऐं षुतुचा	।१२	४।४	०	१।१			T
२५. नंपेल क्वदुवु	।१२	३।३	।१०।।४				T

टिप्पणी—

ताम्रपत्रमा प्रस्तुत T प्रेसको प्राविधिक कठिनाईको कारण T प्रयोग गरिएको छ ।

२६. भाद गाउ छोटो पुषुन टोल	।१०	२।१२।४	०	।१०।४				T
२७. ऐं क्वल्ह पतास्पू झसां टोल	।६	१।६।२	०	१।४।१।५				T
२८. ऐं सीपादोल	।६	१।१	०	।२।।८				T
२९. ऐं पुकुदोल	।८	०	।१।६।२					T
३०. ऐं मंथौ	।८	०	३।१३।४	१				T
३१. ठेमी षलापी	।१३।६।४।५	८	३।१०	।४	।			T
३२. ऐं गावु ३ मध्ये	।८	०	३।१०					T
३३. ऐं गावु ३।। मध्ये	।६।६।२	०	३।३					T
२४. नगढेस मनोहरा घद्यारी दीही स्मेत ७ मध्ये	।६।६।२	०	६।६	।६।२।४				T
२५. वानेश्वर	।२२	०	५।५					T
२६ ताहाचल अफल टोल	।१६	।३।१३।४			३६			T
२७. पाटन् नषु वंती म्यो	।१६	४।४	०	१।१		१		T
२८. वौंध्र मतंगाल	१।२४	०	६०।					T
२९. वागमती सर घात	।२	०	१०।					T
३०. हादी गाउ भुजी ष्याट्	।२४	०	८।		४			T
३१. छिता पाइला	।८	०	२।					T
३१. फत्रीलास थप्राक	।१३	०	४।।		।=			T
३२. गोर्षा लीग् लीग्	।१	०	४६।२।४		१।।।४।।२			T
३३. नैधीत्सुषाती	।१	०	४२।६					T
३४. नगर्कोट छल्ला	।१	०	२१।१६					T
३५. पुर्सुलगपाट स्मेत गंगा जमुना	।८०	०	।४२					T
३६. मैंवी अवाले	।१२	०	।६					T
३७. गंगा जमुना षेत विहौटो	।४।२	०	२।२					२
३८. पाषा पीपल तार मुरी पाई काल				—				
३९. गापा ८ स्मेत पाषा करीया	।२२				२=।।	×	T	
४०. चनौटे	१३०	०	१५।	।	।		T	T
४१. छोदेमी पाषो					।।।			T

४२. पुर्सु पीपल तार पाषो				॥	≡	T
४३. ऐं काभ्रे	।८०	०	४५।		।	T
४४. ढादे पाषो स्मेत	।२८	०	१४।	॥		T
४५. वदहप्रा	।१२	०	६।			T
४६. अमल्या	।४	०	२।२			T
४७. वीहौटो	।१६	०	।८			T
४८. टोदेनी	।५०	०	।८			T
४९. ढोदेनी पाषा कुरीया ३ को	०	•	•	३	०	T
५०. पीपल टार पाषो	१।७७।१०		१।८।६	१२		T
५१. दकै अमले	।१६	•	८।१०			T
५२. ३ धारा पोषरी तकोपामुनी	।१३	७।७	।७	१॥		T
५३. माहादेउ पोषरी वाला गाउँमारु	×	×	×	×	×	×
५४. षन्ड १ डोल ठाउ १ डाडा कागडा						
५५. ठाउँ १ पैयातार गदा ठाउ १ ठुलो टार ठाउ						
५६. १ ज्मा ठाउँ ५ को	८०	०	९।१०	९।४		=॥
५७. नाला चुना ताल् जगाको	×	×	×	×	×	×
५८. वीचारी गोवीन्दनाथ दाहालजी ज्मा पैसा पाषाको	१।४।९।१०	४३।१८	२।१।७।६	५।२		।=
५९. नीज मोही गोवीन्दनाथ दाहाल के पै ८१।१० के	भुजी षंतवारी पारी २ ठाउँ गरी—। ४६		—८।T८	मोही नीत्य दत्तय दाहाल के षेत ।२६ के—		
६०. असामी—षेत	धां गहुं	१।१०	३३।२	१।१३	टाके षेत—।१२—४।५—।४	
६१. तहनौ भुजी षेत उप हवो से	।३२—१५।२—	१५		भुजी षेत षुमचो		
	०।३२—१०।	—१०		—।१४—४।—४		
६२.	चुनालाल दाहाल गाउँ पाषा जगा को म के—। १२			।२६	—	
				८।५		।८

[" | | " यस किसिमका सात कोठा मध्येको एक कोठाको उतार समाप्त भयो ।]

१. चुना ढाल दाहाल गाउ पाषा जमाको –
२. मोही लक्ष्मीकान्त चन्दकान्त दाहाल् के –
३. मकै – २।४ षेत् ।१३।१० के
४. कुरीया १ को षला २ के – १।१२
५. मुल षेत वीह्रौतो – १०।१० – १।११ –
६. वारीका कूट – ।१२ ऐं छेउ वीह्रौतो – ।३ – १। –
७. कुरीया १ को चार्दाम ठेकी पैरु T ——— T ।१३।१० २११
८. — चुनाटाल् दाहाल् गाउ पषा कुरीया २ के
९. मोही गोपिलाल दाहाल् के – मकै १।१७।२।६
१०. चुनाटाल् दाहाल् गाउ पाषा कुरियाको मकै १।९।२।६–
११. चार्दाम् ठेकी कुरीयाको T दरले पै रु २॥
१२. षला १ को – १।४ मोही महादेवी दाहाल् नीके –
१३. –चुना टाल् पाषा कुरीया १ के –
१४. मोही उदै नारा दाहाल् – के मकै— ।१२
१५. चुना टाल् दाहाल् गाउ पाषा कुरीया १ को चार्दाम्ले पै रु T
१६. मकै – ।७२ चार्दाम् ठेकि पै रु – T –
१७. नगदी कुरीया ५ को चार्दाम् ठेकि पै रु ।२
१८. जिन्सी –
१९. षेत् १।४९।१० के—
२०. धान् – ४३।१८ गहु २।१
— — — —
२१. पाषाको मकै – ७।६५।२
२२. हरिनारान् दाहाल जिम्मा के १।१९।१५ – २९।८ १।९ – ४।३।७।९ – ।२
२३. निज हरि नारां दाहाल् मोही के— मोही लक्ष्मी नारां दाहाल के
२४ – मोही प्रतीमन् दाहाल् के—
२५. षेत ।४७।१५ के – षेत् ७२ के – चुना टाल् पाषा कुरिया १ के –
२६ असामी – षेत् – धान गहु – टाके षेत् – १६।४।४ मकै ।५।२।६ चार्दाम् ठेकि पैरु T
२७. ताके वीसे तार ।१४।१०। ४।–।४ दोल् वीह्रौटो –
२८. ।५६ T १५ माहीज हुनाठ दाहाल् के—
२९. ऐ षेत–। ८ – २। – १२ – ।७२ – १९। – १९
३०. चुनालाल् पाषा कुरीया १ को—
३१. मु षेत् – ॥२४ – ४ – ।४ मोही राम कृस्न—
३२. दाहाल् के मकै १।१२ चार्दाम् ठेकी पैरु – T
३३. ऐ कुलामनी – ।१।५ – ।८ कुना तोल कुरीया पाषा १ के
३४. मोही प्रतीमन दाहाल् के –
३५. ।४७।१५।१०॥१० मकै ।१०।५।३ चार्दाम् ठेकी पैरु T
३६. चुनालाल् पाषा वारी काम के – ।८
३७. चुनालाल् पाषा कुरीया १ के — मोही वैजनाथ दाहाल् के
३८. नगदी पषा कुरीया ५ को चार्दाम् ठकी –
३९. मकै — १।४ — चुनाटाल पाषा कुरीया १ के पैरु – =।
४०. चार्दाम् ठेकी पैरु – T मकै ।४ चारदाम् ठेकी – पैरु T – जिन्सी—
४१. षत् ।१।१९।१५ के— ——— ———
४२. धान् २९।८ गहुं ।१।९
४३. पाषाको मकै – ४।३।७।९
४४. हरिप्रसाद दाहाल् जिम्मा के—
१।२४।१०
१९।१४
।'०
२।६
२॥।
४५. निज मोही हरिप्रसाद श्री विलास, दाहाल गाउँ मध्ये– स्वारा पाषाको नागडी पाषा कुरीया ३ का चारदाम ठेकी
४६. दाहाल् के – मकै – २।८ पैरु २ ।।।
४७. षेत् १।१९।१ के – कुरीया १ के ।१६ ऐं १ के १।१२ जिनसी

४८. मुल षेत ।३२ — ५।— ।५ कुरीया २ को चार्दाम ठेकी पैरु २
॥

४९. षेत् १।२४।१० के—

५०. टार षेत् ।१० — १।— ।१ मोही देवनिधि दाहाल् के — धान १९।१४ गहु— ।१०

५१. दोल विह्नौटो ।२३ — ।३ ।१५ षेत् खोला ३०।३ गरि षेत ५ के

५२. टार षेत २ ठाउँ गरी ।१३ — ३ — धान्— ।८ पाषाको मकै — २।१६

५३. दोल विह्नौतो T ४०— ६।५ — ।४ स्वारागाउ पाषा कुरिया १ के—

५४. स्वारा टार षेत् ।१।१० — ।६ मकै — ।८ चार्दाम ठेकी पैरु — T

५५. १।१९।१० १९।६।१०

५६. चन्द्र सेषर पराजुली जीम्म के—

६७।१०
— १३।८ —
।८।४—
।१।११।७।९
— ०००— २।।

५७. निज मोही चन्द्र सेषर पराजुली के दाहाल गाउ पाषा कुरीया १ के —

५८. षेत् ।५५।१० के— मकै — ।१०।५।३ चार्दाम ठेकी पैरु —।

५९. दाहाल गाउ पाषा कुरीया १ के —

६०. मुल मेतसी हान् ।३६ —७।१२— ।७।४ मोही तुल्सीराम पराजुली के मकै १।१।२।६

६१. ऐं मध्यस्था सो षेत् ।१२ — २।२ — ० षेत् ।१२ के चार्दाम् ठेकी पैरु T

६२. स्पाल कुने वारी मनी ।४ — १।— ।१ ताके षेत् — ।६—।—।१८ ऐं षेत् ६।— ६— ।१८ —
।१२ १।१६ ०

६३. ऐं षेत्— ।३।१० — ।१९ — ०
।५५।१०—११।१२ — ।८।४

६४. नगदी पाषा कुरीया २ को चार्दाम ठेकी पैरु—२—
॥

६५. जिन्सी—

६६. षेत् ।६७।१० के—

६७. धान्—१३।८ गहु ।८।४

६८. पाषाको मकै — १।१।१।७।९

६९. मोही कमलापति दाहाल् के — ।३६ ८। ।८

७०. षेत् ३६ के — दाहाल् गाउ पाषा चुनातालको नगदी १।१२ T कुरीया १ को पैरु T

७१. मुल षेत् ।२६ ६। ।६ मकै — १।१२ जीन्सी —

७२. ऐं विरौटो—।८—१।१०—।४ कुरीया १ के १।४ वारीको ।८

७३. षेत् ३६ के—

७४. स्पाल कुने — ।२ — ।१० T ।४ कुरीया १ को चार्दाम ठेकी पैरु— T
धान् ८ गहु ।८—

७५. ।३६ ८। । पाषाको मकै १।१२

७६. मोही उंजीर ज्यापु के—।८।१३ =॥

७७. धहरका ठेक मोरु—१३ नजा वीह्नौथाको पाषा षेत्को आठा चार्दाम ठेकी पैरु— =॥
सरह कुत कोदो ।८

७८. मोही धनुराम ज्यापु के— ।२४ ० ६। ।३ ६७ =॥

७९. षेत् ।२४ के— ऐं वीह्नौतो धहा १ को

८०. दोल्क माल् रुम्टो ।१२—३।५—।३ ठेक मोहरु— ६

८१. ऐं ऐं— ।१२—३। चार्दाम ठेकी पैरु =॥
।२४ ६।५ ।३—

८२. हरी नारी वजगाई जिम्मा स्पाल कुने षेत् ।३२—० —१६।०।१६—।—

८३. निज हरिनारा वजगाई के स्पाल कुने सिह्रान पीपल्का वोट नेर।

८४. ऐं ३ मोहीनकलाल वजगाईं के षेत् ।८ को–

८५. षेत् ८ के– बाझा आवाद भयाको पाषा ४० साल्को

८६. धान् ४।

८७. धान्– ४। वाली देषी मकै– ६ गहुँ– ।४

८८. गहुँ ।४ मोही नकलाल वजगाई के षेत् ।८ को– चार्दाम ठेकी– T

८९. चारदाम ठेकी पैरु– T धान– ४। ऐं यज्ञ निधि वजगाईं के षेत् ।८ को–

– गहुँ– ।४ धान्– ४। गहुँ– ।४। चार्दाम ठेकी T चार्दाम ठेकी– T

[ताम्रपत्रको दुई कोठाको उतार सकियो। हिसावको उल्लेख गर्दा यी दुइ कोठाका हरफको क्रमसंख्या रखाइमा त्यति क्रमवद्धता हुन सकेको छैन। तेस्रो कोठाको उतारदेखि क्रमसंख्या मिलाउने कोशिश गरिएको छ। पहिलो र दोस्रो कोठाको क्रमसंख्या सक्कल बमोजिम होइन, नक्कल उतारवाट राखिएको छ]

१. मनोरथ न्यौपाने जीम्मा के– ।२६।१०–०–५।१७ ।४–१।१२–०–०–०–०–२ ।।।

२. निज मनोरथ न्यौपाने के– मोहि दसरथ वजगाई के मोहि लक्ष्मी नारां दाहाल के–

३. मूल षेत मध्ये स्यासे षेत् ।८ को– षेत् ।१८।१० के– – धोती टुगा पाषा कुरिया २ के–

४. धान– २।७ गहु– ।२ स्पाल कुले षेत — ५ ।७– १।१०– मकै– ।१६

५. चिलाउने चौर पाषा कुरिया १ का– ऐं षेत्– ।५।१५–।१।० – ।१ कुरिया १ के ।८ कुरिया १ के – ।८

६. मकै– ।१६ ऐं षेत्– ।५।१५।– १।०–।१ ।१८।१० ३।१०।२ करिया २ को चार्दाम ठेकी पैरु २।।

७. चार्दाम ठेकी पैरु— T

८. नगदी पाषा कुरिया ३ के चार्दाम ठेकी पैरु– २।।।

९. जीन्सी—

१०. षेत् ।२६।१० के–

११. धान– ।५।१७ गहुँ– ४।

१२. पाषाको मकै– १।१२

१३ लक्ष्मी नारां दाहाल् जीम्मा कै– ।४३।१५— १२।९।८ २।८– २।।

१४. निज मोही लक्ष्मी नारां दाहाल् के– मोहि देव नारां सागर दाहाल् के–

१५. षेत् ।४३।१५ के– स्वारा गाउ पाषाको– स्वारा गाउ पाषा कुरिया १ को–

१६. षोला षेत्– ।२१।५–५।१३–।२ मकै– १।९।२।६ मकै– ।१८।३।४

१७. टारे षेत् २ ठाउ गरी ।१६।१५– ५।११।१५ कुरीया १ को– १।१।२।६ चार्दाम ठेकी पैरु– T

१८. टारे षेत्– ।४।१५– १।– +१ वारीको– ।८–

१९. ऐं षेत्– –।१ ।५ – – ४३।१५ १२ ।८

कुरिया १ को चार्दाम ठेकी पैरु– T

२०. नगदी कुरीया २ को चार्दाम ठेकी पैरु– २।।

२१. जीन्सी–

२२. षेत् ।४३।१५ के–

२३. धान– १२।९ गहुँ– ।८

२४. पाषाको मकै– २।८

२५. मोही जय धर्म दाहाल् के– ।३५–७।६।४।० २।२।५।२– T

२६. षेत ।३५ के– स्वारा गाउ पाषा कुरिया १ को –

२७. टार षेत् ।११ – २।१०।८।२।४ मकै २।२।५।२

२८. ऐं षेत् ।१४– २। २। चार्दाम ठेकी पैरु T

२९. ऐं षेत् ।१० २।१६– ।३५ ७।६ ।४।४

३०. हेम नारां दाहाल् के– ।३–०–।१।७–।१–।१०।५ ।३–०–०–०–०–

३१. षेत् ।३ के– स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ को–

३२. टार षेत्– ।२।२।५ – १।० –।१ मकै– ।१०।५।३

३३. ऐं षेत– ।० ।१५–।७–०–।१ चार्दाम ठेकी पैरु–T ।३ १।७ ।१

३४. विजापती दाहाल् जीम्मा के — ।७५।११।६–०–१६।०।६–२।७।६।६– २–।।।

३५. मोहि दिनानाथ दाहाल् जिम्मा के–

षेत् ।५।३।६ के– स्वारा गाउ पाषा कुरिया १ को मोही दिवाकर दाहाल् के––

३७. पाषावारी –०–१।०–० मकै– ।१०।५।३ टार विरुवा षेत् ।५।३ के—

३८. टार षेत् विरुवा ।५।३।६– १।१० चार्दाम ठेकी पैरु T धान १।१० ।५३।६ २।१० मोहि देव निधि दाहाल के

३९. – मोहि विद्यापति दाहाल् के—

४०. स्वारा गाउ पाषा कुरिया १ को– टार षेत् १ को धान्– ।४ स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ को –

४१. मकै– १।१।२।६ चनोटे पुछार षोल्सा वारी विह्रौ मकै – १६

४२. चार्दाम ठेकी पैरु– T टों पाषाको कोदो– ।६ चार्दाम ठेकी पैरु– T

४३. मोहि विद्यापती दीवाकर दीनानाथ दे मोहि भास्कर दिवाकर दाहाल के

४४. व निधि सिव निधि दाहाल् के– मुल षेत् १९ के–

४५. टार षेत् षोला षेत् ३ ठाउ गरि षेत् धान्– ५।

४६. ।४ ५।५ के गहुँ — ।५

४७. धान् ९।१६ गहुँ — ।४ —

४८. नगर्दी कुरीया ३ को चार्दाम ठेकी पैरु– ३।।

४९. जीन्सी —

५०. षेत् ।७५।११।६ को—

५१. धान्– १९। गहु– ।९

५२. पाषाको–

५३. मकै– २।७।९। कोदो– ।६

५४. मोही बुधीनाथ दाहाल् के - ।७।१०–०–३।०–।३– ।१०।५।३–०–०–०–०– T

५५. तार षेत् ।७।१० के— स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ को

५६. धान्– ३।० गहु– ।३ मकै ।१०॥५।३ चारदाम ठेकी पैरु T

५७. बीस्नु नारां दाहाल् जीम्मा के — ।४० वि ०–९।५ –।८ ४।०–० – ।२।

५८. नीज विस्नु नारान् दाहाल् के मोही श्री नारां दाहाल के– मोही प्रभाकर दाहाल के–

५९. स्वारा गाउ पाषाको– स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ को दाहाल् गाउ पाषा कुरीया १ को

६०. मकै– २।८ मकै– ।१६ चार्दाम ठेकी पैरु T– मकै– ।८ चार्दाम ठेकी पैरु– T

६१. कुरीया २ को– ।१६ मोही पंदीत् विश्वनाथ दाहाल् के– मोही विस्नु नारां बी नारां दाहाल् के–

६२. कुलामाथी मनी वारीको– १।१२ षोला षेत् पुछार षेत् ।४ को टार षेत ।३६ के–

६३. कुरीया २ को चार्दाम ठेकी पैरु २॥ धान–१।५ धान– ८।

६४. स्वारां गाउ पाषा कुरीया १ को– गहुँ– ।८

६५. मकै– ।८ चार्दाम ठेकी पैरु T–

६६. नगदी पाषा कुरीया ५ को चार्दाम ठेकी पैरु– ।२ ।

६७. जीन्सी–

६८. षेत् ।४० के–

६९. धान– ९ ५ गहुँ– ।८

७०. पाषाको मकै– ४।

७१. मोही वैजनाथ दाहाल् जीम्मा के ।३– १।६– २ १०।५।३–

७२. नीज मोही वैजनाथ दाहाल् के मोही शीव नारां दाहाल् के मोही शीव नीधी दाहाल् के–

७३ षोला षेत् ।३ के– स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ को – स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ को–

७४. धान्– १।६ मकै– ।१०।५।३ मकै– ।८

७५. स्वारा गाउ पाषा कुरीया २ को चार्दाम ठेकी पैरु– T चार्दाम ठेकी पैरु– T

७६. मकै १।१२ चार्दाम ठेकी पैरु २।

७७. नगदी पाषा कुरीया ४ को चार्दाम ठेकी पैरु—।—

७८. जीन्सी—

७९. षेत् ।३ को धान् ।१६ पाषाको मकै— २।१०।५।३

८०. मोही पीताम्वर दाहाल् जीम्मा के ।५।७।५—०—
१ १८—१।१४।५।३— ३।॥

८१. नीज मोही पीताम्वर दाहाल् के— मोही काले घर्ती के— मोही पुरंदर दाहाल् के—

८२. टार षेत् ।३ का— षेत ।२।७।५ के— स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ को—

८३. धान्— १।५ षोला षेत् माझ पन्द ।२—।१० मकै— ।१३।२।७

८४. स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ का—टार षेत ॥७।५— चार्दाम ठेकी पैरु— T

८५. मकै १०।५।३ } २।७।५ ।३ / ।१३

८६. चार्दाम ठेकी पैरु T—T स्वारा गाउ पाषा कुरीया १ को—

८७. ···मकै—।१३।२।७। चार्दाम ठेकी पैरु T

८८. नगदी पाषा कुरीया ३ को चार्दाम ठेकी पैरु— ≡।॥

८९. जीन्सी—

९०. षेत् ।५।७।५। को धान्— १।१८ पाषाको मकै—— १।१४।५।३

[यहाँसम्म तीन कोठाको उतार सकियो]

१. मोहि चन्द्र मनि दाहाल् जीम्मा के २।४८ — ६५।१६— २।१३।४ ८।३।७।७— ॥≡/।

२. नीज चन्द मनि दाहाल् के—

३. षेत् १।८ को—

४. मुल षेत्— ।२४—८—।८

५. भुजी षेत्— ।४८—१२।८—।१२

६. सुवारा टार— ।४—१।१०——॥४

७. टाके मुल विह्नौटो—।३२

[२ देखि ७ सम्म माथि लेखिएबाट तेर्सो संख्या छुटेकोले फेरि यहाँ सच्याएर साफी गरिएको छ]

२. सुनाताल् सुवारा गाउ पाषा कुरीया १ के—

३. मकै— ।८

४. चार्दाम ठेकी पैरु— T

५. मोहि लिलाधर दाहाल् के—

६. षेत् ।८४ के—

७. मुल षेत् सीह्रान स्पासे षेत् ।१२—१।६—
लक्ष्मी ता के षेत्— ।३२—६—।६—०—

[अब लगातार जान्छ ।]

८. चुनाटाल् पाषाको—उपलो भुजि षेत्—।३२—१०।

९. मकै—१। मुल षेत् पराएमा रुम्टो
॥८ — २ — ।२
।२४ १९।६ ।१८

१०. कुरियाको—।१६ वारीको—।४

११. चार्दाम ठेकी पैरु— T

१२. मोहि चक्रपानी दाहाल् के—
मकै—१।१।२।६

१३. षेत् ।४४ के—चार्दाम ठेकी पैरु—T

१४. ता के वाहातार— ।१६—४।१०—१।४
मोहि पुं ग्राषर दाहाल के—

१५. मुल षेत् मध्ये स्पासे षेत् ।२८ — ९।१२ ।९।४
।४४ १४।२ ।११

दोल ठूलो टाके षेत ।८

१६. धान—३।

१७. चुनाटाल दाहाल गाउ पाषा कुरीया १ को—
मोहि गजाधर दाहाल् के—

१८. मकै —।१६ चार्दाम ठेकी पैरु — T
चुनाताल् दाहाल् गाउ पाषा कुरिया १ को —

१९. मोही रामभद्र दाहाल् के —
२०. खाल् कुने षेत् ।४ को — मकै — १।४
२१. धान् — १। गहुँ —।१ चार्दाम ठेको पैरु — T
२२. चुनाटाल् दाहाल् गाउ पाषा कुरीया १ को —
२३. मकै — ।१०।५।३ मोहि स्यामलाल दाहाल् के —
२४. चार्दाम ठेकी पैरु— T चुनाटाल दाहाल गाउ पाषा कुरीया —
२५. मोहि तारा निधि दाहाल् के — १ को
२६. चुनाताल् दाहाल् गाउ पाषा कुरीया १ को—
मकै — २।२।५।२
२७. मकै — १।१।२।६ चार्दाम ठेकी पैरु— २।।
२८. चार्दाम ठेकी पैरु — T —
२९. नगदि पाषा कुरिया ९ के चार्दाम ठेकी पैरु — ॥३
३०. जीत्सी —
३१. षेत् २।४।८ के —
३२. धान् — ६५।१६
३३. गहुं — २।१३।४
३४. पाषाको मकै— ८।३।७।७
३५. मुक्तीनाथ दाहाल् के — ।३२—०—९।—०—१।४ — T
३६. पहलो टाके षेत् ।३२ को—
३७. धान्— ९।
३८. चुनाताल दाहाल् गाउ पाषा कुरीया १ के—
३९. मकै १।४ चार्दाम ठेकी पैरु— T
४०. मोहि भास्कर दाहाल् के — ।३६ — १। — ५।८ — T
४१. उपल्लो टाके षेत ।३६ को— धान्— ५ ० चुनाता।
४२ गहुँ — ।५
४३. चुनाटाल दाहाल् गाउ पाषा कुरीया १ को—
४४. मकै— ८ चार्दाम ठेकी पैरु — T
४५. मोही जदुनाथ दाहाल् के २ ठाउको— ३७।१२—
१०।९—।४—।१०।५।३— T
४६. षेत् ।३७।१२ के—
४७. ताके षेत्— ।१३—४—४
४८. ऐं वाहातार ।२०—५।—
४९. ऐं षोलापारी रुम्टो ।४—१।५
५०. कोटका वारी— २
५१. ठाउँ गरी— ॥१२ — ।४—
।३७।१२ १०।९ ।४
५२. चुनाताल दाहाल् गाउ पाषा कुरीया १ को—
५३. मकै— ।१०।५।३
५४. चार्दाम ठेकी पैरु— T
५५. मोही विश्वनाथ दाहाल् के—०—२।२।५।२।—०—०— T
५६. चुनाताल् दाहाल् गाउ पाषा कुरीया १ को—
५७. मकै — २।२।५।२
५८. चार्दाम ठेकी पैरु T
५९. मोही जै मंगल दाहाल् के— ।६—०—२।—०—०
१।१।२६—०—०—०—०— T
६०. ताके दोल षेत् ।६ को—
६१. धान्— ६।०
६२. ढाद् पाषा कुरीया १ को—
६३. मकै— १।१।२।६
६४. चार्दाम ठेकी पैरु— T
६५. मोही लोकनाथ दाहाल के— १।१।२।६— T
६६. ढाउ पाषा कुरीया १ को—
६७. मकै —१।१।२।६
६८. चार्दाम ठेकी पैरु— T
६९. मोही यज्ञ नीधी दाहाल् के— ।४—
७०. चुनाताल दाहाल गाउ पाषा कुरीया १ को—
७१. मकै— ।४
७२. चार्दाम ठेकी पैरु— T
७३. मोही सन्तमनी दाहाल के— १।१।२।६— T
७४. ढाइ पाषा कुरीया १ को—
७५. मकै— १।१।२।६—
७६. चार्दाम ठेकी पैरु— T—
७७. मोही हरिवंस पराजुली के मुल षेत धिसाव्र षेत
।१०— T १।१६— T

७८. मोही मंनु दाहाल डोल षेत् ।०।५ को— ।५— ।१—

७९. मोही तारा दाहाल के मत षेत् बीहोतो वारी पारी—

८०. षेत्— ।१००।— ।७— T

३६।९९।४।२।५
६३।६।२
७३१।४।२—
२५।१२।७।४'॥—
५१।१३।८।६
।१४
१।८।६
६
३६०
१
११।८१
।

३४॥
३॥।२
१०—
।॥

[ताम्रपत्र उतारको चार कोठा सकियो ।]

१. नगदी आउने—

२. मध्येम् जगा २ को— ११५८।२॥।३

३. जिस्नै वारा तप्पेरौ टूहत प्रगन्ना भति वज् मौजे रा जपुर १ को कंपनी रु— ८००

४. जिस्नै वारा प्रगन्ना = चेरवन्त मौजे क्वलवी १ को पट्ना रु — १०२१०/३ कंपनी रु ४।।।३ ज्मा १०२६ — ३ म ।

५. छ्ये पट्ना रु ३५८।२।।३

६. क्षत्रका घर पसल्को वाल मोरु— ३१६

७. असामी— ४१ साल्का दान् पत्रमा— ४२ साल देषीको ४२ साल

८. सलामी वाल— ज्मा मोरु सलामी वाल् ज्मा मोरु —दि रोज्का दस्कल वमोजीम्

९. १ लंवरमा— १—२०—२१—१—१५—१६

१०. २ लंवरमा १—२०—२१—१—१५—१६

११. ३ लंवरमा — १—२०—२१—१—१५—१६

१२. ४ लंवरमा— १—२०—२०—१—१५—१६

१३. ५ लंवरमा — १—२०—२१—१—१५—१६

१४. ६ लंवरमा— १—२०—२१—१—१५—१६

१५. ७ लंवरमा— १—२५—२६—१—२०—२१

१६. ८ लंवरमा— १—२५—२६—१—२०—२१

१७. ९ लंवरमा — १—२५—२६—१—२०—२१

१८. १०—११ लंवरमा— १—५०—५१—१—४०—४१

१९. १२ लंवरमा— १—२५—२६—१—२०—२१

२०. १३—१४ लंवरमा — १—४०—४१—१—३०—३१

२१. १५ लंवरमा— १—२०—२१—१—१५—१६

२२. १६ लंवरमा— १—२०—२१—१—१५—१६

२३. १७ लंवरमा— १—२०—२१—१—१५—१६

२४. १८ लंवरमा— १—२०—२१—१—१५—१६

१६ ३९० ४०६ १६ ३०० ३१६

२५. हामीवाट संकल्प गरी वक्स्याको—

२६. हाम्रा वीर्ता मध्ये जिहत्तै वारा प्रगन्ना चैरवन्त मौ जेक्कलवी १ को पट्ना रु १०२१२३ कंपनी रु ४।।।३' ज्मा रु ।

२७. १०२६।३ मध्ये अघी हाम्रा १ वात दान पत्र गरी संकल्प गरि वक्स्याको पट्ना रु ३५८॥२।।।३ कंही गरी

२८. वाकी— ६६७॥२॥

२९. पट्ना रु— ६६३॥३। कंपनी रु— ४।।।३ । ।

३०. २ वाट लाल मोहर गरी वक्स्याको—

३१. जनरल जगत जङ राणाको—

३२. विहावर लगायात समेत् षेत् पाषाको— ।

३३. नगदी ज्मा मोरु— २००२।।। ॥१

३४. नगदी नै आउने — १३४८—।।।३

३५. मोरु— ९१९॥२।।।३

३६. सेरमा— ७१३।।।३।।।३

३७. मलामी— २५।

३८. घट्को ठेक्— १८०।३

---

३९. २० गंदी रकमको २० गंदी रु २० के २५ गदीले— १६

४०. तपसीलका ज्मा पैसा १६ गेदी रु ६४४।२॥ के २५ गंदीले ४१२।३

४१. पैसाको देहाये

---

४२. साउने फागु— ५।।।—

४३. वेठी— ९३।२

४४. घुम्— ३३।।। T ।

४५. कीलाको— ६४।

४६. मेगजीन्— ४१।२

४७. दाउरा ज्मा भारी ५६७६ मध्ये जींसी दाउ

४८. रानै वुझाउनु पर्ने भारी ३७८४ कट्टी गरी वाकी

४९ दाउरा भारी १८९२ के दर ३ ले— ३५४।।।०

— — — —

५०. जीनसी वुझी ली समयेका भाउले वीक्री गर्नु पर्ने अन्दाजी रु — ६५४॥३॥२

५१. षेत् ८।३१।११ के— ६२०।।३॥२

५२. धान् २१०।५ के दर।८ ले— ५२५॥२

५३. गहु २८।९।१ के दर।६ ले— ९४।।।।२

५४. ठेक् मोरु— ॥००

---

५५. वारीका मकै १।१० के दर ८ ले— ३।।।०

५६. व्वलक् वोका २४ के दर १।० ले— ३०

५७. जीन्सी वुझ्ने—

५८. नवीगी मकैको नगदी ठेकीयाको पैरु ९५ को नवीकी मकैको भारी वुझाउनु प

५९. वें घोगाको भारी—

६०. वलकको नगदी ठेकीयाको पैसा रु १५९ को अघी देषी घाट् घाट्मा वुझाया वमो

६१. जीम जीनसी वलक वुझाउनु पर्ने भारी—

६२. ज्मा दाउरा भारी ५६७६ मध्ये भारी १ को ३ का दरले नगद वुझाउन्या भारी

६३. १८९२ कट्टी गरी वाकी सुकेको दाउरा भया ८ धार्नी काचा भया १२ धार्नी

६४. का दरले वुझाउन्या वुझाउनु पर्ने दाउरा वुझाएन भन्या असन्का दरमा मो

६५. ल वुझाउन्या दाउरा भारी— ३७८४

---

६६. जिस्नै तप्या रौट्हट् झा कउन्त र मौजे भुलुङ्गी १ को अमानत तहसिल् मार्फत् सुव्वा राधा कृ

६७. स्न पाध्या ४१ साल् काठ् पोट् वमोजिम् कंपनी रु— २५८१९२

६७. माल् लगत कंपनी रु २५०७॥०१ मध्ये जिमिदार पट्वारी चौघराई कानु गोटो षा

६९. ग्गि २००॥३॥१ नगदिका ठवालु वुर्जा।०॥ सम्सरह जगाको मिह्ना २५ ॥ ज्मा कं

७०. पनी रु २२६।१ कट्टी गरी वाकि कंपनी रु २२८१।२।।।

७१. माहालाटू मिह्ना नऊदा लगत् वमोजीम् कंपनी रु— ३०३॥ ~ ।२

---

७२. कम्माडर इनचीफ जनरल जीत जङ्ग राणा त के कीनुवा वीर्ता दोरा नानीहरूलाइ वंन्दा गरी दीयाको जीह्रौ

७३. पर्सा प्रगंनासीग् मासमध्ये भौजे मां १ मौंजे झरि वमोजे १ दिया १ से ६१।१ श्रीनगर १ ज्मा ५ मध्ये ५ रीदी

७४. विगाहा २५०॥० तप्या रौट्हट् क उत्तर मौजे मिथु वाकी जमीन् विघाहा ५५ को १ ज्मा मौंजहका जीम्मा नाये

७५. वसुधा जनार्दन ४२ साल तमामी नभयाको हवाले सावोक ४१ सालका ठेक वमोजीम– २११६।।

७६. कंपनी रु– २१११।।

७७. मोरु– ५

७८. दान पत्रमा दरीया वाहेक पछि वढेको–

७९. नाला चुनाताल जगामध्ये नजा विहायाको–

८०. भास्कर दाहाल जिम्मा व्वारी ४१ सालका वाली देषी— ।४– T

८१. लक्ष्मी कान्त दाहाल जिम्मा ४२ सालका वालीदेषि ।२– ।७– ।६– T

८२. लक्ष्मी नारा दाहाल जिम्मा धारी एँ देषी– ।६– T

८३. मनोरथ दाहाल जिम्मा एँ एँ देषी– ।३– T

८४. – ।२– ।W– ।४ ।१५– T

[यहाँसम्म ताम्रपत्रको पाँच कोठाको उतार सकियो।

१. पछि जगेरावाट जगा षरीद भयाको– ।

२ काठमादौ व्व वाहाल वरन्या दीठ्ठा भाग भ–

३. क्तसंग मोरु ३७४।।३।।३ ले ४२ साल्का गऊ–

४. वाली देषी भाद गाउ ढोला– ।६– ३१३– ।३– T

५. ठेमी छेंगा टोल बस्न्या वहादुर्सी सासंग भारु–

६. ६३३। T ले ४२ साल्का धान् वाली देषो ठमी–

७. लाभ दोल– ।१२– ६।० ।१५– T

८. भाद गाउ वोलाछे बस्न्या दीनानाथ काई स्टस

९. ग मोहरु ३३२ =१ ले ४२ सालका धान वाली

१०. देषी–

११. भाद गाउँको थ्याधव– ।८– १।२।५– T

१२. एँ तै कावु– ।४– १।१०–।३–।

१३. काठमादौ थाय भद्र वस्न्या धमासीं दामोदर राज

१४. लव्वतसंग मोरु २६६।।२। ले ४२ सालका धान वा

१५. ली देषी वौध– ।१२–० ।३– T

१६. गुदु दोका थौ वस्न्या उद्धवीर कार्की छेत्रीसंग

१७ मोरु १५७।० ले ४२ साल्का धान् वाली देषी

१८. गुंदु दोका थौ– ।६–०–१।१६।२– T

१९. काठमादौ माधुत वस्न्या कतिमान श्रेष्ठका

२०. स्वास्नी वालकुमारी श्रेष्टनीसंग मोरु ८८३।।।।३

२१. ले ४२ साल्को धान वाली देषी–

२२. उर्जु प्वाट्– ।१६-०–४।१०–०–१–०– T
तेलकु

२३. दलुदौ– ।११–०–४।४।४–०।।।२॥२–०– T ।।।

२४. भादगाउ टौमठि तोल थाछेका कृस्न कुमार जो

२५. सिसंग मोरु ४३३॥३॥ ले ४३ साल्का गहु वालि

२६. देषी भादगाउ गुसिटार— ।८—४।—।६— । ३

२७. काठमादौ १ वहाल वस्न्या षरीदार वीस्नुभक्त सं

२८. ग मोरु ६०५।३॥ ले ४३ साल्का गजु वाली देषा सी

२९ उचान्ती र चोमादोल – ।१२–०–५।–।४–॥ – T

३०. भादगाउ थालाछे वल्याजी स्वधीन कर्माचार्य सं

३१. ग मोरु ६०२ ले ४३ साल्का गहु वाली देषी भाद

३२. गाउ वादे प्वाट्– ।१२–३–०–१५–२॥।२– T

३३. काठमादौ माहाभुत् वस्न्या तुल्सी पद्म नारा रुद्र

३४. सीवलाल कासीरत्न हरीनारा श्रेष्टहरूसंग मो

३५. रु ३८।।। T ।२ ले ४३ सालका गहु वाली देषी दल्दौ ।१ – ।७।४–०–०– ।२ – ।

३६. भादगाउ आछे टोल वस्न्या ढीठा वीस्नु मान्सी मुल

३७. या संग मोरु ५९१॥०। ले ४४ साल्का गहुँ वालीदेषी

३८. भादगाउ भुरथैं – ।७ ५।१५–०–।८–० – T

३९. षापी – ।५–१।५–०–।६।२ – T

४०. भादगाउ नेषा टोल वस्न्या आसामी हुमही कालस

४१. ग मोरु ४३४।।०। ले ४४ साल्का गहु वाली देषी गु

४२. दुमनीको – १० – २।१० – ० – ।१२।४–० – T

४३. हेमीकाक टोल वस्न्या कुलनसी श्रेष्ठसंग मोरु

४४. ९८३३ – ।३ ले ४४ सालका गहु वाली देषी

४५. ठेमिकाछे— ।१६ — ७। — १६— T

४६. ऐल बहाल — ।६ — ३। — ।६— T

४७. काठमादौं कीलागल् बस्न्या कुभेद्रान् देवि प्रसाद

४८. द गिरीका छोरा पसुपती प्रसाद् गोरीसंग मो

४९. रु १०७३३ ले षरीद भयाका क्षत्रका पुर्व प

५०. ट्टीका वारी घर बनाउना के —

५१.

५२. वेर्जी

५३. पैदावारको ज्मा — हामीवाट संकल्प गरी वजेरा वाट पछी षरिद भया

५४. हाम्रा— वाट संकल्प गरी वक्स्याका कस्पा जगाको का जगाको

५५. जगाको— नगदी ७३७३। ¯ ३ नगदी — ३॥।२।॥२

५६. नगदी — १५३४। कंपनी रु ४७०१।॥।२ मोरु २॥ २।॥२

५७. कंपनी रु — ८०० पट्ना रु ६६२॥३ पैरु — १।०

५८. पट्ना रु — ३५८।२।॥३ मोरु २००७।॥ ¯ ॥१ —

५९. मोरु ३६५।३॥१ — जीन्सी —

६०. पैरु — १०। ¯ ॥ जीन्सी— धान्— ४३।९

६१. जीन्सी — वीहावरका दाउरा भासा चामल— ९।१२

६२. धान् — ७३१।४।२ री ३७८४ गहुँ — ५।१६

६३. स चावल — ६३।६२ ऐं कावल्क् भारी तेल कुरुवा — ३

६४. गहुँ — २५।१७।७।४॥ नाला चुना टोलका जगामध्य—

६५. मकै ५१।१३।६।६ नजा विह्नौटो अवादीको

६६. कोदो ।१४ नगदी पैरु — T

६७. मास् — १।८।६ जोन्सी —

६८. दाउरा भारी — ६ धान् — ।७

६९. पराल मुठा— १६० मकै — ४

७०. जुत्ता जोर— १ कोदो— १५

---

७१. ये कु नू री ज़

७२. नगदी ८९१०॥।। T १

७३. कंपनी रु— ५५०१।॥।०।२

७४. पट्ना रु— १०२१ = ३

७५. मोरु— २३७६

७६. पैरु— ११॥॥२॥॥

---

७७. जीन्सी —

७८. धान्— ७७५॥।१२

७९. सचावल— ७२।१८।२

८०. गहुँ— ३०।१९।५।४॥

८१. मकै— ५१।१७।६।६

८२. कोदो— १।९

८३. मास् १।८।६

८४. तेल् कुर्वा— ३

८५. दाउरा भारी— ३७९।०

८६. नेपालको— ६

८७. वीहावरको— ३७८४

८८. पराल मुठा — ३६०

८९ जुत्ता जोर— १

[ताम्रपत्र उतारको ६ कोठा सकियो]

१. षर्च—

२. ब्राह्मण जना १०८ भोजन के—

३. नीत्य भोजन के २६। क ले

४. जीन्सी —

५. असामी — रोज १ के मैन्हा १ के वर्ष १ के

६. फ० चावल् जनहि ।०। ले छाकूको ।०।२ दरले— १।७ — ४०।१० — ४८६

७. दाल जनहि ।०।१ ले २ छटाक्को ।० ०।२ दरले — — ।२।५।६ — ४।०—४८१२

८. नून् १०८ लाई वेहान ।०।२ वेलुका ।०।२ ज्मा छाक २ के।०।४ दरले— ।०।४-।१५-६।

९. तेल १०८ लाई वेहान । वेलुका । ज्मा ।। दरले कुर्वा-।।-१।-।८

१०. घ्यू जनही वेहान तोला ४ वेलुका तोला १ ज्मा तोला ५ ले धार्नि -- २३१।।३ ७१०।। २ ८५२९१।।-२।।

११. नगदी पैरु – २२९५

१२. तर्कारी के— १।। = ४६।।२ — ५६२।।

१३. अचार के - ।।।-२२।।-२७।

१४. जीरा मरीच अदुवा के- २-३।।-४।।

१५. षोरसानी के- २-३।।-४।।

१६. पात के- १।। २-२२।।

१७. वेसार के- १।।।२-२२।।

१८. दाउरा के- २-१०-७२०

१९. दछेणा वेहानको १०८ के दर दाले- १।।२ – ५०।। – ६०७।।

२०. ६।२ १९१। २२९५

२१. आप वर्सका १ फेरा आपका वेलामा षुवाउनु पर्ने आप के मोरु- २५

२२. काम् काम्ले ज्मा मोरु- १७०६।

२३. क्षत्रमा राती वीद्यार्थीहरू पढ्ने ठाउ ठाउ वाल्ना के २ अदा पालोमा समेत् वाके तेल के रोज मो।ल – १८०

२४. पोसाक ब्राह्मण जना १०८ लाई वर्सका जनही २ जोर हिसावले दीनु पर्ने जुन सालमा जे दर भाउ छ सो वमोजीम् षरीद गरी दिने अन्दाजि मोरु-६३०।

२५. विद्यार्थि र गुरुहरूलाई षढ्ने ठाउ र अदामा वछा- उना के स्मेत चारपाटे रादी सुकुल षरिद के र कागज मसि वही वस्ता काम् काम्

२६. के स्मेत षरीद के मस्लंद मोरु- ६६।

२७. तीन वर्षमा १ फेरा दीने २ वर्सका जगरा रहने अंदाजी मोरु- ८३०।

२८. षात् १०८ वीग्रे पछी सट्टा दिनु पर्ने २।० दरले-२४३

२९. राढी १०८ का दर २ ले- २१६

३०. पाषी १०८ के दर ३ ले- ३२४

३१. तकीया गोता १०८ के दर मो।३ ले- ४७।

३२. तलव् षाने कामदार् कारिंदा के मोरु- २३३

३३. दिव्वा १ के- ३६०

३४. राइटर १ के- २००

३५. अडार्त्या १ के- १२०

३६. वोसिंदा १ के- १०८

३७. हवल्दार १ के- ८४

३८. सिपाही ४ के दर ६० ले- २४

३९. भान्से ६ के- ३०

४०. नाइके १ के- ६०

४१. अरू ५ के दर ४८ ले- २४०

४२. तहलुवा ६ के- ३००

४३. नाइके १ के- ६०

४४. अरू ५ के दर ४८ ले- २४०

४५. विद्यार्थीहरूलाई वेहान वेलुका पढाउने पंडीत् ४ के दर १८० ले- ७२०

४६. वैद १ के- २००

४७. विद्यार्थी पढ्ने ठाउ वत्ती वाल्ने विछाउन लाउने परी आयाको टहल काम गर्ने टहलुवा १ के- ६०

४८. कालीगढ ३ के- १००

४९. सीकर्मी १ के- ३० दकर्मी १ के- ३० आवल् १ के- ४०

५०. झारु वढारु गर्न्या कुसल्या १ के- ३०

५१. वीद्यार्थीहरूका लुगा धुने धोवी १ के- १०८

५२. विहावर षेत् पाषा बन् स्मेत्का जगाको लाल् मोहर् वमोजीम् लगीत वाछी दावन् तर्फ काम गर्ने चप्रासी ११ को तलव् २० म

५३. राज दषोलो भै वाझो रह्याका लप्से घट्टको स्मेत् मीन्हा दीनु पर्ने मोरु- ५२२

५४. चप्रासी ११ के तलब्- ४४७

५५. मसलंद रु- ५

५६. षोलो मै वाझो रह्याका लप्से घट्ट १ को मीन्हा- ७०

- ७-

५७. ब्राह्मण भोजनका भाडा वर्तन अघी षरिद भयाको र पछी खरीद भयाको विग्रे नासेको २ क्षत्रका सतल् भत्के विग्रेको स्मेत् जगेरा

५८. बाट वनाउनु-

तेरीज

५९. नगदी- ७४७८।०

६०. मोहरु- ५१८३।०

६१. पैरु- २२९५

६२. जीन्सी-

६३. फ. चावल्- ४८६।०

६४. दाल्- ४८।१२

६५. नुन्- ९।०

६६. तेल कुर्वा- १८०

६७. घ्यू धार्नी- ८५।२९१।।।३।।

६८. षर्च गरी वाकी रह्याको जगेरा राषनु-

६९. इती सम्वत् १९४५ साल वैशाष वदी ४ रोज २ शुभम्-

७०. १९८२।२।२।३।७ का श्री पुर्व तर्फ कम्पांदी जनरल धर्म सम्सेर जङ्ग वाहादुर राणाका मर्जी मुतावीक मार्फत् नारा मान भक्त

७१ -

सा: पदा व्राड

ऐतिहासिक पत्र-स्तम्भ

श्रीदूर्गाज्यू

श्रीनाथ,

स्वस्तिश्रीगिरिराज चक्रचूडामणि नरनारायणो त्यादि विविध विरूदावली विराजमान मानोन्नत श्रीमन्महाराजाधिराज श्रीश्रीश्री महाराज सदा राजेन्द्र विक्रम शाह वहादुर सम्शेर जङ्देवानां समरविजयिनाम् ।। आगे उदयानन्द पंडीतके सम्वत् १८८५ साल मिति चैत्र शुदि ८ रोज ७ का दिन विषुवत् संक्रान्तिमा हाम्रा वाहुलिवाट संकल्प भयाको मधेशका जमिनमध्ये अवादिवयरानि विगहा १५० जिल्ले सप्तरि प्रगन्ना षालिसा मौजे भगवानपुरमध्ये आफुले मोहर गरि षायाको र ·····कम्पूका जगा समेत अवादि विगहा ६० वयरानि विगहा ६० जमा अवादि वयरानि विगहा १५० तस्को चौतर्फी साँध सिवाना कोइला किल्ला मुलुक वरवस्न नौ हातका लागाले नाप वमोजिम मेडवंडि पूर्वका सिमाना इसान कोनाका किल्लासौ पुर्व दछिन दवाये भरनवाल पर कोइला किल्ला १ तिस सै पुर्व पट नानानकार पश्चिम नाप विर्ता तिस किल्लासौ दछिन पुर्व दवाये अगनै कोना रतनदासका षेतका दछिनवारि आरिपर कोइला किल्ला १ तिससै पुर्व दछिन चतुरा उतर नाप विर्ता पुर्वका सिमाना १ दछिनका सिमाना अगनै कोनका किल्लासै सरासर आरिधुर पुर्व पश्चिमे तिस धुरपर दिवराका भिड जरन किराउतका धानका षेतका दछिन वारि आरि धुर पर कोइला किल्ला १ तिससै दछिन चतुरा उतर नाप विर्ता तिस किल्लासै सोझा पश्चिम अगु आनका षेतका पुर्वारि आरि कोन मोरमो कोइला किल्ला तिस किल्लासै सोझा दछिन २० लगापर दछिन सोमाई गोपका षेत अगनै कोनामो कोइला किल्ला १ तिस किला सै पुर्व दछिन चतुरा रैकर नाप विर्ताका दछिनका सिमाना १ पश्चिमका सिमानाकोध अगनै कोनाका किलाका सामने पश्चिमट १ लगापर भगवानपुरवस्तिका पुर्व जुडिराउतका षेतमो कोइला किल्ला १ तिस किल्ला सौ सोझा उत्तर कर्मनि गोपका वगैचा कापछवारि आडासिमा तिसका सोझा उत्तर रास्ता परकिल्ला १ तिस किल्लाका सामने उत्तर घोघाई गोपका आडाका १० लगा भंडारको नाप र किल्ला कोइला तिस सै पश्चिम रैकर पुर्व नाप विर्ता तिस किल्लासौ सोझा उत्तर सातनिग्वालाको षेत भंडारको नामोकिल्ला १ तिस काला सै सामने उत्तर सातनिग्वालाका दोश्रा षेत विचला किताका पुर्व पश्चिमे आरिपर किल्ला तिस किला सो उत्तर पिथिदासको नाल षडावनै रत्यकोनापर कौसकि मंडरका उत्तर वारि लालुका षेतका अगनैकोनामो किल्ला पश्चिमका सिमाना १ उत्तरका सिमाना मोजे वैर वा विर्ताका दछिन सिमाना पुर्व पश्चिमे रेहिसै दछिन भगवानपुर विर्ता वैर वा वस्तीका दछिनवारि किनारासै उत्तर वैर वा षेत षस्ति आरि पर कोइला किल्ला १ तिस किलासै सोझा पुर्व जानकि गोपका षेतका पछवारि आरि परकोइला किला १ तिससै उत्तर वैखा दछिन भगवानपुर नाप उत्तरका सिमा नाप एति चौतर्फि किल्लाभित्र चक लावंदिनाप उत्तरवारि सिमानासै दछिन सिमाना भिडतक अर्दरसि १३।१८ पुवारि सिमानासै पश्चिम सिमाना आरितक तुलरसि १०।१० ताके विगहा १४५।।।४ कोधि-नाप अर्दर सिलगा ।२० तुलरसिलगा ।८१ ताके विगहा ४९१ येति सवै चकलावंदि नापका जमा अवादि वयरानि विगहा १५० को सम्वत् १८८६ साल वैशाख वदि १ रोजदेखि गादिममा षचुमावन गोड धुवाई तिन कलम

वाहिक राषि मालमहाल तफर्रो आत सायेर कठियारि जलकर वनकर विआहदानि सगौरा मडौचा सिगार हाट् डंड गुनह गारि मन्यो अपुतालि आमिलान् र चौधरी कानुगोपका दस्तुर आमिलानको वेठवेगार फरफर माझ सहाट साटि दलालि छौ रहि अरू रकम कलम मारि मेटि वितौ वितल पगरि वक्स्याको मोहोर ताम्वापत्र गरिवक्स्यौं आपना षातिर जामासंग संधियारले चारै किल्ला छुट्याई मेडवंदि गरिदियाको जमिन अवाद गुलजार गराई पैदावार भयाको लि हाम्रो र हाम्रा सन्तानको जय मनाई वितौ वितल पजानि सन्तान दरसन्तान पर्यन्त परम सुख भोग्य गर् यो वितौ संकल्प हुंदा संकल्पवाक्य पह्न्या पुरोहित जदुनाथ पंडित अर्ज्याल षानि हालन्या कर्णेल मातवरसिंह थापा सांध लाउन्या संधियार कप्तान वीरभद्र कुवर सुवेदार विरनरसिंह थापा मुषिया मानिकदास मेजर दिलाराम पाध्या पेस्कारसेवक रामदास नौसिंदा अमृतलाल दास मुनसिफ मुनिमिश्र नौसिंदा आसाराममल्लिक जरिवक्स छ त्रिझां सिवदयाल साहु कंपनिका ज्मादार अमरसिं थापा अजिटन् वलि षडका कोत्या रघुविरघर्ति तहविलदार बद्रिनाथ उपाध्या गढिका ज्मादार कारि पाडे ज्मादार महाविर कवर सुवेदार सिंघविर थापा जिमिदार जैवार जानिवकार प्रगन्ना षालिसाका जमिदार कृपाराम चौधरि कानुगोये प्यारेलाल दास रायेस वुधराम षिरहरि षगपति प्रगन्ना पकरिका कानुगोय ननुदास वेरादर आनन्ददास प्रसन्ना जगदर सोधपुरका जमिदार रंगलाल चौधरिका नायेव फेकन चौधरि प्रगन्ना मझौआका कानुगोप गुमानसिं प्रगन्नाराय झमुनाका जमिदार दयाराम चौधरि वेरादर हरिलाल चौधरि रायेस गिरिधारि माझि प्रगन्ना पकरिया— का जिमिदार भवनाथ चौधरि मौजेपर साहिका वितौवार लक्ष्मीकान्त उपाध्या मौजेनर घोका वितौवार लक्ष्मीनारायण उपाध्या मौजे मलिकौलिका वितौवार श्रीविलास उपाध्या मौजे मैनाकडेरिका वितौवार फकिरामिश्र भेडिआ अस्थान— का महन्त भोलादास मौजे पटनाका जेठरैयत अन्हेर राउत वजनाथ राउत मौजे चतुराका जेठरैयति वैजनाथ मंडर मौजे भगवानपुर वितौ कट्टिका जेठरैयति पिथिमंडर आत्- मा मंडर लछन् माझि गिदषोराम त्रिमंडर जेठरैयति मधवापुर नथरुषिर हरिन डरुधामि सिताइ कुभार जेठरै यति मौजे वैर वा वितौ दुलहराम चौधरि चनौ रावल भद्रमाझि भिमार राधेमाझि धनपुरि चन्दर धामि मलिकौलि वौकाई झाझलहि वेचु चौधरि कचनदाहा वितौ भगवानपुर कारैति मुसाइनन्द गोप वितौवारका तरफ सौ नपाउन्या वाले पंडित निज वितौवारले किल्लाभन्दा अर्ध्यालो नचापनु विना तकसिर जवदन गर्नु जो येस वन्धेजमा रहैन सो येस लोकमा भन्याको पातकि होला स्वदत्तां परदत्ताम्वा यो हरेद्वै व सुन्धराम् षष्ठिवर्ष सहस्राणि विष्टायां जायते क्रिमि ।। इतिसम्वत् १८८७ साल मिति ज्येष्ठ शुदि ११ रोज ४ शुभम् ।

टिप्पणी—

शिक्षा तथा संस्कृति मन्त्रालय, पुरातत्त्व विभाग वा राष्ट्रिय अभिलेखालयको संग्रहमा भएका पत्रको उतार पत्रस्तम्भमा दिइने हुँदा अन्यत्र छापिएको कुरा यहाँ सूचना दिइने छैन । — सम्पादक

ABOUT THE AUTHORS

Mrs. Riddhi Pradhan	- Research Officer, Dept. of Archaeology, H.M.G., Nepal.
Mr.Poorna Prakash Nepal 'Yatri'	- Research Scholar, Nepal.
Mr. Bal Ram Das Dangol	- Chief Research Officer, National Archives (Dept. of Archaeology), H. M. G., Nepal.
Mr. Shankar Man Rajvanshi	- Editor, National Archives (Department of Archaeology) H. M. G., Nepal.
Mr. Bhoop Hari Paudel	- Research Scholar, Nepal.

'प्राचीन नेपाल' का निमित्त प्राग्–इतिहास तथा पुरातत्त्व, लिपिविज्ञान, हस्तलिखित ग्रन्थ, मुद्राशास्त्र, अभिलेख, नृतत्त्वशास्त्र, संग्रहालय तथा ललितकलासंग सम्बन्धित मौलिक रचनाको माग गरिन्छ।

रचना संक्षिप्त तथा प्रामाणिक हुनुका साथै अद्यापि अप्रकाशित हुनुपर्दछ। तर कुनै प्रकाशित विषयका सम्बन्धमा नयाँ सिद्धान्त र प्रमाण प्रस्तुत गरिएको भए तिनको स्वागत गरिनेछ।

रचनासंग सम्बन्धित चित्रहरू पठाउन सकिनेछ। रचना पृष्ठको अग्रभागमा मात्र लेखिएको हुनुपर्नेछ। प्रकाशित लेखहरूमा व्यक्त गरिएको भावना वा मत सम्बन्धित लेखकको हो।

महानिर्देशक
पुरातत्त्व विभाग
रामशाहपथ
काठमाडौं, नेपाल

Contribution of original nature dealing with pre-historic and field-archaeology, epigraphy, manuscripts, numismatics, archives, art, anthropology and architecture of Nepal and museum and other techniques connected with various aspects of our work are invited to 'Ancient Nepal'.

The contribution should be concise and well documented, and based on hitherto unpublished data, if not new interpretation of already known evidence.

The opinions expressed are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the editor or the Department of Archaeology.

Photographs and illustartions (line drawing) may be sent. The typescript should be in double space and on one side of the paper only sent to:–

The Director General
Department of Archaeology
Ramshahpath
Kathmandu, Nepal.